

Л. І. Ворона

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 26.11.2021 р.)

Укладач: Ворона Лариса Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Рецензенти:

Шехавцова Світлана Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету іноземних мов ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Кирильчук Оксана Борисівна, кандидат педагогічних наук, декан факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка.

Ворона Л.І. Основи педагогічної майстерності : навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во Видавничий дім «АртЕк», 2021. 151 с.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до освітнього компоненту «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» та зорієнтовано на допомогу здобувачам освіти у підготовці до практичних занять та самостійної роботи. Теоретичний матеріал, завдання та тести навчально-методичного посібника можуть використовуватися при вивченні змістовного модуля «Основи педагогічної майстерності». Опрацювання матеріалу навчально-методичного посібника сприятиме зростанню педагогічної майстерності майбутніх вчителів.

Київ – 2021 р.

ЗМІСТ

Мета і завдання навчальної дисципліни.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	6
Матеріал до теми № 1 «Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя».....	7
Тест до теми № 1 «Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя».....	13
Матеріал до теми № 2 «Педагогічна культура сучасного вчителя».....	17
Тест до теми № 2 «Педагогічна культура сучасного вчителя».....	25
Матеріал до теми № 3 «Культура саморегуляції вчителя».....	29
Тест до теми № 3 «Культура саморегуляції вчителя».....	35
Матеріал до теми № 4 «Культура невербального спілкування сучасного вчителя».....	38
Тест до теми № 4 «Культура невербального спілкування сучасного вчителя».....	43
Матеріал до теми № 5 «Культура педагогічного спілкування. Культура та техніка мовлення вчителя».....	46
Тест до теми № 5 «Культура педагогічного спілкування. Культура та техніка мовлення вчителя».....	54
Матеріал до теми № 6 «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя».....	57
Тест до теми № 6 «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя».....	69
Матеріал до теми № 7 «Конфлікти у педагогічній діяльності та способи їхнього вирішення».....	72
Тест до теми № 7 «Конфлікти у педагогічній діяльності та способи їхнього вирішення».....	76
Матеріал до теми № 8 «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя».....	79
Тест до теми № 8 «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя».....	85
Матеріал до теми № 9 «Педагогічна діяльність як творчий процес».....	87
Тест до теми № 9 «Педагогічна діяльність як творчий процес».....	94

Матеріал до теми № 10 «Класний керівник та його професійна майстерність».....	97
Тест до теми № 10 «Класний керівник та його професійна майстерність».....	104
Завдання для самостійної роботи.....	107
Психологічні тести з самоаналізу.....	113
Питання для самоконтролю.....	139
Анотована вебліографія	142
Список рекомендованої літератури.....	147

**Мета і завдання змістового модуля
«Основи педагогічної майстерності»**

*Мистецтво навчання є мистецтво
пробуджувати в юних душах
допитливість і потім задовольняти її.
А. Франс*

Мета: ознайомлення студентів із специфікою та особливостями професійно-педагогічної діяльності вчителя; формування в майбутніх учителів педагогічної спрямованості особистості, системи професійних переконань, інтересів і схильності до педагогічної діяльності; стимулювання студентів до професійного самовиховання, формування у них потреби в неперервному педагогічному самовдосконаленні та потреб професійного розвитку,

Завдання: сприяти формуванню індивідуального стилю професійної педагогічної діяльності; стимулювати рефлексивні здібності, здатності до самоконтролю та саморегуляції; стимулювати студентів до професійного самовиховання, формувати у них потреби в неперервному педагогічному самовдосконаленні; розвивати навички глобального, критичного і творчого мислення, уміння швидко адаптуватися до змін у світі інформаційних і комунікаційних технологій; розвивати творчі здібності майбутнього вчителя; сприяти опануванню інструментами професійно-особистісного саморозвитку; розвивати аналітично педагогічне мислення студентів, формувати вміння вивчати та пояснювати педагогічні явища та процеси у їх взаємозв'язку, взаємозалежності, готовності до врахування їх у практиці.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати: складові педагогічної майстерності вчителя; базові ціннісні орієнтації педагога; особливості педагогічного спілкування; складові невербальної поведінки педагога; типи, структуру, динаміку конфліктів у педагогічних ситуаціях, шляхи їх розв'язання; культуру, техніку, риторичні аспекти педагогічного мовлення; педагогічний такт та етику діяльності вчителя; особливості педагогічного впливу на особистість.

У процесі вивчення курсу студенти мають оволодіти **уміннями:** застосування невербального спілкування (жестикуляції, вияву міміки, вибору пози тощо), різноманітних методів і прийомів словесного впливу; аналізу педагогічних конфліктів, вибору ефективних шляхів їхнього розв'язання.

Структура навчального модуля

	Змістовий модуль та його структура	денна форма навчання					заочна форма навчання				
		загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота	загальна кількість	лекції	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота
Третій модуль Основи педагогічної майстерності											
1	Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя.	10	2	2		6	10	2			8
2	Педагогічна культура сучасного вчителя. Культура саморегуляції вчителя	10	4	2		4	10	2			8
3	Культура невербального спілкування сучасного вчителя	10	2	2		6	10				10
4	Культура педагогічного спілкування. Культура та техніка мовлення вчителя.	10	2	2		6	10				10
5	Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя	10	4	2		4	10	2			8
6	Конфлікти у педагогічній діяльності та способи їхнього вирішення	10	2	2		6	10				10
7	Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя	10	2			8	10				10
8	Педагогічна діяльність як творчий процес	10	2	2		6	10	2			8
9	Класний керівник та його професійна майстерність	10	2			8	10				10
	ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	90	22	14		54	90	4			82

Матеріал до теми № 1

«Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя»

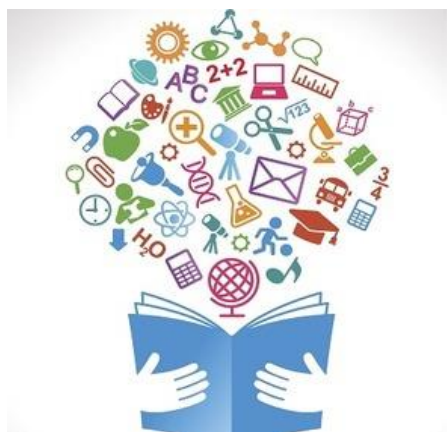
Педагогічна майстерність не є справою талановитих людей, майстром може зробитися кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам буде працювати.

А. Макаренко

Основні дефініції теми: загальна характеристика педагогічної професії; зміст поняття «педагогічна майстерність»; структура педагогічної майстерності; шляхи та засоби розвитку педагогічної майстерності; нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя (фасилітатор, коуч, тьютор, модератор) в контексті Концепції нової школи; м'які навички (soft skills) сучасного вчителя.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Загальна характеристика педагогічної професії

Тисячі професій народжуються і вмирають. Але живуть і до цього часу найдавніші з них – хлібороба, будівельника, лікаря, вчителя. Та й серед цих вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною.

Поняття «педагогіка» розглядають у двох напрямках: як науку і як мистецтво. Педагогіка як наука вивчається в курсі загальної педагогіки. Але що ж потрібно для того, щоб оволодіти педагогікою як мистецтвом? Одні стверджують,

що для цього потрібен великий досвід. Інші вважають, що потрібно мати талант, тобто народитися педагогом. Але, мабуть, не можна залишатися пасивним і чекати, поки накопичиться досвід або раптом виявиться талант до педагогічної професії. Тому не варто чекати закінчення навчання, а вже зараз, у студентські роки намагатися набувати професіоналізму. Адже талант може і не виявитися, якщо вчитель не усвідомлює, задля чого він працює, не усвідомлює ролі особистості вчителя в педагогічному процесі, вимог, які ставить перед вчителем суспільство.

У чому ж виявляється майстерність вчителя? Від чого вона залежить? Тривалий час вважалося, що виховання особистості майбутнього вчителя забезпечується засвоєнням певної системи знань. Тобто, чим більше вчитель знає, тим краще він підготовлений. Але одних теоретичних знань замало: потрібні ще вміння й навички. Тому в процесі навчання у майбутніх педагогів потрібно розвивати певні здібності, формувати професійні якості та вміння, що згодом знадобляться їм у професійній діяльності.

Зміст поняття «педагогічна майстерність»

Сучасний погляд на проблему українськими вченими відображено таким чином: «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі». Відповідно постає запитання: якими ж властивостями, якостями повинен володіти майстерний вчитель? У психолого-педагогічній літературі можна знайти різні підходи до цієї проблеми. Першим ввів поняття «майстерність вихователя» А.С.Макаренка у своїй статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду»: «Майстерність вихователя не є якимось особливим

мистецтвом..., але це спеціальність, якої треба навчитись, як треба навчати лікаря його майстерності, як треба навчати музиканта».

Структура педагогічної майстерності

І.А.Зяюн

Сьогодні українська педагогічна наука виокремлює чотири основні характеристики майстерного вчителя.

Рис. 1.1. Основні характеристики педагогічної майстерності.

Гуманістична спрямованість – ключова характеристика педагогічної майстерності. Спрямованість – це ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації особистості. Гуманістична спрямованість (гуманний – людський у своєму ставленні і діях до інших людей) передбачає орієнтацію на іншу людину (зокрема на учня), гуманне ставлення до інших, врахування потреб вихованців, вибір доцільних засобів впливу та взаємодії, крім цього – гідне самоствердження самого педагога, як кваліфікованого, вимогливого, гуманного вчителя, тобто, утвердження ним вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки.

Професійна компетентність – комплекс педагогічних знань вчителя. Зміст професійної компетентності – це знання з дисципліни, яку він викладає, педагогіки, психології та методики викладання. Вчитель під час проведення уроку

повинен володіти тим матеріалом, який викладає, усвідомлювати, як краще донести його до дітей, враховуючи при цьому психологічні особливості учнів. Важливою особливістю знань вчителя є їх постійне оновлення та поповнення, бо педагог – це людина, яка вчиться протягом життя та постійно самовдосконалюється, працює над собою.

Педагогічні здібності – узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, які допомагають йому ефективно та успішно виконувати свою роботу, досягати високих результатів.

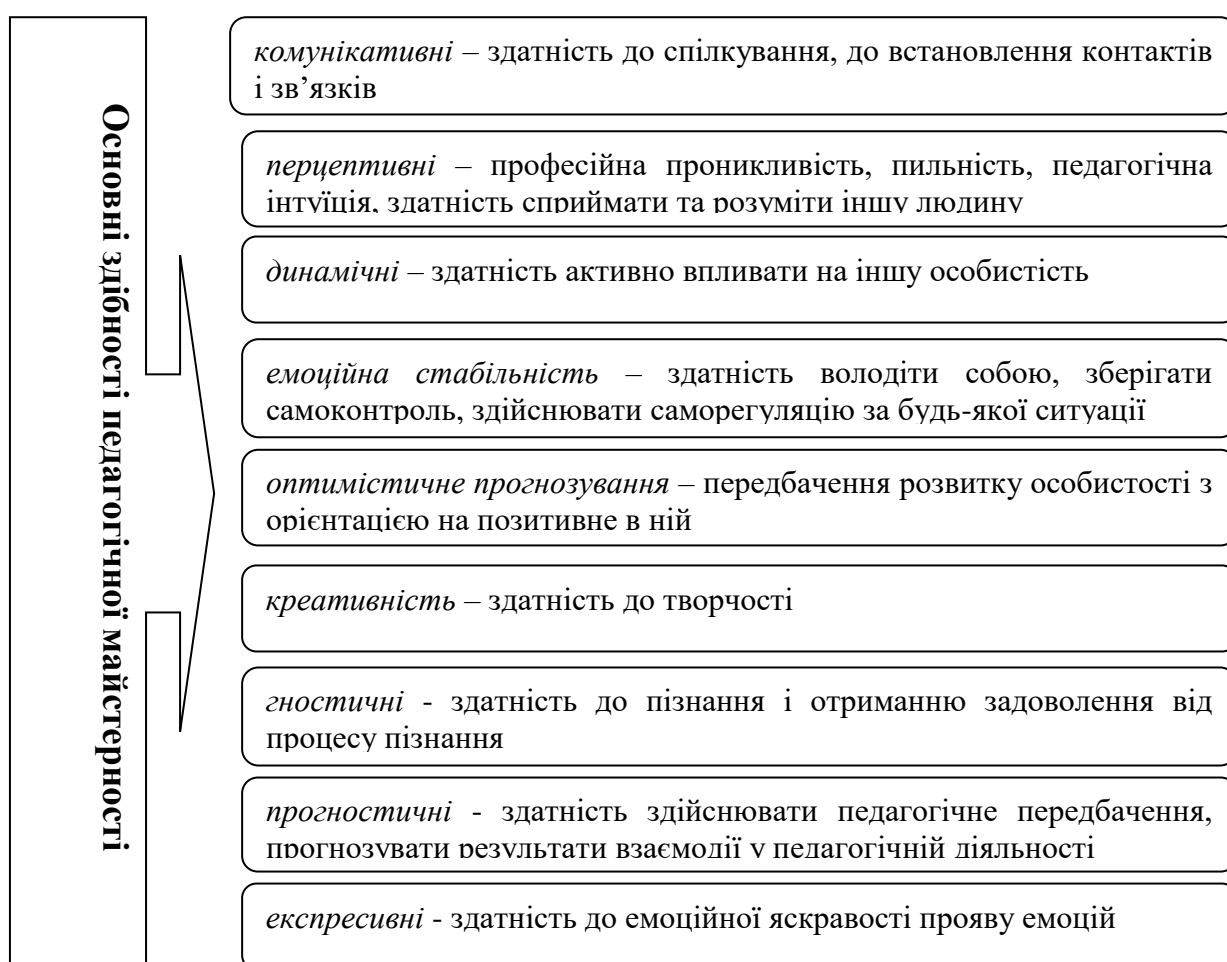

Рис. 1.2. Основні здібності педагогічної майстерності вчителя.

Педагогічна техніка – володіння комплексом прийомів, який допомагає вчителю глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе і досягти оптимальних результатів у роботі.

Шляхи та засоби розвитку педагогічної майстерності

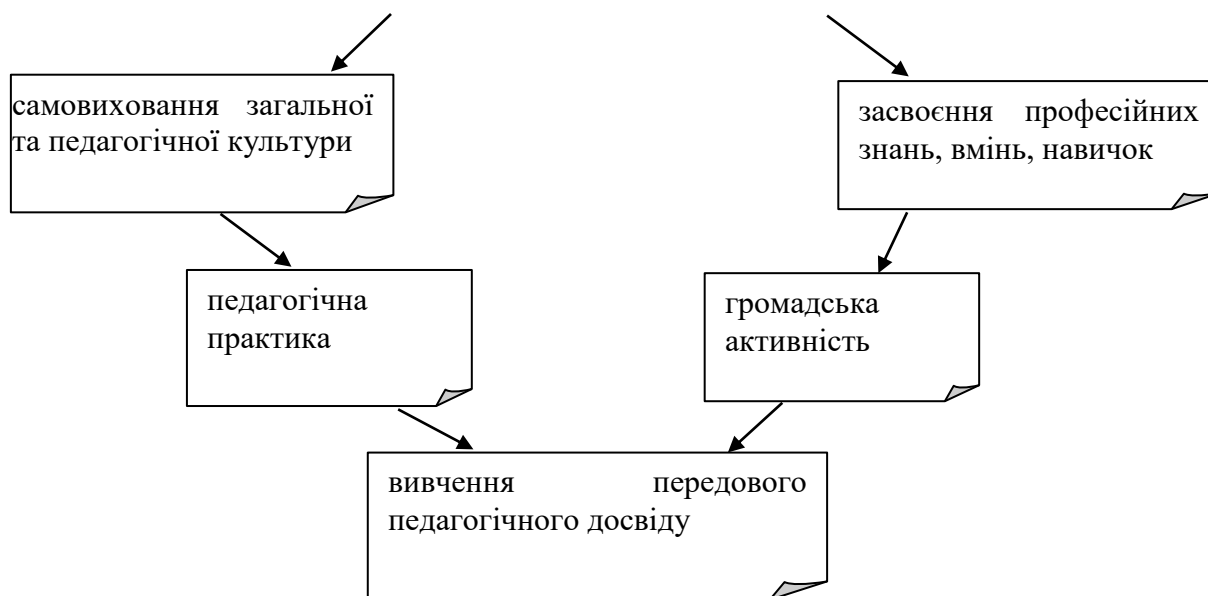

Рис. 1.3. Шляхи та засоби розвитку педагогічної майстерності.

Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя (фасилітатор, коуч, тьютор, модератор, новатор, ментор) в контексті Концепції нової школи

Коуч – той, хто допомагає досягти життєвої або професійної мети. Він сприймає людину такою, якою вона є насправді, а не оцінює її.

Ментор – досвідчений і надійний товариш, порадник, наставник.

Тьютор – той, що індивідуально працює з інтересом дитини – виявляє освітні запити, проектує освітню діяльність, організовує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті

Новатор – педагог, який приносить в інтелектуальну освітню діяльність нові ідеї.

Модератор – людина, яка проводить соціологічні дослідження, ведучий фокус-групи, адміністратор форуму, чату, соціальної мережі в Інтернеті. Той хто налагоджує комунікативну взаємодію у класі, організовує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті.

Фасилітатор – підтримує дитину в її навчальній діяльності через педагогічну взаємодію, допомагає, надихає.

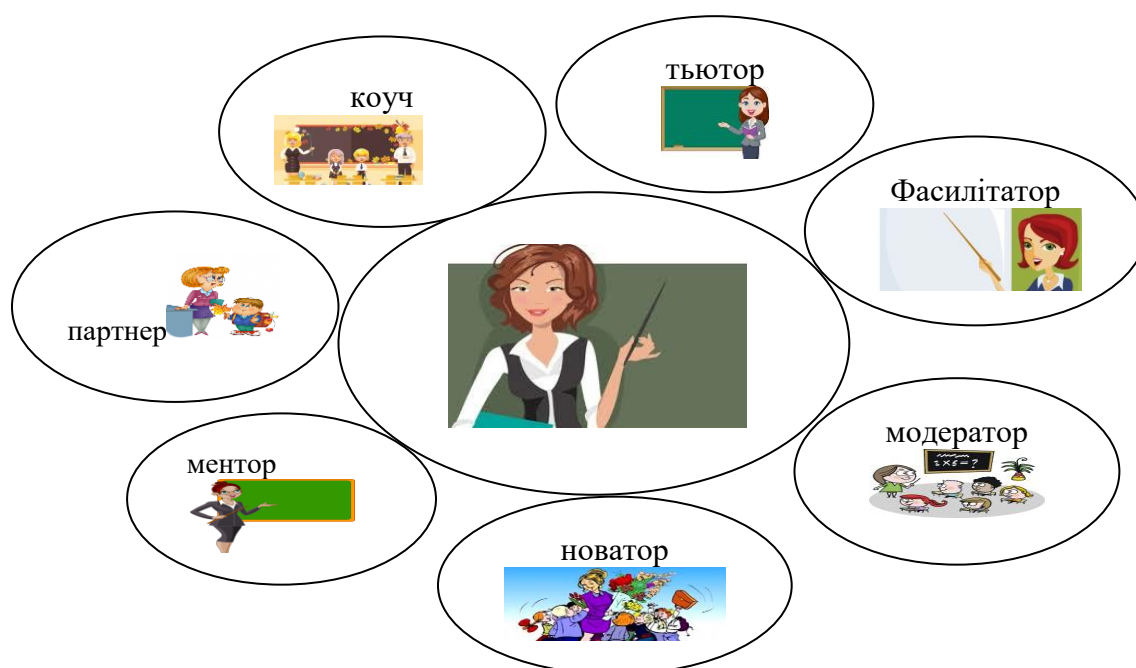

Рис. 1.4. Нові професійні ролі сучасного вчителя.

М'які навички (*soft skills*) сучасного вчителя

Зміна вимог до сучасного вчителя закономірна. *М'які навички* (англ. *Soft skills*) – комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною сферою. До їх числа відносять здатність до комунікації, лідерства, дипломатії, вміння будувати

відносини; навички командної взаємодії, публічного висловлювання, «мисленнєві» навички, вміння презентувати свої ідеї, креативно вирішувати нестандартні завдання тощо.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
2. Ковальчук В. Педагогічна майстерність: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ. Вид. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2016р. 45с.
3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Харків Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

Тест до теми № 1 «Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя».

1. Першим увів поняття «майстерність вихователя»

1. Сухомлинский В.О.
2. Макаренко А.С.
3. Іоган Генріх Песталоцці
4. Зязюн І.А.

2. Засновник наукової школи з проблем педагогічної майстерності

1. Сухомлинский В.О.
2. Макаренко А.С.
3. Іоган Генріх Песталоцці
4. Зязюн І.А.

3. **Виберіть дефініцію, яка, на Вашу думку, найповніше розкриває зміст поняття «Педагогічна майстерність»**

1. Вияв найвищої форми активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі й розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання;

2. Комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі

3. Високе мистецтво виховання і навчання, вміння вчителя на високому рівні проводити уроки

4. Наука про виховання та навчання як спеціально організовану діяльність.

4. Основні характеристики майстерного вчителя (компоненти педагогічної майстерності)

1. Креативність; професійна компетентність; тактовність; педагогічні здібності;

2. Гуманістична спрямованість; професійна компетентність; педагогічні здібності; педагогічна техніка.

3. Педагогічна техніка; педагогічний такт; вміння спілкуватися з дітьми; гуманістична спрямованість.

4. Педагогічна творчість; педагогічна техніка; педагогічні вміння; гуманістична спрямованість.

5. Основними складовими професійної компетентності вчителя є його знання з:

1. Української мови; педагогіки; предмету, що викладає.

2. Методики викладання; дисципліни, що викладає; філософії.

3. Дисципліни, яку він викладає, педагогіки, психології та методики.

4. Історії; педагогіки; вікової психології; методики викладання.

6. Педагогічна техніка

1. Вміння проводити уроки на високому професійному рівні;

2. Володіння комплексом прийомів, який допомагає вчителю глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе і досягти оптимальних результатів у роботі;

3. Уміння аналізувати та оцінювати рівень сформованості своєї педагогічної майстерності, з'ясувати причини недостатньої сформованості тих чи інших умінь.

4. Володіння різними вміннями пов'язаними з організацією освітнього процесу

7. Педагогічну техніку вчителя складають:

1. Дві групи умінь;
2. Три групи умінь;
3. Чотири групи умінь;
4. Невизначена кількість груп умінь

8. Гуманістична спрямованість діяльності вчителя:

1. Вияв професійної ідеології учителя;
2. Негативне ставлення до педагогічної діяльності;
3. Система роботи вчителя в проведенні різних форм роботи з учнями;
4. Саморозвиток дитини в діяльності.

9. Який компонент педагогічної майстерності забезпечує швидкість оволодіння майстерністю

1. Педагогічні знання
2. Педагогічні здібності
3. Гуманістична спрямованість
4. Педагогічні вміння

10. Які нові професійні ролі повинен мати сучасний вчитель в контексті Концепції нової української школи

1. Соціальний педагог, блогер, модератор, коуч
2. Фасилітатор, коуч, тьютор, модератор, новатор, ментор
3. Психолог, аніматор, модератор, новатор

11. М'які навички (soft skills) сучасного вчителя – це

1. Комплекс навичок які необхідні, щоб ефективно займатися певним видом діяльності.
2. Навички легко виміряти, продемонструвати, необхідні, щоб легко займатися певним видом діяльності.
3. Комунікативні навички, навички ведення переговорів, навички самопрезентації, навички володіння мовою.
4. Вміння вирішувати математичні завдання, вміння читати, володіння іноземною мовою.

Матеріал до теми №2 «Педагогічна культура сучасного вчителя»

*Педагогічна культура – це жива,
творча педагогіка повсякденної
творчої праці, та педагогіка, в якій
теоретичні закономірності процесу
впливу на духовний світ вихованця
ніби зливаються з особистістю вчителя*
В.О.Сухомлинський

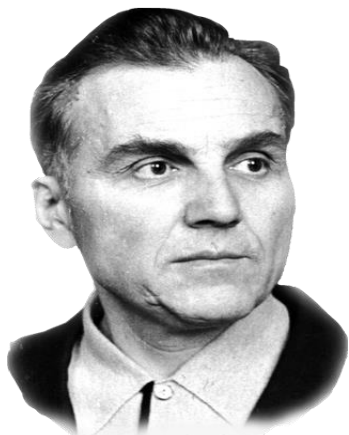
Основні дефініції теми: зміст та сутнісні характеристики, поняття «педагогічна культура», «техніка вчителя», «внутрішня техніка»; взаємозв'язок загальної культури вчителя та його педагогічної культури; інтелігентність педагога як елемент професійної культури; шляхи, засоби та умови розвитку духовного потенціалу особистості вчителя; імідж вчителя в соціальних мережах.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Зміст та сутнісні характеристики, поняття «педагогічна культура», «техніка вчителя», «внутрішня техніка».

В 1964 році американські дослідники А. Кребер і К. Клакхон зібрали 257 визначень культури і ще більше 100 спроб визначили це поняття описово. У системі сучасного наукового знання поняття «культура» відноситься до числа фундаментальних. У сучасній літературі зібрано понад 500 визначень терміну «культура».

Сухомлинський В.О.

Вперше поняття «педагогічна культура» ввів та розкрив його зміст і структуру В. О. Сухомлинський в роботі «Розмова з молодим директором». «Педагогічна культура» – це жива, творча педагогіка повсякденної творчої праці, та педагогіка, в якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя».

Педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури, в якій найбільш повно відображені духовні й матеріальні цінності освіти та виховання, а також способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості та здійснення освітнього процесу. Іншими словами, педагогічна культура інтегрує історико-культурний педагогічний досвід і регулює сферу педагогічної взаємодії. Нині під впливом реальних потреб оновлення закладів освіти спостерігається підвищений інтерес учених до дослідження педагогічної культури.

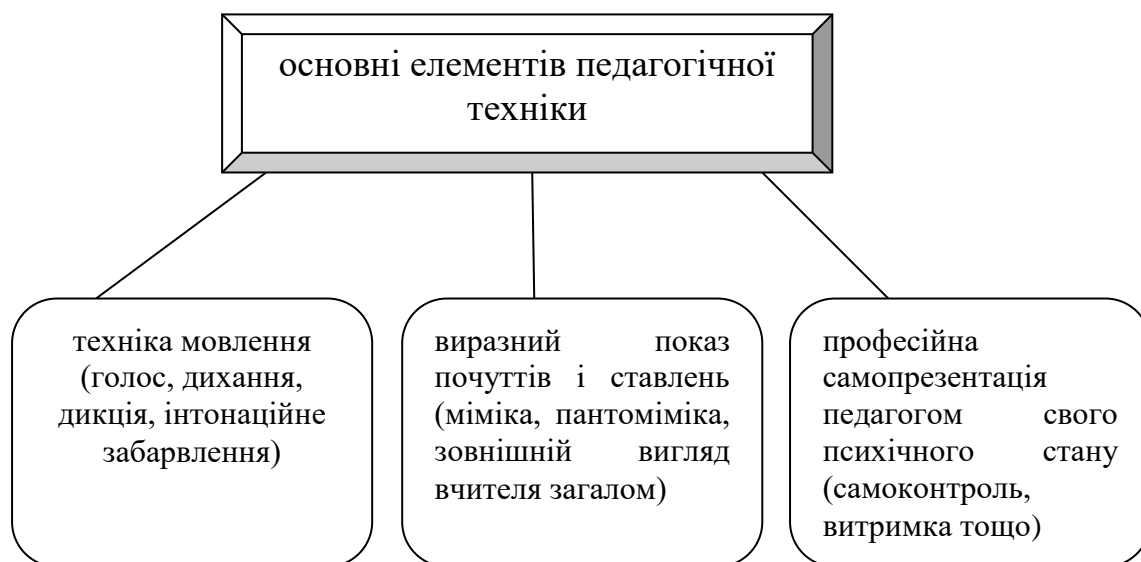

Рис. 2.1. Основні елементи педагогічної техніки

Педагогічна техніка – це вміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, володіння комплексом прийомів, котрі дають вчителю можливість глибше, яскравіше, талановитіше виявити свою позицію та досягнути успіхів в виховній в роботі.

Внутрішня техніка – створення внутрішнього хвилювання особи, психологічне настроювання вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю та почуття.

Зовнішня техніка – утілення внутрішнього хвилювання вчителя в його тілесній природі: міміці, голосі, відповіді, рухах, пластиці.

Рис. 2.2. Складові педагогічної техніки.

Взаємозв'язок загальної культури вчителя та його педагогічної культури

Педагогічна культура вчителя пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною тощо. Саме культура є підґрунтям формування особистості вчителя. Культура професійної діяльності характеризує певний рівень виконання людиною своїх службово-кваліфікаційних обов'язків. Рівень сформованості цього феномена залежить від: спрямованості й стійкості соціально значущих мотивів діяльності (потреби, інтереси, цінності, погляди); відповідності психофізичних властивостей особистості (здібності, спроможності), що забезпечують необхідний рівень і ефективність професійної діяльності; ступеня розвитку психічних процесів особистості (мислення, пам'ять, почуття, емоції, воля); повноти й глибини засвоєних психологопедагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок, а також набутого досвіду; соціальної активності особистості тощо.

Інтелігентність педагога як елемент професійної культури

Інтелігент – це, найперше, людина розумна, з високою внутрішньою культурою, самоповагою (а звідси й повага до інших людей, інших думок, інших поглядів на ту чи іншу проблему), з високим рівнем відповідальності за себе, за державу, з почуттям міри абсолютно в усьому (у словах, діях), правдива, порядна, чесна. В школі повинні працювати інтелігентні люди. Інтелігентність проявляється не стільки в ерудованості та освіченості людини, у тому, чи багато книг вона прочитала, скільки в її вчинках, мові, у розумінні іншої людини, умінні ввійти в її становище, у почутті відповідальності за все, що оточує нас. Інтелігентність полягає не тільки в сумі знань, але й у здатності розуміти,

співчувати. Тобто інтелігентність – це стан душі, а цьому ні в якому університеті, ні в якій академії не навчишся.

Інтелігентність виявляється не тільки у великому, але й у малому. Справжній інтелігент з повагою ставиться до свого опонента, ким би він не був. Раз вступив у дискусію – виявляй такт і повагу. Справжній інтелігент ніколи не буде грубий і байдужий, задрісний і зловтішний. Інтелігентна людина сприйнятлива до культурних цінностей. Інтелігентність – не набір знань і гарних манер, хоча вони дуже потрібні інтелігентній людині. От тільки коли це все освітлено багатством душі, небайдужістю до навколишнього світу, здатність всотувати в себе нові знання і сприймати культурні цінності, тоді це називають інтелігентністю, що є моральним поняттям. Оптимальне, достойне виконання професійного педагогічного обов'язку вимагає від учителя певних якостей, які об'єднуються в поняття «інтелігентність». Вчителю, щоб бути не тільки інтелектуалом та професіоналом, а саме інтелігентом, необхідно опанувати культурним спадком шляхом безперервної освіти й самоосвіти. «Вихованість, інтелігентність – це не тільки ввічливість і привітність. Це і людяність. Це – бути серед людей Людиною. Для цього, в першу чергу, потрібно мати таку внутрішню якість, як щирість, доброту – справжню, щедру, дійову. Несподіваний життєвий конфлікт вихована людина розв'яже швидше з гумором, ніж з досадою».

Імідж вчителя в соціальних мережах

«Імідж» – у перекладі з французької означає «образ». Причому під «образом» треба розуміти не тільки візуальний, зоровий образ, а і спосіб мислення, дій, учинків. Імідж педагога – це не тільки візуальний образ, але й спосіб мислення, дій, учинків, уміння спілкуватися, мистецтво говорити й, особливо, слухати. Правильно обрані тон розмови, тембр голосу, доречні рухи багато в чому визначають той образ, у якому вчитель з'являється перед учнями й колегами.

Сьогодні більшість українських педагогів мають свій сайт чи блог, де розміщують корисну та цікаву інформацію для учнів, батьків. Сторінка в соцмережі не є нашим особистим простором, який доступний тільки нам, поширюючи тут свою особисту інформацію, не всі можуть забезпечити захист приватних даних від зловживання ними сторонніми особами. Учитель в соцмережах – та ж особа, що і в житті. Варто пам'ятати, що соцмережі – не ваша особиста затишна кімната, де ви сидите і чаюєте тет-а-тет. Це, скоріше, середньовічна площа, на якій ви декламуєте власні думки, де вас обговорюють і оцінюють.

Рис. 2.3. складові іміджу сучасного вчителя.

Десять порад для онлайн-сторінки вчителя:

1. Налаштуйте персональну сторінку в соціальній мережі так, щоб вона виглядала професійно.
2. Захистіть свою приватну інформацію. Зробіть свої профайли «приватними», щоб їх змогли переглядати лише ваші «друзі» або ті, кому ви надаєте доступ. Завжди вибирайте для публікації повідомлень статус загальнодоступний чи приватний?

3. Перед тим, як щось опублікувати, запитайте себе «Як би я на це відреагував, якби був татом чи мамою одного з учнів?»

4. Будьте прикладом для своїх учнів — покажіть їм, як потрібно себе поводити в мережі.

5. Чітко вказуйте інформацію про себе та свої цілі. Якщо ви хочете ділитися ідеями, матеріалами та інтересами з іншими вчителями, то вкажіть в себе на сторінці: «Я працюю в навчальному закладі... і тд.».

6. Виважено ставтеся до розміщення особистих фото. Пам'ятайте, що їх бачитимуть колеги, учні, батьки.

7. Попросіть друзів і родичів не позначати вас на тому фото чи тексті, що може скомпрометувати вас як професіонала.

8. Захистіть свої паролі (не дозволяйте учням користуватися своїм комп'ютером чи мобільними пристроями).

9. Пишіть на теми, які стосуються вашої професійної діяльності — це демонструватиме ваш професіоналізм і знання предметної галузі.

10. Стежте за своїми «підписниками» та «друзями». Регулярно переглядайте їхні сторінки, адже навіть якщо на вашій сторінці немає нічого такого, на їхніх може з'явитись.

Правила поведінки в соціальних мережах (так, існують загальні правила етикету щодо поводження в мережі Інтернет)

1. Пам'ятайте, що в соціальних мережах ви розмовляєте з людьми. Мається на увазі, що в інтернет-листуванні слід керуватися принципом: «Чи зміг би я те ж саме сказати людині в обличчя?» Якщо так, то все в порядку, можна писати.

2. Дотримуйтеся тих же стандартів поведінки, що і в реальному житті.

3. Пам'ятайте, де перебуваєте, – в кіберпросторі. Якщо в соціальних мережах учитель «дружить» зі своїми учнями, то слід в налаштуваннях прибрати можливість переглядати список друзів на сторінці іншим користувачам.

4. Поважайте час і можливості інших. Тобто розміщувати слід тільки ту інформацію, яка має якусь значимість.

5. Зберігайте спокій. Бажано як мінімум не лаятися і не викладати сумнівних фото. Як максимум – не робити нічого, що може зашкодити репутації.

6. Допомагайте іншим там, де ви можете це робити.

7. Намагайтеся не вплутуватися в публічні конфлікти. Мова про троллінг. Не намагайтеся перемогти троля у суперечці. Як правило, нічого хорошого з цього не виходить. І пам'ятайте, що ви можете неправильно читати з екрану емоції та інтонації інших людей, як і інші люди можуть помилятися в ваших. Результат – непорозуміння і конфлікт на порожньому місці.

8. Поважайте право на приватне листування. Викладати приватні листування в загальний доступ – дуже і дуже поганий тон.

9 Не зловживайте своїми можливостями. Вчителю зазвичай відомо досить багато про учнів та їхні сім'ї. Особиста інформація учнів повинна залишатися конфіденційною.

10. Вчіться прощати іншим їх помилки.

Як поліпшити імідж в соціальних мережах

Не рекомендується:

- Звертатися з проханням про репост
- Спамити
- Надмірно захоплюватися селфі
- Постити фейки
- Часто публікувати фотографії з різних місць, де ви побували
- Позначати друзів на знімках без дозволу

- Позначати друзів в нотатках і привітаннях без дозволу
- Показово страждати
- Зловживати хештегом

- Додавати в групи друзів без дозволу

Необхідно:

- Стежити за фоном на знімках
- Писати грамотно, без скорочень

Список використаної літератури:

1. Федорчук В.В Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
2. Як сформувати особистий бренд вчителя. [URL: http://prosvitcenter.org/brend-vchytelia_propraktyku](http://prosvitcenter.org/brend-vchytelia_propraktyku).
3. Український проєкт «Якість освіти». Імідж вчителя. URL: <http://yakistosviti.com.ua/>.

Тест до теми №2 «Педагогічна культура сучасного вчителя. Культура саморегуляції вчителя».

1. Вперше термін «педагогічна культура» увів

1. Макаренко А.С. в праці «Педагогічна поема».
2. Ян Амос Каменський «Велика дидактика».
3. Сухомлинський В.О. «Розмова з молодим директором».
4. К. Ушинський «Рідне слово»

2. Педагогічна культура – це

1. Частина загальнолюдської культури, система цінностей, характеристика особистості педагога, його поведінка в умовах освітньої діяльності.
2. Сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя.
3. Сукупність культурних цінностей, єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

4. Сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії.

3. Педагогічна техніка – це.....

1. Успішність педагогічної діяльності, що проявляється в організаторських, конструктивних, гностичних, дидактичних уміннях.

2. Володіння комплексом прийомів, який допомагає вчителю глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе і досягти оптимальних результатів у роботі.

3. Здібності, які допомагають вчителю ефективно, успішно виконувати свою роботу.

4. узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, які забезпечують досягнення високих результатів.

4. Внутрішня техніка – це.....

1. Це створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю і почуття.

2. Знання вчителя та постійне їх оновлення.

3. Вміння вчителя організувати освітню діяльність на належному науковому рівні.

4. Техніка мовлення, емоційність, стиль та зачіска інші компонент, що створюють загальний образ вчителя.

5. Зовнішня техніка – це.....

1. Вміння керувати своїм емоціями, настроєм, виразом обличчя та зовнішній вигляд вчителя.

2. Утілення внутрішнього хвилювання вчителя в його тілесній природі: міміці, голосі, відповіді, рухах, пластиці.

3. Вміння володіти своїм організмом та керувати своєю поведінкою.

4. Міміка, пантоміміка, зачіска, посмішка, одяг.

6. Імідж педагога – .....

1. Відношення учнів і батьків до зовнішнього вигляду учителя

2. Образ, що має певні критерії, які визначає МОН

3. Особистий образ педагога який є привабливим для вчителя, дітей, батьків та соціального оточення

4. Особистий образ педагога має бути привабливим для самого викладача

7. Позитивний імідж залежить від:

1. Від внутрішньої сутності людини: системи цінностей, переконань, позицій, що виявляються й у зовнішньому вигляді.

2. Від зовнішньої сутності людини: системи матеріальних цінностей, а також переконань, позицій, що виявляються у зовнішньому вигляді.

3. Внутрішньої і зовнішньої сутності людини: матеріальних статків людини, переконань, позицій, що виявляються й у внутрішньому, і у зовнішньому вигляді

4. Від внутрішньої сутності людини, зовнішньої краси та привабливості для себе.

8. До складових іміджу педагога належать:

1. Візуальна привабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, етикет; відповідність необхідному образу; чарівність, часта зміна образу

2. Візуальна непривабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, етикет; відповідність необхідному образу; безпристрасність.

3. Візуальна привабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, часта зміна свого образу; не емоційність.

4. Візуальна привабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, етикет; відповідність необхідному образу; чарівність, мистецтво говорити та слухати

9. Позитивні сторони використання соцмереж у педагогічній діяльності:

1. Презентація особистого життя, спілкування з учнями, використання інтернет ресурсу

2. Спілкування з учнями та батьками, показ особистих фотографій, використання матеріалу з інтернету, дистанційне навчання

3. Використання матеріалу з інтернету, дистанційне навчання та виховання, слідкувати за приватним життям колег, спілкування

4. Спілкування з учнями та їх батьками, розповсюдження корисної інформації, можливість використання додаткового матеріалу, організація навчання та виховання, розробка творчих проєктів

10. Сторінка педагога в соціальній мережі повинна бути:

1. Професійною, із захищеною приватною інформацією, без надлишку особистих фото, із професійним матеріалом, який буде цікавий для дітей та їх батьків

2. Професійною, із розміщенням особистих фото (дітей цікавить приватне життя вчителя), із висвітленням власних думок на різні теми

3. Яскравою та емоційною, із доступною для всіх інформацією, із привабливим матеріалом

4. Професійною, емоційно стриманою, відкритою, із висвітленням власних думок на різні теми

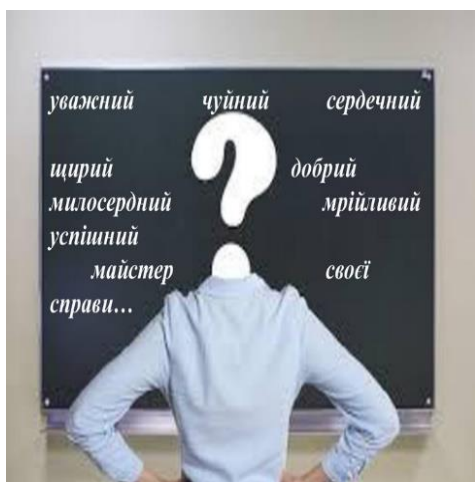
Матеріал до теми № 3 «Культура саморегуляції вчителя»

*Учитель, вихователь має бути благочестивим,
розумним, сумирно мудрим, лагідним,
стриманим, не лиходієм, не злим, не задрісником,
не сміхотворцем, не лихословом, а в усьому
показувати зразок для наслідування,
і щоб учні були, як їхній учитель
(Зі статуту Львівської братської школи 1856 р.)*

Основні дефініції теми: актуальність проблеми саморегуляції професійної діяльності вчителя; особливості професійного стресу у сучасних умовах; синдром емоційного вигорання вчителя: сутність та шляхи попередження; сутність, форми та методи саморегуляції у професійній діяльності вчителя.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Актуальність проблеми саморегуляції професійної діяльності вчителя

Важливими якостями, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати свою професійну діяльність, на думку сучасних педагогів, є:

- педагогічний оптимізм;
- впевненість в собі як у вчителіві, відсутність страху перед дітьми;
- вміння володіти собою, відсутність

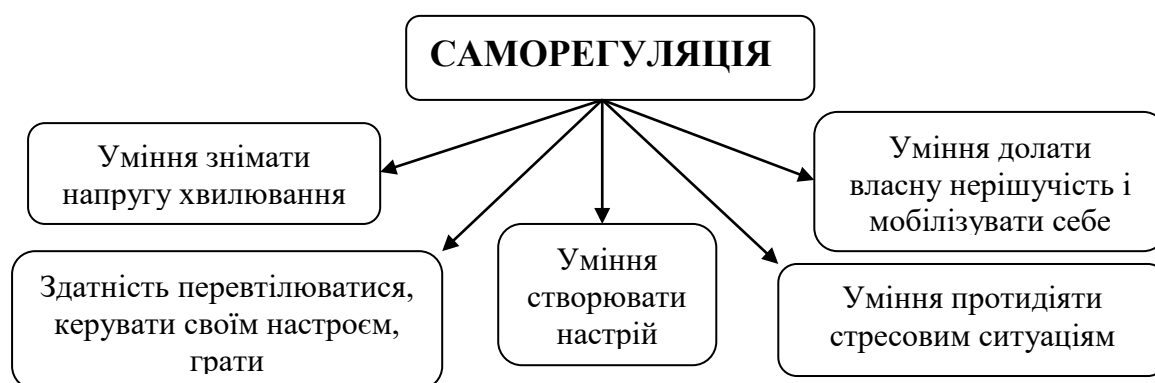
емоційного напруження;

- наявність вольових якостей (цілеспрямованість, самовладнання, рішучість).

Загалом усі ці якості характеризують психологічну стійкість у професійній діяльності. В її основі – позитивне емоційне ставлення до себе, учнів, праці. Саме позитивні емоції активізують, надихають учителя, надають йому впевненості, зумовлюють почуття радості, позитивно впливають на стосунки у педагогічній діяльності. Натомість негативні емоції гальмують активність, дезорганізують поведінку і діяльність, викликають тривожність, страх, підозру. Здатність керувати собою свідчить про сформованість багаторівневої системи саморегуляції особистості. На формування психологічної саморегуляції впливають, насамперед, характеристики нервової діяльності, особистісні якості та система виховання.

Саморегуляції у професійній діяльності вчителя найчастіше розглядається у контексті керування педагогом внутрішнім самопочуттям, психологічним налаштуванням на майбутню діяльність. У зв'язку з цим, під саморегуляцією розуміють створення вчителем потрібних або бажаних станів, тобто таких, які забезпечують ефективність його дій.

Саморегуляція необхідна в ситуації, коли педагог знаходиться в стані підвищеної емоційної і фізичної напруги, що спонукає його до імпульсних дій, або у випадку, якщо він знаходиться в ситуації оцінювання з боку дітей, колег, батьків.

Рис. 3.1. Компоненти саморегуляції вчителя.

Особливості професійного стресу у сучасних умовах

Професійна діяльність педагога визнається як одна з найбільш емоційно напружених. Стрес (англ. – stress, напруження, тиск) – емоційний стан та фізіологічні зміни в організмі, які виникають у напружених обставинах як відповідь на незвичні для людини подразники. Професійний стрес - емоційний стан людини, який викликається несподіваною та напруженою ситуацією у трудовому колективі, конфліктними взаємовідносинами, інтелектуальним і емоційним перевантаженням. Психологи зазначають, що у стресовому стані людина частіше припускається помилок, їй важко здійснювати цілеспрямовану діяльність, переключення і розподілення уваги, у неї порушується перебіг пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, уваги, мислення), спостерігається розладнання координації рухів, неадекватність емоційних реакцій, виникає загальне гальмування чи повна дезорганізація діяльності. Крім негативних фізіологічних наслідків для організму людини (підвищення кров'яного тиску, серцевий напад, головний біль, розлади шлунку тощо) стреси можуть у свою чергу вкрай негативно впливати на якість педагогічного процесу.

У педагогічній діяльності вчитель може пережити: інформаційний стрес; емоційний стрес; комунікативний стрес. Фактори, що викликають професійний стрес, можна умовно розділити на об'єктивні (мало залежать від особистості працівника) і суб'єктивні (розвиток яких більше залежить від самої людини).

Синдром емоційного вигорання вчителя:

сутність та шляхи попередження

За загальним визнанням спеціалістів педагогічна діяльність – це один із видів професійної діяльності, який найбільше деформує особистість людини.

Комплекс економічних проблем, що сьогодні склалися (невисока заробітна плата, недостатня технічна забезпеченість тощо), а також соціально-економічних, пов'язаних з падінням престижу педагогічної професії, робить працю вчителя надзвичайно психоемоційно напруженою. Крім того, не секрет, що із збільшенням педагогічного стажу роботи у вчителів знижуються показники як фізичного, так і психічного здоров'я.

Вчені виділяють такі основні ознаки цього синдрому: виснаження, втома; психосоматичні ускладнення; безсоння; негативні настанови стосовно підлеглих; негативні настанови щодо своєї роботи; нехтування виконанням своїх обов'язків; збільшення прийому психостимуляторів (тютюн, кава, алкоголь, ліки); зменшення апетиту чи переїдання; негативне самооцінювання; посилення агресивності (роздратованості, напруженості); посилення пасивності (цинізм, песимізм, безнадія, апатія); почуття провини.

Рис. 3.2. Причини «Синдрому згорання»

Адекватне відношення до роботи і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання. На жаль, у житті ми не завжди маємо змогу робити тільки те, що нам подобається, приносить радість. А робота без радості пришвидшує вигорання в багато разів. Якщо ж користуватися настановою «Не можеш робити те, що любиш – навчись любити те, що робиш», то ніяке професійне вигорання нам не загрожуватиме! Правильно плануйте свій час: – 8 год – повноцінний здоровий сон – 8 год – робота - 8 год – активний відпочинок.

Сутність, форми та методи саморегуляції у професійній діяльності вчителя

Педагогічна наука пропонує ряд способів, шляхів досягнення емоційної саморегуляції, які допоможуть майбутнім педагогам у їхньому професійному становленні:

1. Звернення до власного почуття обов'язку у зв'язку з усвідомленням соціальної ролі професії, ціннісними установками. («Я повинен діяти так, бо я педагог» або «Я мушу це зробити, бо моє завдання...»).

2. Метод фізичних дій. У кожної людини у напруженому емоційному стані змінюється міміка, темп мовлення, дихання, пульс, колір обличчя і т.п. Та емоційна напруга зменшиться, якщо людина переключить увагу з причини гніву чи суму на їхні зовнішні прояви – вираз обличчя, сльози, сміх тощо. Найпростіший, але досить ефективний спосіб емоційної саморегуляції – це розслаблення м'язів. Здатність розслабляти м'язи обличчя, а також довільно і свідомо контролювати їх стан, дозволяє керувати і відповідними емоціями.

3. Самонавіювання на фоні загального м'язового розслаблення і психічного спокою (з допомогою аутогенного тренування). Психологічна сутність цього прийому полягає у зародженні та укріпленні віри в себе як суб'єкта діяльності.

Техніка самонавіювання ґрунтується на аутогенному тренуванні, яке містить словесні вказівки. Ці словесні формули вчитель може промовляти «про себе» або вголос вранці чи ввечері, по дорозі на роботу, під час робочого дня, перед важкою бесідою. Та найкраще навіювання здійснюється на фоні загального м'язового розслаблення і психічного спокою. Тому аутотренінг, як правило, охоплює три основні етапи: 1) розслаблення; 2) самонавіювання (вплив за допомогою спеціальних формул на певні установки) на фоні стану релаксації; 3) вихід зі стану релаксації. Релаксація – це фізичне і психічне розслаблення.

4. Розрядка в діяльності:

- Музикотерапія – це засіб керування психічним станом людини за допомогою музики

- Розумне заняття спортом приносить так звану «м'язову радість».

- Бібліотерапія – це вплив на психіку людини завдяки читанню книг.

- Працетерапія – засіб керування психічним станом людини за допомогою включення в активну трудову діяльність.

- Танцювальна терапія – засіб керування психічним станом людини за допомогою танцю.

- Відеотерапія – засіб керування психічним станом людини завдяки перегляду фільмів.

- Імітаційна гра – це активний метод самоуправління психічним станом, який полягає у програнні суб'єктом ролі такої людини, якою б йому хотілося бути.

- Гумор теж здатний справляти позитивний вплив на емоційну сферу людини.

5. Емоційне налаштування на урок. Емоційне настроювання на творчу діяльність на уроці допомагає досягти найкращих результатів у праці, відчувати натхнення, отримувати задоволення від роботи. Виділяють такі основні напрямки роботи з емоційного налаштування перед уроком: 1) Звернення до матеріалу уроку, пошук в ньому потрібних «манків» (термін К.С. Станіславського), тобто

привабливого ядра, цікавих моментів в матеріалі та методиці уроку. Важливо зуміти побачити щось приємне, цікаве для себе в матеріалі уроку за будь-яких несприятливих умов. 2) «Надзавдання уроку». Прямо чи опосередковано усвідомленість задуму, мети, завдань уроку впливають на волю, розум, почуття вчителя, збуджуючи його творчу енергію. «Надзавдання уроку» – це та кінцева мета виховуючого навчання, яку вчитель ставить перед собою. Це середня і дальня перспектива навчання, стратегічний план вчителя. 3) Створення позитивної установки. Позитивне ставлення до самого себе, задоволення собою і власною професійною діяльністю необхідні вчителю для успішного розвитку емоційної стійкості, почуття власної гідності.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В. В Основи педагогічної майстерності. ам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
2. Професійне вигорання педагога. URL: <https://sites.google.com/site/psihologprofteh/metodicna-skarbnicka/profesijne-vigoranna>.
3. Синдром професійного вигорання у педагогів як наслідок надмірного емоційного виснаження. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/>.

Тест до теми № 3 «Культура невербального спілкування сучасного вчителя».

1. Важливими якостями, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати свою професійну діяльність:

1. Знання предмету, матеріальний стан, впевненість в собі, вміння контролювати емоції, педагогічний оптимізм

2. Педагогічний оптимізм, наявність модних речей, вміння володіти собою, відсутність страху перед дітьми

3. Педагогічний оптимізм, впевненість в собі, відсутність страху перед дітьми, наявність вольових якостей, уміння володіти собою

4. Педагогічний оптимізм, креативність, вміння висловлювати свою думку, відсутність страху перед дітьми

2. У чому виявляється емоційна стабільність учителя?

1. Здатність володіти собою

2. Здатність зберігати спокій

3. Здатність розуміти іншу людину

4. Здатність здійснювати самоконтроль і саморегуляцію

3. У чому виявляється оптимізм педагога?

1. В орієнтації на позитивне в особистості

2. В професійній інтуїції

3. У вихованні учнів через опору на позитивні якості

4. В знаннях предмету

4. Саморегуляція – це

1. Створення вчителем бажаних станів, які забезпечують ефективність його дій.

2. Вміння не тримати негативні емоції

3. Стан підвищеної емоційної і фізичної напруги

4. Створення гарного настрою який передається учням.

5. В професійній діяльності вчитель може пережити стрес:

1. Матеріальний, фізичний, соціальний,

2. Інформаційний, емоційний, комунікаційний

3. Економічний, особистісний, організаційний

4. Пізнавальний, психічний, соціальний

6. Способи досягнення емоційної саморегуляції:

1. Використання дорогого одягу та аксесуарів для впевненості, «все фіолетово», розрядка в діяльності, метод фізичних дій

2. Звернення до власного почуття обов'язку, метод фізичних дій, самонавіювання, розрядка в діяльності, емоційне налаштування на діяльність з учнями

3. Розрядка в діяльності, метод фізичних дій, побудова «стіни» між собою і учнями, спонтанне проведення уроків

4. Байдужість до того, що відбувається навколо, постійний аналіз своїх дій, розрядка в діяльності, метод фізичних дій

7. Здатність здійснювати регуляцію власної поведінки в певних ситуаціях – це

1. Самоаналіз
2. Самоконтроль
3. Саморозвиток
4. Рефлексія

8. Яке з поданих умінь найкраще сприяє саморегуляції:

1. Швидко розслаблятися
2. «Перемагати» погоду
3. Викликати відчуття енергійності
4. Яскраво передавати почуття

Матеріал до теми № 4 **«Культура невербального спілкування** **сучасного вчителя»**

*Мені здається,
сила дії уроку... цілком залежить... саме
від особистості самого вчителя,
від його персональної чарівності,
від оригінальності його характеру,
від виразності й цікавості його поведінки в класі.*
(М. Шагінян)

Основні дефініції теми: феномен невербального спілкування у життєдіяльності людини; зміст поняття «культура невербального спілкування»; міжкультурні особливості невербального спілкування; невербальні засоби спілкування; функції невербального спілкування; класифікації невербальних засобів спілкування; невербальне спілкування у професійній діяльності сучасного вчителя; основні вимоги до жестів та міміки вчителя; міжособистісний простір.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Феномен невербального спілкування у життєдіяльності людини; зміст поняття «культура невербального спілкування»

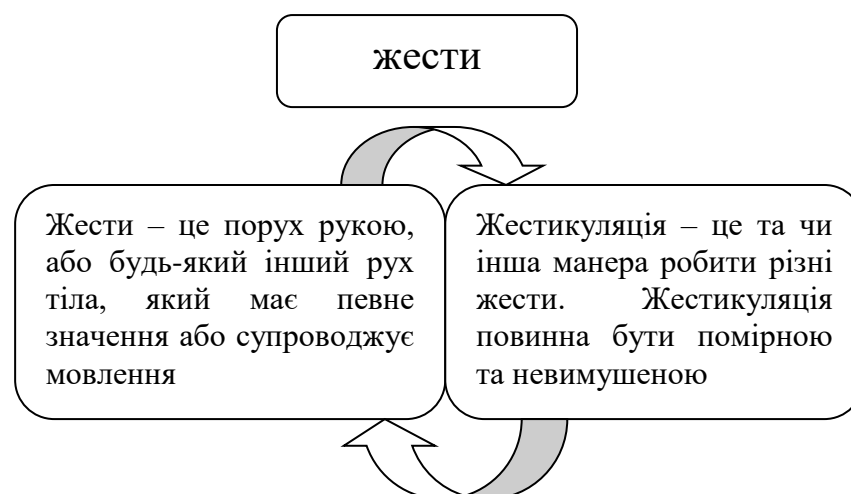
Невербальні засоби спілкування – це взаємне розміщення співрозмовників, відстань між ними, поза, міміка, жести, напрямок погляду та його зміни. За твердженнями психологів, 60 - 80% комунікації відбувається з використанням невербальних засобів, значущість у спілкуванні міміки, жестів становить 55%, інтонації - 38%, слів - 7%,

більше 90% інформації у перші секунди спілкування передається невербальними засобами. Використовувані в невербальній комунікації засоби мають: індивідуальний характер, залежать від індивідуально-психологічних особливостей, соціального середовища, національної належності особистості, дотримання норм етикету, віку, типу темпераменту людини.

Невербальна комунікація – це складний процес взаємодії людей, в якому беруть участь не лише слова, а й інтонація, жести, рухи всього тіла. Для того, щоб зрозуміти комплексне значення «мови тіла», варто розглянути її основні складові: пантоміміку, міміку, візуальний контакт та міжособистісний простір.

У педагогічній діяльності знання особливостей зовнішнього вияву емоційних станів, відображених у міміці й пантоміміці, важливе як для правильного розуміння внутрішнього світу школярів, так і для розвитку вміння вчителем адекватно передавати своє ставлення. Загалом невербальні способи вираження свого «Я» бувають: 1) успадковані (зріст, комплекція, розріз очей); 2) сформовані (зачіска, хода, міміка, одяг).

Знання і розуміння вчителем мови тіла допоможе зацікавити аудиторію, викликати довіру, а також правильно інтерпретувати невербальну інформацію в процесі педагогічної взаємодії.

Рис. 4.1. Жести.

Невербальне спілкування виконує наступні функції: посилює емоційну насиченість сказаного; є показником рольових відносин; створює образ вчителя і підтримує оптимальний психологічний клімат на уроці.

Жести (від фр. geste – діяння) – це рухи тіла, що супроводжують мову, підсилюючи її виразність. Жести інформують оточуючих про наші переживання. Так при посиленні переживань збільшується кількість жестів, виникає загальна метушливість. Виділяють три групи жестів – механічні, описові та психологічні. Механічні жести широко розповсюджені, мають у переважній більшості побутовий характер, привітання за руку; рухи вашої руки при поклоні; привітання на відстані; запрошення майбутнього співрозмовника пройти до кімнати, сісти за стіл. Такі жести необхідні. Вони вносять різноманітність у спілкування, насичують його чуттєвими ознаками. Психологічні жести виражають почуття людини. Вони не завжди збігаються з тими словами, які виказує мовець. Точніше, психологічні жести збігаються не з текстом, а з підтекстом, із внутрішнім образом.

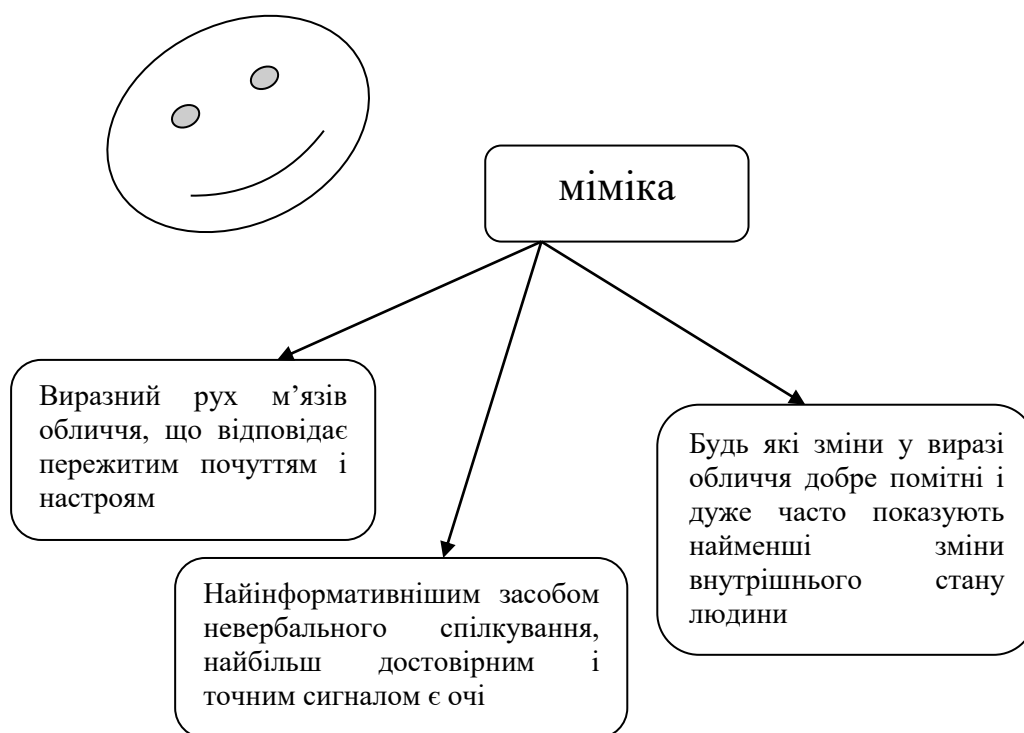
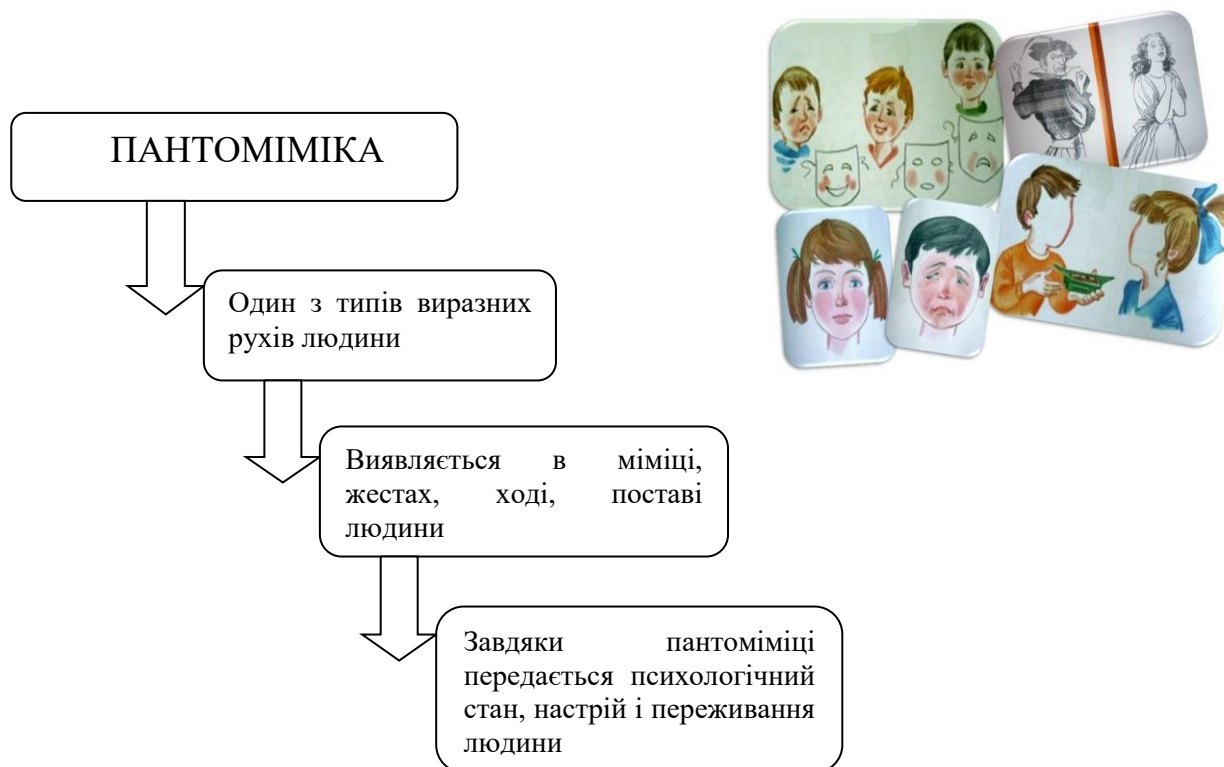

Рис. 4.2. Міміка.

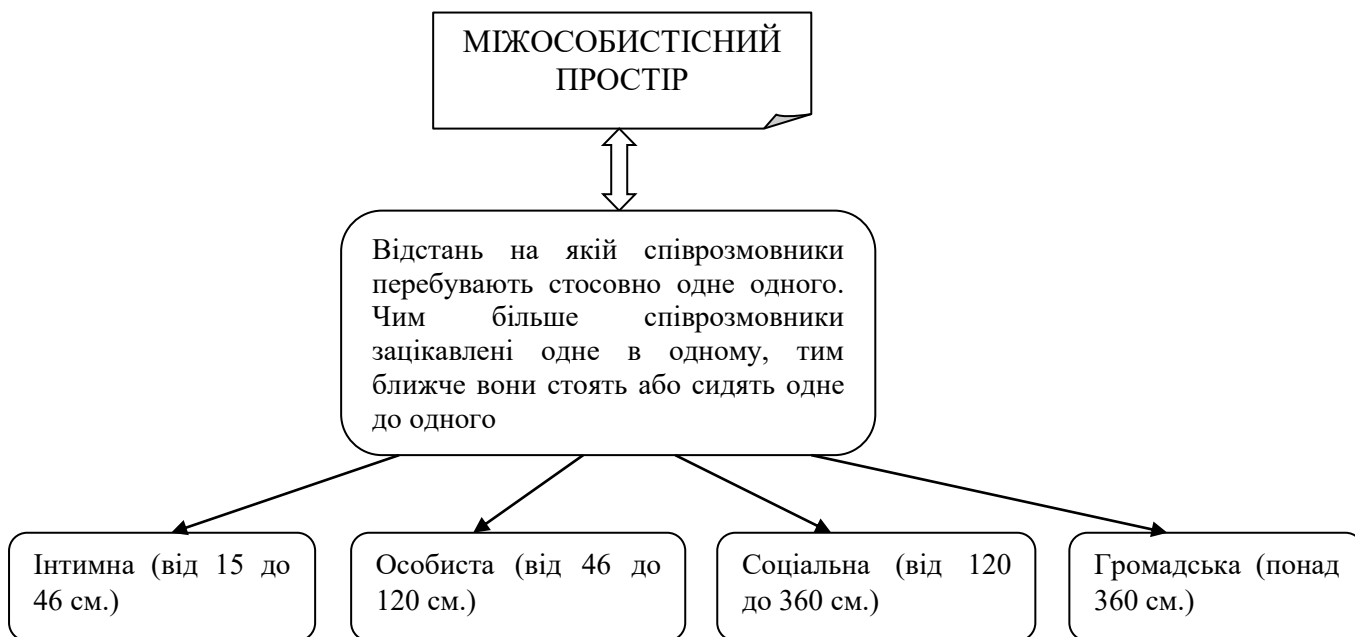

Міміка – це мистецтво виявляти свої думки, почуття, психічний та інші стани за допомогою виразальних рухів м'язів обличчя. Міміка (від гр. *mimikos* – наслідувальний) – виразні рухи м'язів обличчя, що є однією з форм прояву тих чи тих почуттів, настроїв людини. Міміка відіграє особливу роль у передачі інформації. Основне навантаження несуть брови, області навколо очей і сам погляд.

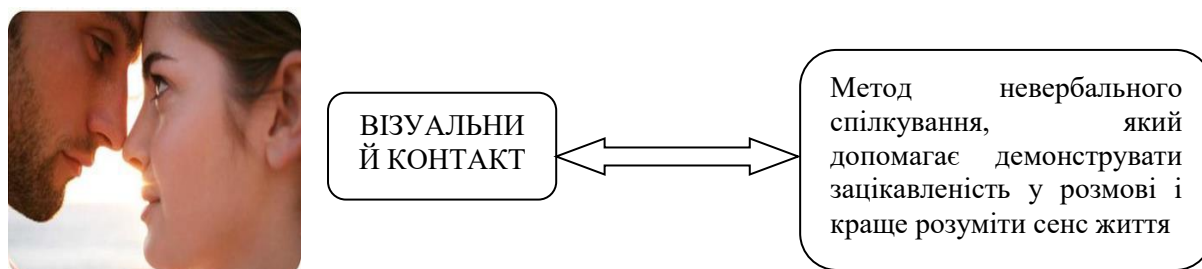
Рис. 4.3. Пантоміміка

Пантоміміка – це виразальні рухи всього тіла людини або окремих його частин, пластика тіла. Пантоміміка допомагає педагогу виокремити основне, намалювати образ.

Рис. 4.4. Міжособистісний простір

Невід'ємною частиною невербального спілкування є тактильні впливи. До них відносяться рукостискання, поплескування, дотики. Вони більше ніж інші невербальні засоби виконують функцію індикатора рольових відносин.

Рис. 4.5. Візуальний контакт.

Культура застосування невербальних засобів педагогічного спілкування відображає рівень педагогічної майстерності педагога і створює його імідж.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В. В Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
2. Ковальчук В. Педагогічна майстерність: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ. Вид. Прикарпат. нац. ун-ту .ім.В.Стефаника. 2016р. 45с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А.Зязюн, Л. В.Крамущенко, І. Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюн. 2-ге вид., допов. І переробл. К.: Вища шк. 2004.

Тест до теми № 4 «Культура педагогічного спілкування.

Культура та техніка мовлення вчителя».

- 1. Невербальне спілкування – це**
  1. Розмова у транспорті
  2. Голосові повідомлення у менеджерах
  3. Спілкування за допомогою безсловесної поведінки (міміка, жести, постава, тощо)
  4. Переписка в соціальних мережах
- 2. Складові невербального спілкування**
  1. Міміка, вага, поза, міжособистісний простір
  2. Жести, розмір взуття та одягу, візуальний контакт
  3. Візуальний контакт, інтонація, міжособистісний простір, поза
  4. Пантоміміка, міміка, візуальний контакт, міжособистісний простір
- 3. Візуальний контакт це-**
  1. Метод, який демонструє зацікавленість у бесіді
  2. Посмішка та доброзичливість при розмові
  3. Вираз емоцій на обличчі
  4. Складний процес взаємодії людей

4. Виразальні рухи всього тіла або окремої його частини – це:

1. Пантоміміка
2. Інтонація
3. Темп мовлення
4. Жести

5. Якщо хтось, розмовляючи, часто відводить очі, це означає, що:

1. Йому є що приховувати
2. У нього некрасиві очі
3. Він вам не довіряє
4. Він незібраний

6. Який має бути міжособистісний простір під час спілкування вчителя

та учня:

1. 0,5 – 1,2 метра
2. 1,2 – 3,7 метра
3. Понад 3,7 метра

7. Якщо хтось, розмовляючи, часто відводить очі, це означає:

1. У нього некрасиві очі
2. Він незібраний
3. Йому є що приховувати
4. Він вам не довіряє

8. Координовані рухи м'язів обличчя називають:

1. Поза
2. Графеміка
3. Міміка
4. Емоційний стан

9. «Закрита поза» означає:

1. Нещирість
2. Негативне ставлення співрозмовника до вас
3. Небажання активно спілкуватися

4. Зарозумілість

10. Улюблені жести цього відомого українського співака: знак «ОК» і підняті вгору вказівний і середній пальці. Ідеться про:

1. Монатіка
2. Олега Винника
3. Святослава Вакарчука
4. Кузьму Скрябіна

Матеріал до теми № 5

«Культура педагогічного спілкування. Культура та техніка мовлення вчителя»

Кожне слово вихователя повинно нести в собі добро, справедливість, красу – в цьому суть наших повчань.
У цій справі немає дрібниць.
Одне ваше слово може зруйнувати в дитини віру у вас як вихователя, збентежити дитячу душу
(В. О. Сухомлинський)

Основні дефініції теми: зміст та сутнісні характеристики понять «культура мовлення вчителя» та «техніка мовлення вчителя»; професійно-педагогічне спілкування, його функції; психологічні аспекти спілкування; етапи педагогічного спілкування; стилі педагогічного спілкування; поняття «авторитет» та «авторитарність»; авторитет педагога; педагогічний такт у професійній діяльності вчителя; майстерність учителя у забезпеченні зворотного зв'язку у спілкуванні.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Зміст та сутнісні характеристики понять «культура мовлення вчителя» та «техніка мовлення вчителя»

Культура мовлення – упорядкована сукупність нормативних, мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування.

Здебільшого це поняття вживають, аналізуючи писемні тексти, мовну практику особистості.

Культуру мовлення вчителя характеризують такі ознаки:

- правильність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним нормам.;
- різноманітність: володіння мовним багатством народу, художньої і публіцистичної літератури, лексичним арсеналом літературної мови;
- виразність забезпечується оригінальністю у висловлюванні думок з метою ефективного впливу на партнера з комунікації;
- ясність, тобто доступність мовлення для розуміння тих, хто слухає;
- точність, або відповідність висловлювань того, хто говорить, його думкам;
- нормативність: відповідність системі мови, її законам;
- чистота, тобто бездоганність усіх елементів мовлення, уникнення недоречних, невластивих українській мові іншомовних запозичень;
- стислість (раціональний вибір мовних засобів для вираження головної думки, тези);
- доцільність, тобто відповідність мовлення меті, умовам спілкування, стану того, хто висловлюється.;
- логічність (точність вживання слів і словосполучень, правильність побудови речень, смислова завершеність тексту);
- варіативність, взаємозамінюваність мовленнєвих варіантів;
- варіантність, тобто рівнозначна змога користуватися будь-яким варіантом нормативних мовленнєвих засобів;
- простота (природність, відсутність пишномовності). Часто надмірно ускладненою, неприродною фразою прикривають відсутність змісту у словах;
- естетичність (вираження естетичних уподобань мовця засобами мови, уміння викликати мовленням естетичне задоволення);
- багатство (розмаїття використовуваних слів).;

- актуальність: вибір і використання вчителем життєво важливих фактів, прикладів, образів;
- конкретність: насиченість мовлення прикладами, статистичними даними, конкретизація фактів;
- належний теоретичний рівень: оснащення мовлення актуальними відомостями із філософії, соціології, психології, економіки тощо;
- практична спрямованість: зв'язок змісту мовлення з практикою, прикладна значущість теоретичного викладу.

Рис. 5.1. Функції педагогічного спілкуванні.

Професійно-педагогічне спілкування, його функції

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування вчителя з учнями на уроці і поза ним, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату.

Педагогічне спілкування як соціально-психологічний процес характеризується такими функціями:

інформаційна (вчитель повідомляє учням необхідну інформацію на уроках і в позаурочний час, сприймає інформацію від учнів);

пізнання особистості (спілкуючись з учнями, педагог має можливість більше про них дізнатися, краще пізнати кожную дитину);

самоствердження (завдяки висловленню власних міркувань, оцінці явищ, доведенню своєї точки зору на певні питання відбувається усвідомлення учнем та вчителем свого «Я», тобто, самоствердження);

організація взаємодії (у процесі спілкування педагог має можливість організувати учнів на роботу на уроці, на участь в позаурочних заходах);

експресивна (учасники спілкування співпереживають один одному, що сприяє встановленню ефективних взаємовідносин, суб'єкт-суб'єктної, особистісно орієнтованої взаємодії між вчителем та учнем).

Етапи педагогічного спілкування

Вчений В. А. Кан-Калик виділяє чотири основні етапи педагогічного спілкування:

1) *прогностичний* (вчитель моделює майбутнє спілкування з класом, уявляє, як клас і окремі учні сприймуть його і викладений матеріал, продумує варіанти взаємодії; на цьому етапі важливими є прогностичні здібності, тобто вміння вчителя передбачати результати своєї діяльності);

2) *«комунікативна атака»* (це організація спілкування на початку взаємодії; тут важливі вміння педагога швидко включати клас в роботу, привертати до себе увагу, а перцептивні здібності вчителя допоможуть йому правильно сприймати учнів, зрозуміти їхній емоційний стан, настрої тощо);

3) *управління спілкуванням в ході педагогічного процесу* (найважливіший етап; власне процес спілкування);

4) *аналіз здійсненої системи спілкування і моделювання наступної діяльності* (після завершення процесу спілкування вчитель визначає, чи вдалося йому досягти своєї мети, здійснити задумане, чи були допущені помилки, в чому їх причина, як можна запобігти подібним недолікам у майбутньому).

Стилі педагогічного спілкування

Стиль педагогічного спілкування – це індивідуально-типові особливості взаємодії вчителя й учнів. У стилі знаходять відображення особливості комунікативних можливостей вихователя та його вихованців, характер їхніх стосунків, а також творча індивідуальність педагога.

Рис. 5.2. Стилі педагогічного спілкування.

1) спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю; ґрунтується на активно-позитивному ставленні до учнів;

2) спілкування на основі дружнього ставлення; базується на особистісному позитивному сприйнятті учнями вчителя, який виявляє приязнь, повагу до дітей, але слід остерігатися перетворення дружніх взаємин на панібратські;

3) спілкування-дистанція; в основі має обмеження спілкування формальними стосунками; педагог, якому властивий даний стиль, може мати позитивне ставлення до учнів, але в організації діяльності він ближчий до авторитаризму;

4) спілкування-залякування; поєднує негативне ставлення до учнів і авторитарність у способах організації діяльності;

5) спілкування-загравання; поєднує позитивне ставлення до дітей з лібералізмом; ґрунтується на пошуку прийомів завоювання дешевого авторитету.

Педагогічний такт у професійній діяльності вчителя

Педагогічний такт – це моральна поведінка вчителя, яка включає передбачення усіх об'єктивних наслідків вчинку, передбачення його сприймання вихованцями, вираз високої гуманності, чуйності, піклування про учнів, це найкращий спосіб встановлення доброзичливих стосунків з ними за будь-яких обставин.

Щоб бути тактовним, вчитель повинен дотримуватись ряду вимог до своєї поведінки, зокрема:

- вміти оцінити ситуацію, коли вона вимагає тактовного втручання (якщо вчитель змушений поставити учня в незручне становище; ненароком зачепив самолюбство; учня треба виручати з незручного становища);

- добиватися максимуму інформації про причини суперечностей і враховувати її недостатність при розв'язанні складних випадків (наприклад, дитина почала гірше вчитися, бо у сім'ї хтось захворів);

- враховувати характер стосунків учня з батьками;

- враховувати індивідуальність учня, характер ситуації;

- вміти передбачити, як вплив на одного учня сприйме клас (якщо клас сприйме негативно, то виховного впливу не відбудеться).

Рис. 5.3. Принципи педагогічного такту.

Педагогічний такт – не одиничні вчинки вчителя, а стиль поведінки. Він є результатом духовної зрілості вчителя, великої роботи над собою. Педагогічний такт передбачає наявність у педагога таких рис:

- гуманне ставлення до дітей;
- уважність і спостережливість, уміння бачити моральний бік своїх та чужих дій;
- уміння керувати собою та стримувати негативні емоції;
- витримка, самовладання і здатність навіть у гостро конфліктних ситуаціях приймати педагогічно доцільні рішення;
- уміння передбачати усі можливі наслідки своїх слів і вчинків;
- самокритичність і уміння виправити допущені помилки;
- творче мислення, сміливість у розв'язанні моральних проблем.

Табл. 5.1. Порівняння принципів педагогічного такту.

Основні принципи педагогічного такту	
Тактовний вчитель	Безтактний вчитель
вислухає до кінця	перерве відповідь
дипломатичний	Самозакоханий
полегшує емоційність	завищує емоційність
поважає позицію учня	не зважає на позицію учня
любить учнів	власне Я – першооснова відносин
врівноваженість	роздратування і прагнення усунути перешкоду будь-якими засобами
оцінка вчинку	оцінка не вчинку, а самого учня

Майстерність учителя у забезпеченні зворотного зв'язку у спілкуванні

Зворотний зв'язок – це зв'язок між результатом певного процесу та його перебігом. Зворотний зв'язок існує між наслідками певної діяльності (навчальної, трудової, ігрової) і процесом реалізації цієї діяльності.

Щоб зворотний зв'язок був успішним, треба вміти бачити, чути і розуміти партнера по спілкуванню. Тобто, за зовнішнім виглядом, інтонацією, паузами, темпом мовлення дізнаватися про внутрішній стан співрозмовника, про підтекст отриманої інформації і уміло використовувати це для поліпшення спільної діяльності та спілкування. У процесі забезпечення ефективного зворотного зв'язку важливе місце займає вміння візуального сканування – тобто, читання емоційних станів і думок людини очима. Встановлення зворотного зв'язку великою мірою залежатиме від уміння вчителя слухати.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

2. Ковальчук В. Педагогічна майстерність: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ. Вид. Прикарпат. нац. ун-ту ім.В.Стефаника. 2016р. 45с.

3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А.Зязюн, Л. В.Крамущенко, І. Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюн. 2-ге вид., допов. І переробл. К.: Вища шк. 2004.

Тест до теми № 5 «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя».

1. Педагогічне спілкування це

1. Спілкування педагогів між собою;
2. Спілкування педагогів з учнями тільки на уроках;
3. Спілкування педагогів з учнями в усіх ситуаціях шкільного життя;
4. Спілкування педагогів з учнями в позаурочний час.

2. Якому стилю спілкування відповідає ця характеристика: «Спілкування базується на демократичному стилі керівництва дитячим колективом. Вихователь урахує можливості, бажання і потреби кожної дитини. Педагог і вихованець займають рівні психологічні позиції у взаємодії»

1. Партнерське спілкування
2. За захоплення спільною творчою діяльністю
3. Спілкування-дистанція
4. Спілкування-загравання

3. Якому стилю спілкування відповідає ця характеристика: «Формальність стосунків, хоча ставлення до дітей позитивне, але переважає авторитарний стиль керівництва»:

1. Партнерське спілкування
2. За захоплення спільною творчою діяльністю

3. Спілкування-дистанція
4. Спілкування-загравання
- 4. Яка з функцій не є функцією педагогічного спілкування**

1. Пізнавальна
2. Інформаційна
3. Самореалізації
4. Співпереживання
- 5. Спілкування вчителя реалізується у**
4. Монологі
5. Розмові з колегами
6. Бесідах у повсякденному житті
7. Діалозі

6.Учитель сам вирішує всі питання життєдіяльності класу, визначає кожну конкретну мету, виходячи лише з власних установок, суворо контролює виконання будь-якого завдання і суб'єктивно оцінює досягнуті результати. До якого стилю спілкування характерна така поведінка вчителя:

1. Ліберальний
2. Демократичний
3. Авторитарний
4. Нейтральний

7. Розпорядження, інструктаж, порада, зауваження, питання – це:

1. Форми педагогічного спілкування;
2. Методи педагогічного спілкування;
3. Види педагогічного спілкування;
4. Принципи педагогічного спілкування.

8. При якому спілкуванні спостерігається невпевненість педагога в собі та в результатах спілкування?

1. «Я сам»;
2. «Китайська стіна»;

3. Спілкування-дистанція;

4. «Гамлет».

9. Спілкування «Локатор» характеризується:

1. Учитель користується повагою учнів за свої знання, але він нібито стоїть над учнями й не «знижується» до довірливого спілкування з ними;

2. Спілкування здійснюється вибірково, учитель в основному взаємодіє з якимись окремими учнями або частиною класу;

3. У процесі ведення уроку педагог занадто дотримується програми, не реагує на зміни, не має достатнього зворотного зв'язку;

4. Учитель не дає дітям проявляти ініціативу, усе робить сам.

10. Яке спілкування принципово суперечить демократичному стилю?

1. Спілкування-дистанція;

2. «Китайська стіна»;

3. Спілкування-загравання;

4. Спілкування-настрахання.

Матеріал до теми № 6 «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя»

*Якщо вчитель має тільки любов до справи,
він буде добрим учителем.
Якщо вчитель відчуває тільки любов до учня,
як батько, мати, він буде кращим за того вчителя,
який прочитав усі книжки,
але не відчуває любові ні до справи, ні до учня.
Якщо учитель поєднує в собі любов до
справи і до учнів, він – досконалий учитель.
(Л. Толстой)*

Основні дефініції теми: педагогіка партнерства; принцип дитиноцентризму; зміст та сутнісні характеристики поняття «педагогічна взаємодія»; загальна характеристика форм та методів педагогічної взаємодії; вимога як метод педагогічної взаємодії; види вимог; заохочення та покарання в системі методів педагогічної взаємодії учителя; переконання та навіювання в педагогічному процесі; майстерність педагога у проведенні індивідуальної бесіди; технології застосування методів педагогічної взаємодії у професійній діяльності вчителя.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Педагогіка партнерства

Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку

особистості. В основі педагогіки партнерства лежить – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем та батьками.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Принцип дитиноцентризму

«Дитиноцентризм це забезпечення процесу виховання і навчання кожної дитини на основі розвитку її природних здібностей» (О.А. Захаренко)

Дитиноцентризм – модель виховання та навчання дитини, призначення якої розширення її життєвого шляху та саморозвитку, увага до системи її цінностей та інтересів задля формування в неї основ життєвої компетентності. Головна думка ідеї дитиноцентризму – навчання та виховання максимально наближене до здібностей і особливостей кожної дитини.

Напрямки дитиноцентризму свобода педагогічної творчості інтереси учнів, створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини; активність учнів у навчально-виховному процесі практична спрямованість навчальної діяльності, обов'язкове врахування інтересів кожної дитини; виховання «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї); забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини.

Дитиноцентризм лежить в основі багатьох технологій навчання

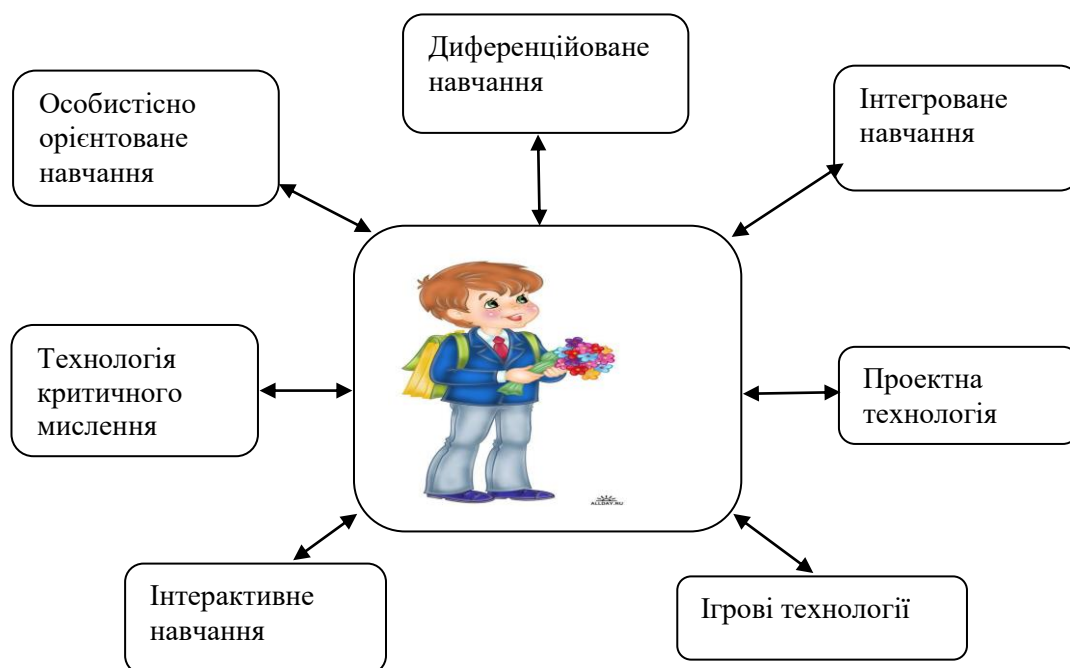

Рис. 6.1. Дитиноцентризм і технології навчання

Зміст та сутнісні характеристики поняття «педагогічна взаємодія»

Педагогічний словник термін «педагогічна взаємодія» визначає як:

- 1) спеціально організовані контакти педагога з дитиною (тривалі або тимчасові), метою яких є зміни в поведінці, діяльності та відносинах дитини;
- 2) безпосередній або опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємну діяльність.

Педагогічну взаємодію, в широкому сенсі, можна визначити як взаємний вплив педагогів і дітей один на одного, в результаті чого здійснюється процес їх особистісного зростання і зміни.

У процесі педагогічної взаємодії здійснюються акти:

- спілкування в його трьох складових сторонах: комунікативної, перцептивної та інтерактивної;

- вибудовування відносин, що виявляються в когнітивному, афективному та поведінковому аспектах;
- навчання і виховання, що зачіпають зміни у всіх сферах особистості.

Вимога як метод педагогічної взаємодії; види вимог

Педагогічна вимога – це постановка учневі в процесі виховання соціальнокультурної норми ставлення і поведінки.

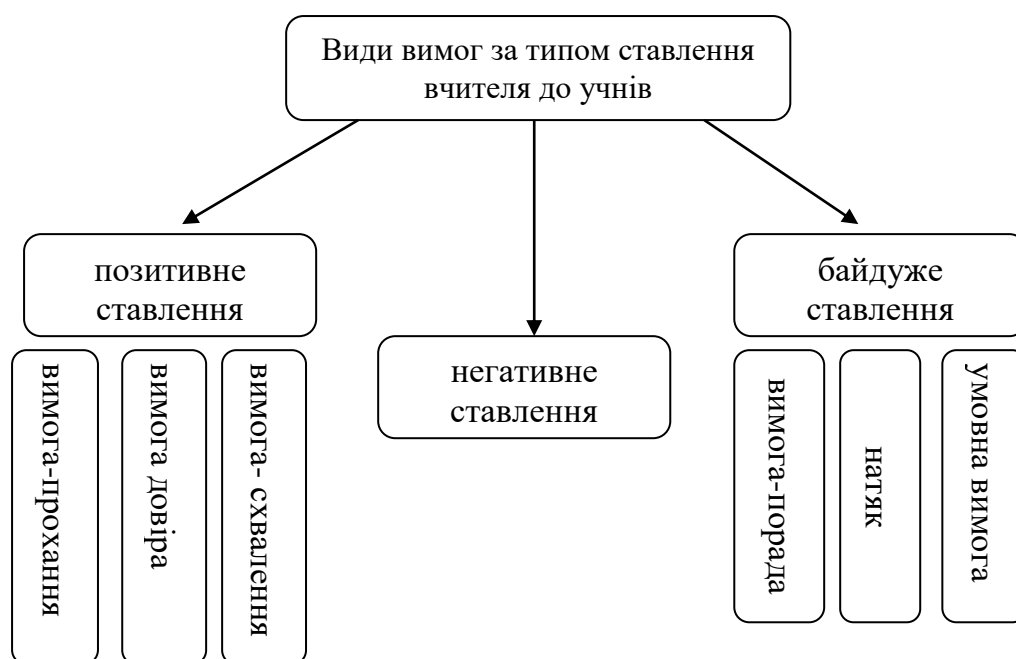

Рис. 6.2. Види вимог за типом ставлення вчителя до учнів.

Види вимог за засобами, які використовує вчитель:

1) *вербальні* – поділяються на:

- безпосередні (прохання, порада, рекомендація, ділове розпорядження, наказ);
- опосередковані (розповідь, аналогія, запитання, здивування, натяк);

2) невербальні – доповнюють, підсилюють дію слів (пауза, міміка, пластика).

Різноманітність видів вимог, як і способів педагогічного впливу загалом, дозволяє педагогові у кожній конкретній ситуації обрати той шлях, той спосіб взаємодії, що зможе забезпечити найкращий результат. А оволодіння ними може стати черговою сходинкою на шляху до майстерного спілкування вчителя з учнями.

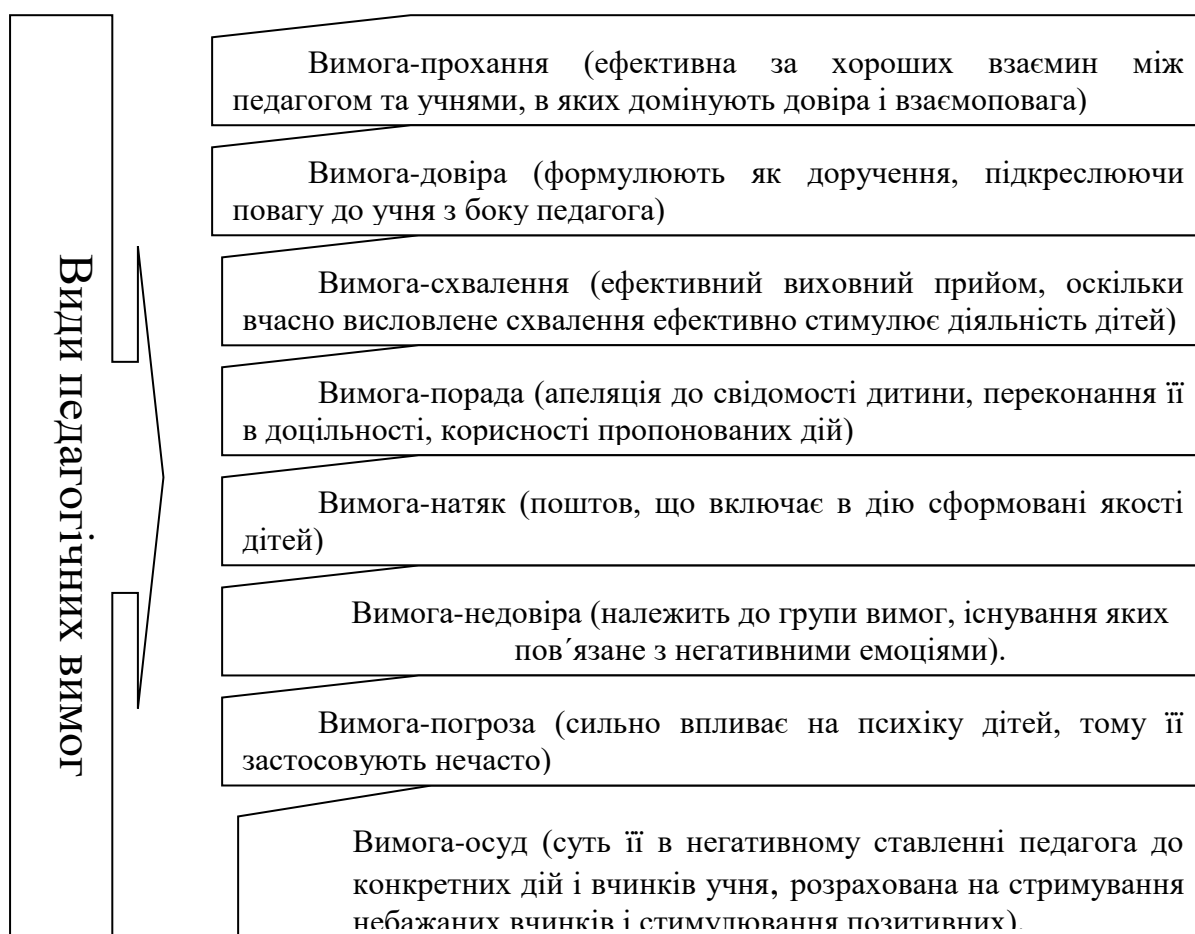

Рис. 6.3. Види педагогічних вимог.

Заохочення та покарання в системі методів педагогічної взаємодії учителя

Заохочення – схвалення позитивних дій і вчинків з метою спонукання вихованців до їх повторення. Полягає в тому, що відчуття задоволення, радості, зумовлені громадським визнанням зусиль, старань, досягнень зміцнює впевненість у своїх силах, викликає приплив енергії, піднесений настрій, готовність до роботи, забезпечує хороше самопочуття.

Серед основних видів заохочення виділяють:

схвалення, виражене короткою реплікою-ствердженням, що дитина діє правильно, її вчинок позитивний («Так», «Молодець!», «Правильно!»);

похвала, що є розгорнутою оцінкою, яка супроводжується аналізом дій дитини («Ось бачиш, Сашко, ти постарався і вже вчишся краще»);

нагорода, що є більш значним заохоченням, яке застосовують за необхідності відзначити особливі досягнення, вчинки (закінчення навчання з відзнакою, перемога у змаганнях);

важливе доручення, яке свідчить про довіру вчителя і викликає особливе натхнення в учня, спонукає до діяльності;

авансування особистості, яке застосовують стосовно тих, кого рідко або ніколи не заохочують, хто не переживав позитивних емоцій від похвали дорослих. Але заохоченням «авансом» не слід зловживати.

Не всяке заохочення активізує процес виховання учнів. Воно має виховну силу тільки за дотримання певних умов:

1. Своєчасність похвали за позитивні зрушення. Часто похвала справляє особливий ефект, коли дитина ще не досягла помітних успіхів у поведінці, але виявляє прагнення до цього. Відзначення хоча б незначних позитивних змін, невеликої перемоги учня над собою підвищує його самоорганізацію, спонукає його до відповідної діяльності та поведінки. Байдужість педагога до перших успіхів учня може негативно позначитись на всьому процесі виховання.

2. Об'єктивність заохочувального впливу. Непідкріплена справжніми успіхами похвала негативно впливає на особистість (перехвалювання розвиває самовдоволеність, протиставлення себе колективу), а також на оточуючих (незаслужена похвала підриває довіру до вчителя). При цьому враховують не тільки результати діяльності, а й те, наскільки сумлінним був учень, скільки затратив на неї праці (ступінь його зусиль). Адже в учнів різний досвід і рівень розвитку, одним одна й та ж справа дається легко, іншим набагато важче. Необ'єктивність при оцінюванні призводить до конфліктів.

3. Опора робиться на громадську думку. Вплив заохочення ефективний, якщо думка педагога збігається з думкою дітей.

4. Гласність. Передбачає оприлюднення результатів (особистих досягнень учня, підсумків змагання) на кожному етапі. Засоби, що сприяють гласності: шкільне радіо, преса, збори тощо.

5. Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Діти молодшого шкільного віку мають більшу потребу в заохоченні, схваленні вчинків, ніж старшокласники.

Покарання – осуд недостойних дій та вчинків з метою їх припинення, запобігання у майбутньому. Покарання, як і заохочення, слід використовувати тільки як виховний засіб. Воно має викликати в учнів почуття сорому і провини, намір не повторювати подібного. Покарання, що принижує їх гідність, не дасть позитивного результату. Знаючи учня, розуміючи його духовний стан і мотиви, що спонукають до певних вчинків, вчитель може визначити необхідність і міру покарання.

Беручи за основу особливості впливу на учня, виділяють такі види покарань:

- *покарання-вправлення* (наприклад, погане виконання обов'язків чергового у класі карається додатковим чергуванням);

- *покарання-обмеження* (обмеження щодо отримання певних благ: можливості поїхати на екскурсію, тимчасова заборона відвідування спортивної секції);
- *покарання-осуд* (попередження, догана з визначенням певних строків на виправлення);
- *покарання-умовність* (наприклад, учня залишають на певний час у кабінеті директора для обдумування свого вчинку);
- *покарання-зміна ставлення* (більш суворий тон вчителя під час аналізу вчинку, суворий погляд).

Порушення правил поведінки, режиму передбачає застосування з метою покарання догани за наказом директора школи, зауваження у щоденнику, зниження оцінки за поведінку. Найсуворіше покарання – виключення порушника із школи за систематичне скоєння вчинків, які не дають йому права перебувати у шкільному колективі (злочинство, хуліганство тощо).

Вимоги до покарань:

- покарання має бути гуманним, таким, що не ображає людську гідність;
- ґрунтуватися на добродушності педагога і повазі до особистості дитини;
- повинне викликати в учня переживання, почуття провини, докори совісті, прагнення змінити поведінку;
- підвищувати його відповідальність за власну поведінку, зміцнювати дисциплінованість,
- розвивати несприйняття негативного, здатність протистояти негідним бажанням.

Переконання та навіювання в педагогічному процесі

Переконання – метод виховного впливу, за допомогою якого вчитель звертається до свідомості, почуттів, життєвого досвіду дітей з метою формування свідомого ставлення до дійсності і норм поведінки.

Переконувати можна словом і ділом. Тому переконання здійснюються лише в єдності з іншими методами виховання: переконання шляхом бесіди, дискусії, лекції, за допомогою конкретного прикладу, педагогічної ситуації, на основі громадської думки тощо. Переконання складається з гіпотези (того, що треба довести), доказів чи аргументів (того, за допомогою чого доводиться гіпотеза) і демонстрації (способу доведення).

Гіпотеза – наукове припущення, яке висувають для пояснення явищ дійсності. Вона має бути чітко сформульованою, позбавленою логічної суперечності, не змінюватися в процесі доведення.

Переконати когось – означає викликати в нього впевненість в істинності гіпотези.

Доказ (аргумент) – думка, істинність якої перевірена і доведена. Він має бути чітко сформульований, відповідати обговорюваній проблемі.

Демонстрація – логічне розміркування, під час якого із доказів (аргументів) доводять істинність чи хибність гіпотези.

Ефективним засобом переконання є сугестія (від лат. *suggestio* – навіювання). *Сугестивний метод* – психологічний вплив на особу або групу осіб, розрахований на беззаперечне сприйняття незалежно від їх думок і волі.

Засобами сугестивного впливу є слова, жести, міміка.

Здійснюючи виховний вплив, педагог повинен володіти різноманітними способами впливу на особистість, в тому числі й методами, пов'язаними з психікою, тому що елементи навіювання задіяні у кожному акті навчально-виховного процесу.

За способами впливу на об'єкт виділяють такі види навіювання:

1. *Пряме навіювання* (команда, наказ, навіювання-настанова, настанова). «Та ти ж прекрасний хлопчик, можеш вчитися добре», «Ти тільки повір у свої здібності і легко подолаєш труднощі».

Подібний спосіб навіювання може мати і негативний результат впливу: висловлена педагогом форма незадоволення вчинками учня навіює йому відчуття неповноцінності («Ти, як завжди, впертий і говориш тільки дурниці»).

2. *Опосередковане навіювання.* Розраховане на безперечне прийняття інформації, але повідомлення подають у вигляді розповіді, опису якого-небудь випадку чи натяку. Воно краще сприймається учнями, ніж пряме.

Переконувати можна і прикладом. Метод прикладу передбачає демонстрування взірця для наслідування. Часто використовують приклад для конкретизації сформульованого теоретичного положення. Це вимагає знання та врахування вікових й індивідуальних особливостей учнів. Адже відомо, що підлітки, учні старших класів критично ставляться до чужих вчинків, не завжди адекватно оцінюють їх, тому іноді наслідують не те, що гідне цього.

Орієнтація лише на позитивні приклади часто межує з поверховим розкриттям вчителями його суті, обмежується примітивним переліченням позитивних героїв художніх творів, кращих учнів. Досвідчені педагоги, розкриваючи приклад для наслідування, зосереджуються не лише на його позитивних якостях, не тільки стимулюють захоплення ним, бажання наслідувати його, але й підводять учнів до роздумів, що сталося б, якби людина виявила протилежні риси, або якби у тій ситуації опинився її моральний антипод.

Використовують також і негативні приклади. Виділяють такі прийоми виховання на негативному прикладі: громадський осуд, розвінчання негативного, протиставлення аморальним вчинкам високоморальної поведінки, розкриття на конкретних прикладах наслідків аморальної й асоціальної поведінки, організація на боротьбу з виявами морального зла.

При використанні методів цієї групи необхідно під час формування конкретних світоглядних понять, поглядів і переконань враховувати понятійну «базу» учнів, у процесі переконання впливати не тільки на розум, а й на емоційну сферу, наводити близькі й зрозумілі приклади, домогтися, щоб учні не тільки зрозуміли вчителя, а й погодилися з ним.

Майстерність педагога у проведенні індивідуальної бесіди

Індивідуальна бесіда – це взаємодія з учнем (батьками, колегами), спрямована на пошук шляхів співробітництва для стимулювання розвитку учнів. Тобто, педагог в процесі бесіди не повинен лише повідомляти певну інформацію, нав'язувати власну думку, давати іншим вказівки. Його основна мета – надання допомоги, забезпечення спільного аналізу та пошуку ефективних шляхів вирішення проблеми, надання можливості співрозмовнику робити власний вибір та нести за нього відповідальність.

Технології застосування методів педагогічної взаємодії у професійній діяльності вчителя

Етапи організації індивідуальної бесіди:

1. *Накопичення згод.* Завдання цього етапу спілкування – нейтралізація настороженості, напруження, тривожності партнера, подолання бар'єрів спілкування. Для цього потрібно обирати для бесіди нейтральний матеріал, уникати спірних тем, ставити запитання, на які співбесідник даватиме лише позитивні відповіді, «прочитувати» стан співрозмовника («Ви, я бачу, стривожені»).

2. *Пошук спільних інтересів.* На цій стадії важливо виявити погляди, що збігаються, подібність позицій, однакові захоплення, теми для розмови, однаково прийнятні для обох сторін.

3. *Прийняття особистих якостей і принципів співрозмовника.* Мета цієї стадії: дати можливість партнерам по спілкуванню показати себе у вигідному світлі. Тут важливо, щоб учитель продемонстрував: незалежно від реального стану справ він беззастережно приймає ті позитивні якості, які приписує собі співрозмовник.

4. *Виявлення рис, негативних для взаємодії.* На цьому етапі педагог може поділитися своїм занепокоєнням з приводу проблемної ситуації, нікого при цьому не засуджуючи, вдатися одночасно до самокритики, саморозкриття, демонструючи приклад характеристики недоліків.

5. *Реалізація індивідуального підходу.* На цьому етапі психологічне підґрунтя спілкування уже дозволяє підступатися до реалізації основної мети, заради якої проводиться індивідуальна бесіда. Тепер ініціатор спілкування може відверто говорити про те, що необхідно змінити (школяреві у його поведінці чи батькам у ставленні, поводженні з дитиною тощо). При цьому можна використовувати такі прийоми: підкреслення сумісних дій («зараз вирішимо»), попереджувальні засоби («я скажу, але ви не ображайтеся»), критичні зауваження, але з мінімумом повчальності.

6. *Узгоджена взаємодія.* Мета даного етапу: забезпечення міцного контакту, що є результатом зусиль обох сторін. Для цього можна використати наступні прийоми: звертання за порадою, пропозиція сумісного рішення, передбачення очікуваного.

Отже, щоб індивідуальна бесіда була успішною, вчитель повинен пам'ятати про те, що не можна починати розмову одразу з повідомлення негативних аспектів проблемної ситуації, з приводу якої була ініційована розмова. Бесіду слід розпочинати з нейтральних тем, питань, що цікаві обом співрозмовникам, наголошувати на позитивних моментах у поведінці, особистих якостях школярів тощо. А результатом розмови обов'язково має бути спільне рішення партнерів по спілкуванню, своєрідна угода: що кожен із співрозмовників буде надалі робити, якої лінії поведінки дотримуватися для вирішення існуючої проблеми.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

2. Ковальчук В. Педагогічна майстерність: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ. Вид. Прикарпат. нац. ун-ту ім.В.Стефаника. 2016р. 45с.

3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А.Зязюн, Л. В.Крамущенко, І. Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюн. 2-ге вид., допов. І переробл. К.: Вища шк. 2004.

Тест до теми № 6 «Конфлікти у педагогічній діяльності та способи їхнього вирішення».

1. Педагогіка партнерства – це

1. Система методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу розвитку особистості.

2. Освітній процес організований на високому рівні у відповідності до всіх законів

3. Система методів і прийомів виховання та навчання на засадах авторитаризму розвитку особистості.

4. Сучасне навчання і виховання учнів, де кожен з учасників переклідує свої інтереси

2. В основі педагогіки партнерства лежить:

1. Вміння щиро виражати свої емоції та демонструвати знання

2. Взаємодія та співпраця між всіма учасниками освітнього процесу

3. Вміння переконувати, зовнішній вигляд вчителя

4. Креативні вміння та навички вчителя, підтримка батьками освітнього процесу

3. Якому поняттю відповідає визначення «Цей процес визначаємо як взаємний вплив педагогів і дітей один на одного, в результаті чого здійснюється процес їх особистісного зростання і зміни»

1. Педагогічне навіювання

2. Педагогічний такт
3. Педагогічна взаємодія
4. Педагогічна техніка

4. «Педагогіка партнерства» один із компонентів

1. Концепції «Національно-патріотичного виховання учнів»
2. Положення про академічну доброчесність
3. Концепції «Нова українська школа»
4. ЗУ «Про освіту»

5. В основі педагогіки партнерства лежить:

1. Ліберальний спосіб співпраці між всіма учасниками освітнього процесу

2. Демократичний спосіб співпраці між адміністрацією і вчителями

3. Демократичний спосіб співпраці між всіма учасниками освітнього процесу

4. Ліберальний спосіб співпраці між адміністрацією і вчителями

6. Методи заохочення і покарання належать до:

1. Методів контролю і самоконтролю

2. Бінарних методів

3. Методів стимулювання і відповідальності

4. Методів формування пізнавальних інтересів

7. Ефективною за хороших взаємин між педагогами та учнями, в яких домінують довіра і взаємоповага є:

1. Вимога-довіра

2. Вимога-прохання

3. Вимога схвалення

4. Вимога схвалення

8. Ефективним засобом переконання є:

1. Психологічний метод

2. Фізичний метод

3. Сугестивний метод

4. Діалектичний метод

9. Команда, наказ, настанова – це

1. Опосередковане навіювання

2. Конкретне навіювання

3. Навчальне навіювання

4. Пряме навіювання.

10. Індивідуальна бесіда – це

1. Бесіда, яка відбувається «тет-а-тет»

2. Це взаємодія з учнем (батьками, колегами), спрямована на пошук шляхів співробітництва для стимулювання розвитку учнів

3. Це взаємодія з учнем (батьками, колегами), спрямована на в'яснення відносин

4. Це взаємодія з учнем (батьками, колегами) в процесі якої повідомляється інформація та нав'язується думка вчителя.

Матеріал до теми № 7 «Конфлікти в педагогічній діяльності та способи їх вирішення»

*Шкільні вчителі володіють владою,
про яку прем'єр – міністри
можуть тільки мріяти
(Уїнстон Черчилль)*

Основні дефініції теми: сутність конфлікту як феномену людського буття; типологія конфліктів; структура конфлікту; специфіка конфліктних ситуацій в освітньому процесі школи; характеристика основних причин шкільних конфліктів; види та стадії конфліктів у педагогічному процесі; особливості діяльності вчителя у вирішенні шкільних конфліктів; шкільний булінг: сутність та шляхи протидії; медіація у системі захисту прав учнівської молоді; аналіз та прогнозування конфліктів та конфліктних ситуацій в освітньому середовищі сучасної школи.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Сутність конфлікту як феномену людського буття

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окремого індивіда, у міжособистісних відносинах або взаємодіях

Розрізняють конфлікти: внутрішньоособистісний, міжособистісний, між груповий, між особою та групою.

Педагогічний конфлікт – суб'єкти якого учасники педагогічного процесу. Виявляється як прагнення вчителя затвердити свою позицію або як протест учня проти несправедливого покарання, неправильної оцінки його діяльності, вчинку.

Специфіка конфліктних ситуацій в освітньому процесі школи

Зважаючи на специфіку педагогічної діяльності, виділяють типові конфліктогенні ситуації в школі:

- 1) встановлення першого контакту з класом;
- 2) ситуації та конфлікти з учнями початкових класів: - недостатня саморегуляція дітьми своїх емоцій, неврівноваженість нервової системи; - труднощі адаптації дітей до школи; - нерозуміння дорослими дитячої психіки (дитина хоче гратися з вчителем, допомогти йому і т.п.);
- 3) перехід учнів у середню школу (контакт з різними вчителями);
- 4) ситуації й конфлікти з підлітками: - небажання вчителя визнавати зміну вікового статусу учня і його прагнення самовиразитися; - «важкі», невстигаючі діти; - пустощі від надлишку невитраченої енергії; - чутливість учнів до власного зовнішнього вигляду та його оцінок іншими; - діти з неблагополучних сімей;
- 5) особливості конфліктів з учнями старших класів: - прагнення до особистої неповторності та оригінальності; - ставлення до них, як до підлітків; - образа їхньої гідності викликає захисну реакцію.

Характеристика основних причин шкільних конфліктів

Загалом причинами конфліктів у педагогічній діяльності можуть бути:

- мала можливість вчителя прогнозувати на уроці поведінку учнів, несподіваність їхніх вчинків часто порушує запланований хід уроку, викликає у педагога роздратування і прагнення будь-що усунути «перешкоди»;

- свідками ситуації стають інші учні, тому вчитель прагне будь-що зберегти свій соціальний статус і тим самим часто доводить ситуацію до конфліктної;

- учитель, як правило, оцінює не окремий вчинок школяра, а його особистість; така оцінка часто визначає ставлення до учнів інших вчителів та однолітків; оцінка учня нерідко будується на суб'єктивному сприйманні його вчинку і недостатній інформованості про його мотиви, особливості особистості, умови життя в сім'ї і т.п.;

- важливе значення має характер стосунків, які склалися між вчителем і окремими дітьми;

- особисті якості школярів і педагога (роздратованість, грубість);

- нестандартна поведінка учнів.

Рис.8.1. Етапи успішного розв'язання конфліктів.

Шкільний булінг

Булінг (цькування) – це діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Булінг (цькування) відрізняється від сварки такими ознаками: систематичність (повторюваність) діяння (дії або бездіяльності); умисні дії (злий умисел); владний дисбаланс між кривдником і потерпілим; відсутнє розкаяння у кривдника.

Булінг (цькування) проявляється через різні форми насильства: фізичного, психологічного, економічного, сексуального. З розвитком сучасних електронних технологій насильницькі дії (передусім прояви психологічного, сексуального насильства) при булінгу (цькуванні) часто вчиняються за допомогою електронних засобів комунікації, що має назву – кібербулінг.

Список використаної літератури:

1. Федорчук В.В Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
2. Що таке боулінг. URL. <https://court.gov.ua/press/news/830461/>.
3. Булінг (цькування) як явище, його форми та учасники. URL:nupp.edu.ua.

Тест до теми № 7 «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя».

1. Конфлікт – це

1. Зіткнення протилежно інтересів та поглядів;
2. Боротьба з приводу суспільних цінностей;
3. Боротьба за владу;
4. Зіткнення інтересів з приводу претензій на обмежені ресурси.

2. Конфлікт між великими соціальними групами – це...

1. Міжгруповий конфлікт;
2. Внутрішньогруповий конфлікт;
3. Міжособистісний конфлікт;
4. Внутрішньоособистісний конфлікт.

3. Внутрішньоособистісний конфлікт може відбутися, коли...

1. Людина робить вибір одного з двох звичних варіантів життєвої ситуації;

2. Група людей не бажає приймати особистість, бо вона виокремлюється нестандартними знаннями, уміннями та надзвичайними успіхами;

3. Людина змушена здійснювати вибір стосовно мети, об'єкта діяльності, способів поведінки та вчинків у конкретній діяльності;

4. Конфлікують два лідери і група розколюється на дві підгрупи

4. Педагогічний конфлікт – це

1. Негативні емоції, що виникають між вчителем та учнем;

2. Суперечності, що виникають у взаємодії між учасниками освітнього процесу;

3. Боротьба за вплив у педагогічному колективі;

4. Непрофесійна діяльність вчителя в освітньому закладі.

5. Уникнення конфліктних ситуацій, передача ініціативи учням та колегам характеризує:

1. Демократичний стиль
2. Авторитарний стиль
3. Ліберальний стиль
4. Всі стилі педагогічної діяльності.

6. Умови успішного розв'язання конфлікту

1. Самоконтроль
2. Упевненість у собі
3. Зосередженість на негативі
4. Уміння слухати

7. Оберіть основні типи педагогічних конфліктів:

1. Економічні конфлікти, конфлікти відносин, конфлікти поведінки
2. Гендерні конфлікти, соціальні конфлікти, вікові конфлікти
3. Конфлікти відносин, конфлікти поведінки, конфлікти діяльності
4. Релігійні конфлікти, політичні конфлікти, конфлікти відносин

8. Назвіть стратегії педагогічної взаємодії у конфліктах та конфліктних ситуаціях:

1. Компроміс, подавлення, напруженість, пристосування
2. Уникнення, конфронтація, пристосування, компроміс, співробітництво
3. Тиск, залякування, пристосування, компроміс
4. Подавлення, залякування, уникнення, компроміс.

9. Оптимальний варіант розв'язання конфлікту, який потребує справжньої педагогічної майстерності:

1. Залякування
2. Компроміс
3. Попередження
4. Подавлення

10. Булінг це –

1. Сварка з однокласником
2. Несправедливе покарання за поведінку
3. Постійне приниження та різні форми знущання
4. Зауваження вчителя

Матеріал до теми № 8 «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя»

*Він актор,
але його глядачі не аплодують йому.
Він скульптор,
але його робіт ніхто не бачить.
Він лікар,
але його пацієнти рідко дякують за
лікування та далеко не завжди
бажають лікуватися.*

Основні дефініції теми: загальне й відмінне в акторській і педагогічній творчості; взаємозв'язок і взаємовплив педагогічної й акторської діяльності; зміст та сутність поняття «педагогічний артистизм»; характеристика педагогічного артистизму як складової професійної майстерності вчителя; драматургія й режисура педагогічного процесу; шляхи та умови використання творчої спадщини К. Станіславського у розвитку педагогічної майстерності вчителя.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Загальне й відмінне в акторській і педагогічній творчості

Роботу педагога часто порівнюють з діяльністю актора. Вчитель, так само як і актор, змушений працювати перед аудиторією, починаючи творити «з дзвінком». Готуючи свою роль, актор керується готовим сценарієм, співпрацює з режисером. Вчитель змушений самостійно складати «сценарій» уроку, відповідно маючи можливість вносити корективи у хід заняття. Глядачі здебільшого на власний розсуд обирають виставу, актора. Учні ж, зазвичай, не

мають можливості обрати собі педагога. Разом з тим, вчитель, на відміну від актора, змушений контролювати засвоєння матеріалу учнями, звертати увагу на їхню реакцію і т.п. Педагог повинен мати у своєму арсеналі певні акторські здібності: зосередженість на провідному завданні; заразливість – захопленість власною діяльністю та чарівність особистості; здатність до перевтілення; здатність до сприйняття дітьми, уміння розуміти їх внутрішній стан; здатність до адекватної реакції на педагогічну ситуацію.

Педагогові потрібно мати певні режисерські здібності: аналітичні здібності (глибина, критичність, гнучкість, самостійність, ініціативність мислення); подієво-видовищне мислення (здатність до перевтілення, конструктивні, композиційні здібності); сугестивні здібності, що дозволяють здійснити емоційно-вольовий вплив на акторів (дітей) у процесі репетиції (заняття); експресивні здібності (пластика, міміка, жести, мовлення тощо); загальнотворчі здібності (інтелектуальна активність, високий рівень саморегуляції особистості)

Табл. 9.1. Порівняння акторської та педагогічної творчості.

Критерії	Акторська творчість	Педагогічна творчість
	«Театр повинен повчати, розважаючи» Б.Брехт	«Педагогічне мистецтво – це театр одного актора» І.А.Зязюн
Природа творчості	Творчий процес як основна умова техніки акторської майстерності і постійна робота над її вдосконаленням	Ефективність освітнього процесу забезпечується постійним розвитком майстерності вчителя – його педагогічної творчості
Вплив мистецтва	Психофізична дія – спілкування	Психофізична дія - спілкування
Функції	«Театр – храм мистецтва» - розвиток, виховання, розвага, зв'язок з життям, комунікація з глядачами	«Школа – храм науки» - розвиток, навчання, виховання, зв'язок з життям, комунікація з учнями
Вимоги	Ідейна спрямованість, життєва правда, доступність, спадкоємність, послідовність, виправданість дій тощо	Ідейна спрямованість, доступність, свідомість, активність, наочність, виховний характер навчання
Засоби	Спектакль – це дія. Зовнішня	Урок – це дія. Професійна

	і внутрішня техніка актора, що відшукується в процесах творчого переживання і втілення	майстерність вчителя (елементи зовнішньої і внутрішньої педагогічної техніки)
Особливість суб'єкта діяльності	Актор – особистість універсальна, яскрава, постійно збагачує себе і віддає себе творчості і глядачам	Вчитель – особистість всебічно розвинена, самобутна, постійно збагачує себе і віддає себе педагогічному процесу і учням
Елементи майстерності	Гуманістична установка, професійні знання і вміння, здібності, техніка	Гуманістична направленість особистості, професійні знання, здібності, педагогічна техніка
Обумовленість поведінки	Поведінка актора обумовлена автором, режисером, жанром, над завданням спектакля, характером образу	Поведінка вчителя обумовлена метою уроку, індивідуальними (психологічними та віковими) особливостями класу, змістом навчання

Зміст та сутність поняття «педагогічний артистизм»

Педагогічною проблемою є цілеспрямоване формування артистизму особистості майбутнього педагога. *Артистизм* – важлива професійна якість особистості, що сприяє успішній самореалізації та виконанню професійно-творчих завдань. Саме ця якість є дуже важливою серед багатьох психологічних та діяльнісних особливостей, що становлять особу педагога. Артистичність педагога – це краса і багатство внутрішнього світу особистості, це здатність яскраво, переконливо, емоційно передавати матеріал, представляючи його в образах, використовуючи фантазію, інтуїцію, імпровізацію, техніку та виразність мови і рухів, самопрезентацію та відкритість.

Педагогічний артистизм – це феномен, який проявляється у власному іміджі, мові, поведінці, міміці та рухах вчителя із специфічними умовами навчання, проникливий стиль співтворчості педагога та учня, відображення багатства внутрішнього світу вчителя, вміння використовувати педагогічну логіку та інтуїцію.

Педагогічний артистизм має ряд особливостей: Він більш регламентований у часі та просторі. Етапи творчого процесу (виникнення педагогічного задуму, розроблення, реалізація змісту та ін.) між собою жорстко пов'язані у часі, потребують оперативного переходу від одного етапу до іншого; якщо у діяльності актора, режисера цілком можливі, а часто й необхідні, паузи між етапами творчого акту, то у професійній діяльності вчителя вони майже повністю виключені; педагог обмежений у часі кількістю годин, що відведені на вивчення конкретної теми, розділу тощо. Під час навчального заняття виникають передбачувані та непередбачувані проблемні ситуації, які потребують кваліфікованого вирішення, якість якого, вибір найкращого варіанту рішення може обмежуватися через специфіку виконання саме педагогічних завдань

Драматургія й режисура педагогічного процесу

Академік І. А. Зязюн зазначає, що «режисуру в педагогічній діяльності розглядають як уміння вчителя конструювати і вибудовувати мікроситуації взаємодії з учнем (або учнями) відповідно до завдання, логіки педагогічного задуму». У педагогічній теорії, на відміну від театральної, суттєво утвердилася наукова позиція, яка свідчить про наявність певних аналогій у діяльності педагога і актора. Театральна ж теорія, як не дивно, більшу спорідненість дій вбачає в роботі режисера і педагога.

Шляхи та умови використання творчої спадщини К. Станіславського у розвитку педагогічної майстерності вчителя

Досягнення в театральній педагогіці пов'язують з ім'ям російського педагога, режисера й актора К. С. Станіславського, який присвятив своє життя створенню «розумного, морального, загальнодоступного театру». Система К. С. Станіславського – наука не лише про акторську творчість, а й про те, як, спираючись на об'єктивні закони, плекати, розвивати, збагачувати різні здібності,

і не лише сценічні. Для педагогічного мистецтва, найбільше спорідненого з театральним у виконавському цілеспрямованні, питання «як» вічне.

В основі педагогічної спадщини К. С. Станіславського лежить розроблена ним театральна система, яка ґрунтується не на вивченні кінцевих результатів, а на з'ясуванні причин, що породжують той чи інший результат. У ній вперше вирішується проблема свідомого оволодіння підсвідомими творчими процесами, в яких беруть участь зовнішні та внутрішні дані вчителя: розум, воля, здібності до спілкування, техніка мови, почуття міри і правди, емоційність, пластика. Головним у цій системі є людина, її моральна, духовна і творча сутність. Вчитель, як актор, ставить перед собою ідейно – творчу мету, названу К. С. Станіславським над завданням, що є основою його системи.

Як сценічний, так і педагогічний успіх справи визначається «ансамблем всіх учасників, об'єднаних єдиним творчим методом і спільністю розуміння ідеї. Ансамбль – це союз заради однієї колективної мети». К. С. Станіславський приділяв велику увагу створенню сприятливого психологічного клімату в цьому ансамблі: «Постановка справи, де немає поваги до людини, де немає ввічливості, створює атмосферу виродження».

Іншою умовою сприятливого клімату є «ефект співучасті», який, на думку К. С. Станіславського, полягає в активній роботі всіх членів «ансамблю». Такий ефект може бути створений, якщо вчитель вміє не тільки щось висловлювати, але і заражати своїм настроєм подібно до того, як заражається глядач в театрі чи кіно, співпереживаючи з героями. Заразити учнів так, щоб вони стали активними учасниками процесу пізнання – головне завдання вчителя. Третьою умовою успішної організації психологічно сприятливого клімату є «робота на розслаблених м'язах», не напружуючись зовні, але максимально зосереджено й уважно внутрішньо. Для цього, на думку К. С. Станіславського, «... людина сама повинна розвивати кращі якості свого характеру – легкість, веселість і бадьорість», причому невірно розуміти веселощі тільки як сміх, «це помилка», -

говорить К. С. Станіславський, і далі: «веселість – це бадьорість, темп, інтенсивність».

К. С. Станіславський не тільки називає основні постулати педагогічної майстерності як творчості, а й розкриває шляхи його розвитку. Перш за все він рекомендував не боятися критики на свою адресу: «... намагатися з перших кроків слухати, розуміти і любити жорстоку правду про себе», бути доброзичливим до інших і вимогливим до себе. Червоною лінією проходить в працях К. С. Станіславського і його учнів думка про те, що вчитель – це творча особистість. З його точки зору, для початку творчості потрібні увага, зовнішнє і внутрішнє, доброзичливість, повний мир і спокій в самому собі і безстрашність. Навчати учнів без страху до вчителя: «Учитель, що вносить страх і трепет в студію замість чарівності і радості, не повинен в ній вчити. Він шкідливий». Навчати так, щоб в учнів була «повна довіра до своїх вчителів», «щоб ніхто не соромився підійти до вчителя з питаннями або здивування, щоб все життя студійця могла знайти в серці вчителя відгук і пораду як рівного йому, але більш досвідченого друга». К. С. Станіславський детально розкриває сім ступенів творчості: зосередженість, пильність, безстрашність, спокій, доброзичливість, чарівність, радість, заявляючи при цьому: «Правдивість тому не вводиться в моїй системі як якість, що вона – основа творчості». До колективної творчості К. С. Станіславський пред'являє наступні вимоги: точність у всьому, дисципліна (ніяких запізнь), порядність і взаємодовіру, творча зосередженість, натхнення, вміння слухати критику, увага, воля. По суті, це все – надзавдання, над якими має працювати вчитель, розвиваючи творчість учнів.

Список використаної літератури:

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А.Зязюн, Л. В.Крамущенко, І. Ф.Кривонос та ін.; За ред. І. А.Зязюн. 2-ге вид., допов. І переробл. К.: Вища шк. 2004.

2. Голік О. Б. Г Педагогічна майстерність: організаційно-управлінський аспект: Навчальний посібник / О. Голік. Донецьк : «Ноулідж». 2010. 242 с.
3. Тетральная педагогіка К. С. Станіславського в сучасній школі. URL. http://4ua.co.ua/culture/sb3bd79b4d43b88421306c27_0.html.

Тест до теми № 8 «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя».

1. Педагогіка як мистецтво – це

1. особливий спосіб авторського виконання діяльності;
2. частина педагогічної теорії;
3. складова театральної педагогіки;
4. обличчя педагогічного професіоналізму.

2. Артистизм – це

1. Професійна якість особистості, що сприяє вмінню використовувати міміку та пантоміміку в необхідний момент
2. Професійна якість особистості, що сприяє успішній самореалізації та виконанню професійно-творчих завдань
3. Професійна якість особистості, що сприяє успішному вмінню керувати своїми емоціями
4. Професійна якість особистості, що сприяє підвищенню професійної майстерності

3. Феномен, який проявляється у власному іміджі, мові, поведінці, міміці та рухах вчителя із специфічними умовами навчання, проникливий стиль співтворчості педагога та учня, відображення багатства внутрішнього світу вчителя, вміння використовувати педагогічну логіку та інтуїцію

1. Педагогічний такт
2. Педагогічні вміння
3. Педагогічний артистизм

4. Педагогічна взаємодія

4. Досягнення в театральній педагогіці пов'язують з

1. Ушинським К.Д.

2. Станіславським К.С.

3. Зязюном І.А.

4. Сухомлинським В.О.

5. Вчитель, як актор, ставить перед собою ідейно – творчу мету

1. «над завдання»

2. «над можливість»

3. «родзинка»

4. «над старання»

6. Театральна та шкільна педагогіка має однаковий інструмент впливу

1. Психофізична природа актора та педагога

2. Висока працездатність актора та педагога

3. Інтелектуальні можливості актора та педагога

4. Надзвичайні вміння актора та педагога

7. Основний принцип системи Станіславського

1. Принцип життєвої сили

2. Принцип життєвої енергії

3. Принцип життєвої творчості

4. Принцип життєвої правди

Матеріал до теми № 9 «Педагогічна діяльність як творчий процес»

Я приймаю близько до серця всі турботи вчителів, тому що завжди вважав цю професію найголовнішою на світі.

Учительство – це мистецтво, праця не менш творча,

ніж праця письменника чи композитора, а більш важка і відповідальна.

Учитель звертається до людської душі не через музику,

як композитор, не за допомогою кольорів, як художник,

а безпосередньо. Виховує своєю особистістю, своїми знаннями і любов'ю, своїм ставленням до світу.

(Д. Лихачов)

Основні дефініції теми: зміст та сутнісні характеристики понять «творчість» та «педагогічна творчість»; специфіка творчості як феномена людського буття, особливості творчої людини; якості творчої особистості; місце уяви у творчій діяльності учня та вчителя; умови розвитку творчих здібностей особистості; педагогічна творчість: сутність, функції; умови розвитку педагогічної творчості сучасного вчителя; індивідуальний стиль професійної діяльності педагога; методи активізації творчої діяльності учнів в освітньому процесі.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Зміст та сутнісні характеристики понять «творчість» та «педагогічна творчість»

Учительська діяльність має творчий характер.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо).

Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

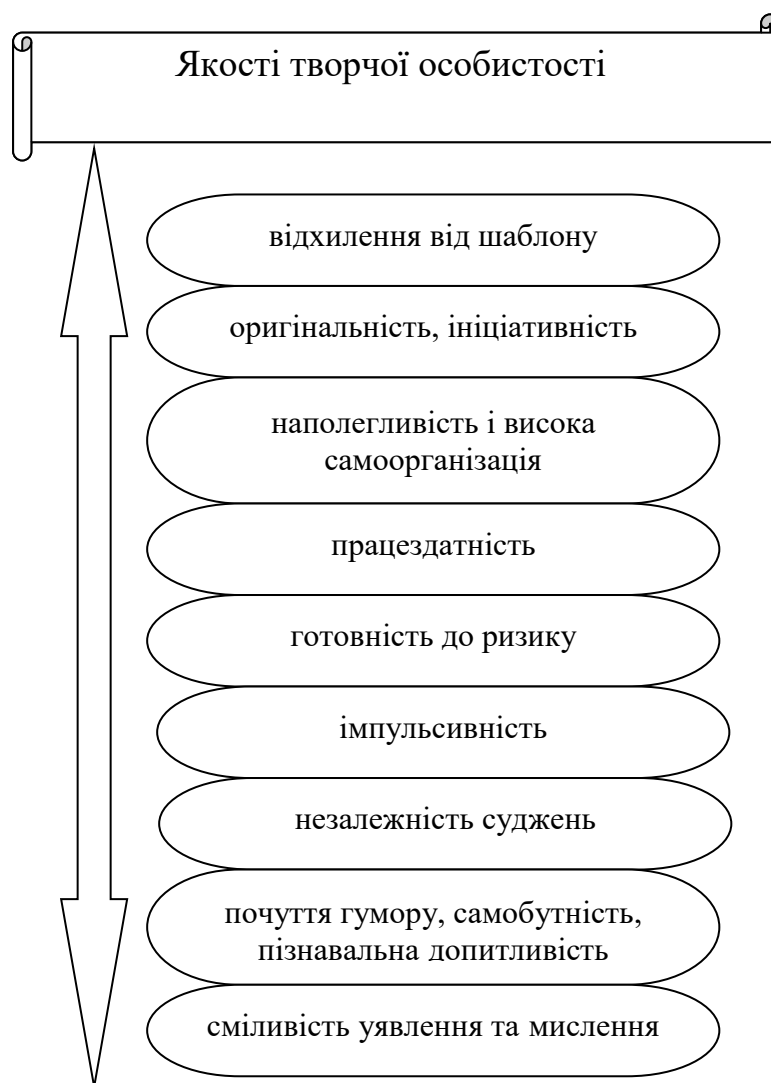

Рис. 10.1. Якості творчої особистості.

Педагогічна творчість – особистісна якість педагога, яка є невичерпним джерелом його ініціативи, активності, інновацій, постійного натхнення для вдосконалення всього педагогічного процесу. Педагогічна творчість

розглядається як діяльність, спрямована на оволодіння передовим педагогічним досвідом і вдосконалення на цій основі професійної діяльності та як діяльності, пов'язаної з творчим розв'язанням проблем, що виникають у педагогічному процесі. Творчий характер має не тільки акт розробки ідеї розв'язання проблеми, а й сам процес її втілення на практиці, і тому з'являється можливість розглядати творчість і в аспекті створення нових форм, методів, засобів, технологій навчання, і як необхідну складову професійної діяльності кожного вчителя.

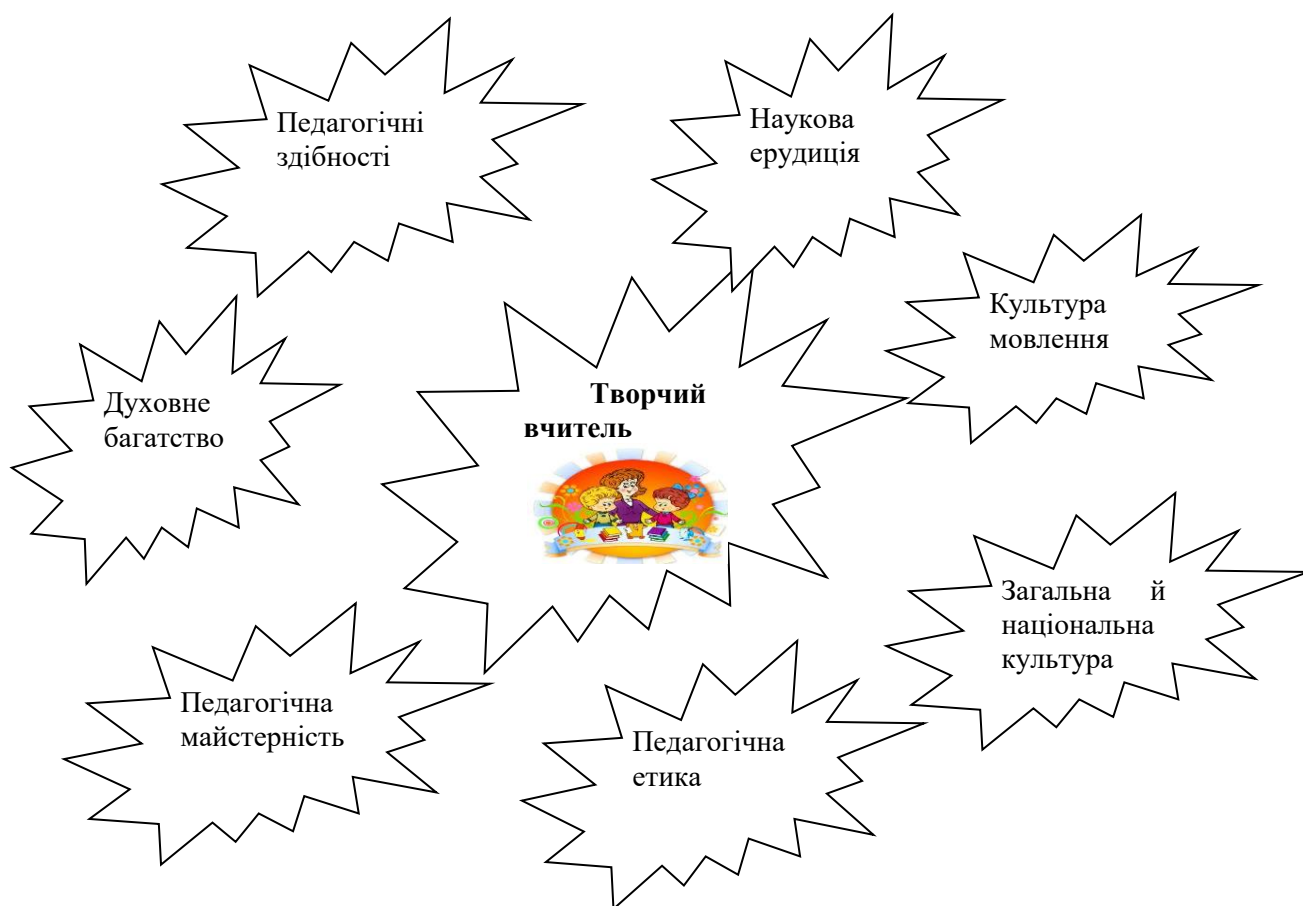
Там, де немає творчості в педагогічній діяльності, там немає живої душі, там педагогіка є бездітною. Практика доводить, що високий рівень розвитку творчої активності педагога є найважливішою умовою формування творчої активності особистості сучасних школярів. За висловом В. Сухомлинського, немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, як учителі.

Творчий вчитель – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмета, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів. Для педагога творча діяльність є життєвою потребою, у ній розкривається його індивідуальність.

Десять золотих правил творчого вчителя

4. Безмежно любити дітей
5. Ніколи не будь нудним
6. Йди вперед, не зупиняйся
7. Не будь байдужим
8. Завжди шукай «нове»

9. Не нервуй
10. Веди здоровий спосіб життя
11. Не думай про минуле, не бійся майбутнього
12. Не марнуй час
13. Будь вимогливим

Рис. 10.2. Риса творчого вчителя.

Творчість педагога специфічна за своєю суттю. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість формує педагогічний талант учителя.

Рис. 10.3. Модель творчого вчителя.

Місце уяви у творчій діяльності учня та вчителя

Уява – це необхідний елемент творчої діяльності людини, який виражається у побудові образу продуктів праці, а також забезпечує створення програми поведінки в тих випадках, коли проблемна ситуація характеризується невизначеністю. Педагогічна уява відіграє важливу роль у творчій діяльності вчителя. Уява розглядається як процес створення людиною образів, об'єктів на підставі її минулого досвіду. Рівень розвитку уяви пов'язаний з творчою активністю особистості. Визначає сутність та специфіку педагогічної уяви у творчому процесі вчителя, слід підкреслити, що вона являє собою єдність елементів наукової і художньої уяви. Творча уява допомагає вчителю прогнозувати можливі педагогічні ситуації уроку.

Ефективність діяльності вчителя тісно пов'язана з особливостями його уяви. Функціонування педагогічної уяви на етапі підготовки до майбутньої діяльності допомагає прогнозувати, уявити її основні риси, сприймання матеріалу класом, очікуване спілкування з учнями, викликає творче самопочуття. У ході освітньої діяльності з допомогою уяви педагог здійснює інтуїтивний пошук, орієнтується в мотивах учнівської реакції та поведінки. Після завершення роботи саме уява вчителя прогнозує і представляє можливі результати й ефект діяльності. Уява тісно пов'язана з появою натхнення, з творчістю. Але вчитель, як і актор (на відміну від художників, музикантів, поетів), не може чекати, коли до нього прийде натхнення. Він повинен володіти ним і вміти викликати тоді, коли це потрібно. Допомагають педагогу в цьому воля, розум і почуття.

Умови розвитку творчих здібностей особистості

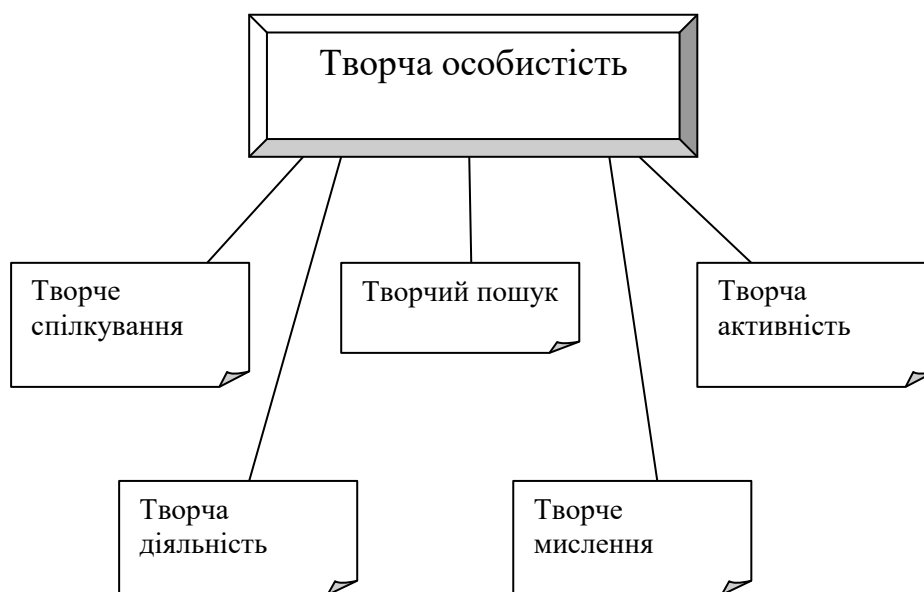

Рис. 10.4. Здібності творчої особистості.

Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності.

Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запусить би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна «мотиваційна основа».

Індивідуальний стиль професійної діяльності педагога

Індивідуальним стилем педагогічної діяльності називають «систему улюблених прийомів, певний склад мислення, манеру спілкування, способи пред'явлення вимог» – риси, нерозривно пов'язані з системою поглядів і переконань педагога.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності проявляється:

- в темпераменті (час і швидкість реакції, індивідуальний темп роботи);
- в характері реакцій на ті чи інші педагогічні ситуації;
- у виборі методів навчання;
- в підборі засобів виховання,
- в стилі педагогічного спілкування;
- в реагуванні на дії і вчинки дітей;
- в манері поведінки;
- в перевазі тих чи інших видів заохочень і покарань;
- в застосуванні засобів психолого-педагогічного впливу на дітей.

Індивідуальний стиль неможливо запозичувати або тиражувати, він визначається властивостями особистості і організму, типом нервової системи і темпераментом.

Список використаної літератури:

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюн. 2-ге вид., допов. І переробл. К.: Вища шк., 2004.

2. Сутність педагогічної творчості, характеристика її основних компонентів. URL. Studfile.net.
3. Творчість вчителя як невід'ємна складова розвитку творчості учнів. URL. <https://pischanska.dnepredu.com/uk/site/tvorchist-vchitelya-yak-n.html>.

Тест до теми № 9 «Педагогічна діяльність як творчий процес».

1. Творчість – це

1. Наполеглива людська діяльність направлена на розвиток нестандартного мислення
2. Продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення
3. Містичний процес, божественне осяяння та дар, яким небо наділяє лише геніїв
4. Продуктивна людська діяльність направлена на зміну своїх можливостей

2. Особистісна якість педагога, яка є невичерпним джерелом його ініціативи, активності, інновацій, постійного натхнення для вдосконалення всього педагогічного процесу

1. Педагогічна діяльність
2. Педагогічна творчість
3. Педагогічна взаємодія
4. Педагогічний вплив

3. У чому виявляється педагогічна творчість учителя?

1. У використанні стандартних форм та методів
2. У пошуку нових елементів педагогічної діяльності
3. В емоційній стабільності
4. У життєвому досвіді

4. Творчий вчитель – це

1. Счастний вчитель, що подобається дітям
2. Вчителю, який характеризується високим рівнем педагогічної креативності, відповідним рівнем знань предмета, уміннями та навичками
3. Вчитель, працю якого належним чином цінує і визнає адміністрація закладу
4. Вчитель, який постійно перебуває в пошуку свого власного «Я»

5. У творчій діяльності вчителя важливу роль відіграє

1. Мислення
2. Пам'ять
3. Уява
4. Характер

6. Необхідний елемент творчої діяльності людини, який виражається у побудові образу продуктів праці, а також забезпечує створення програми поведінки в тих випадках, коли проблемна ситуація характеризується невизначеністю – це

1. Мислення
2. Пам'ять
3. Уява
4. Характер

7. Індивідуальним стилем педагогічної діяльності називають

1. Високі показники діяльності педагога, комплекс педагогічних знань вчителя
2. Навчання основним технологіям і технікам професійної діяльності
3. Система улюблених прийомів, певний склад мислення, манеру спілкування, способи пред'явлення вимог
4. Узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, які допомагають йому ефективно та успішно виконувати свою роботу, досягати високих результатів

8. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності проявляється:

1. Ні в чому не проявляється, його можна скопіювати
2. Темпераменті, методах навчання, способів виховання, манері поведінки
3. В умінні вчителя одягатися та говорити
4. В манері поведінки та сміливості відстоювати свою думку

Матеріал до теми № 10 **«Класний керівник та його професійна майстерність»**

Якби в кабінеті у лікаря, юриста або дантиста одночасно зібралися 30 чоловік із різними бажаннями та потребами, а деякі, не маючи бажання там перебувати, постійно заважали б йому працювати, а лікар, юрист або дантист (без асистента), мав би протягом дев'яти місяців, застосовуючи всю свою майстерність, досягати високих професійних результатів, ось тоді, можливо, він би отримав деяке уявлення про роботу шкільного вчителя
(Дональд Д. Куїнн, переклад з англійської)

Основні дефініції теми: Сутність професійно-педагогічної діяльності класного керівника у сучасній школі; посадові обов'язки класного керівника; основні вимоги до особистості класного керівника; модель сучасного класного керівника; професіограма сучасного класного керівника; зміст, форми, методи роботи класного керівника; характеристика напрямків діяльності класного керівника у сучасному соціокультурному просторі; робота класного керівника з вивчення учнів; класний керівник і учнівський колектив; робота класного керівника з батьками та громадськістю; робота з батьками в умовах сучасного інформаційного середовища.

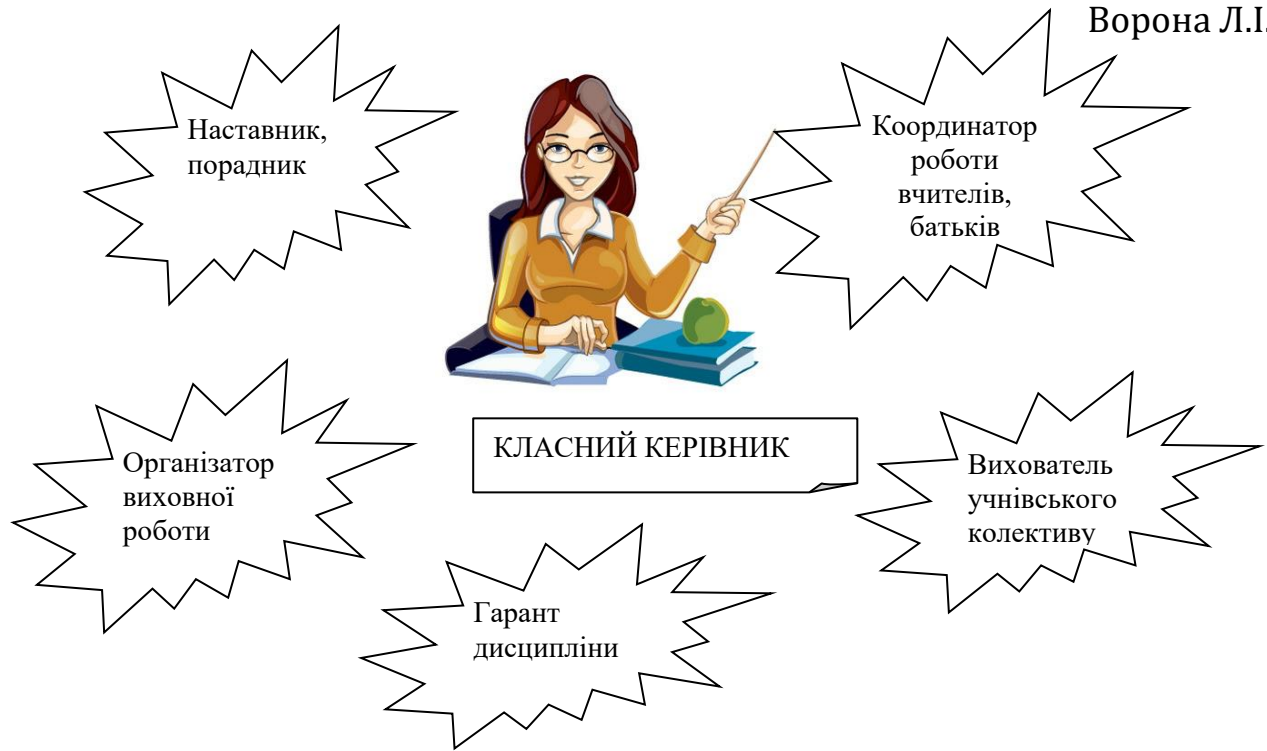
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Сутність професійно-педагогічної діяльності класного керівника у сучасній школі

Організаційна робота в закладах освіти з учнями покладалася на певних осіб у педагогічному колективі. Окремі вчителі почали призначатися груповодами або класоводами. Поступово почала розвиватися позакласна робота з учнями, змінювалися функції учителів, що закріплювалися за класом, змінювалися й самі вчителі, серед яких було багато з старої школи, їхня ідеологічна спрямованість. Достатньо чіткі функції класного керівника у радянській школі стали визначатися у 30-х роках після постанов ЦК ВКП (б) «Про початкову і середню школу» (1931) та «Про режим у початковій і середній школі» (1932), коли була введена класно-урочна система навчання, систематична перевірка й оцінка знань учнів, визначена роль учителя як організатора й керівника педагогічного процесу. Після перейменування учнівських груп у класи (на основі постанови від 15 травня 1934 року «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР»), груповоди стали називатися класними керівниками.

Класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників освітнього процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів, їх соціального захисту. Тобто його основне завдання – координування всіх виховних впливів на школярів із метою розвитку особистості за допомогою залучення їх до різноманітних видів діяльності та взаємин, створення належних умов для самовираження кожної дитини, збереження неповторності й розкриття її потенційних здібностей, захисту інтересів дитинства.

Рис. 11.1. Якості класного керівника.

Основні функції класного керівника:

- організаторська (проведення роботи за всіма педагогічними аспектами);
- виховна (формування особистості й колективу);
- комунікативна (організація спілкування);
- координаційна (погодження всіх впливів, установлення взаємодії між усіма учасниками виховного процесу);
- коригувальна (перетворення, зміна особистості);
- екологічна (захист дитини від несприятливих впливів оточуючого середовища);
- адміністративна (ведення особових справ учнів та інших офіційних документів).

Сучасний класний керівник створює умови існування дитини в загальноосвітньому закладі для її успішної життєдіяльності; сприяє різнобічному творчому розвитку особистості, духовному становленню, збагненню сенсу життя;

на базі наявної (зібраної та опрацьованої) інформації щодо психофізичного розвитку своїх вихованців, соціального оточення, сімейних обставин:

- контролює перебіг цілісного виховного процесу, процес становлення особистості кожної дитини, її моральних якостей;
- аналізує характер різнобічних впливів на учня;
- координує навчальну діяльність кожного вихованця й усього класного колективу, самовизначення, самовиховання й саморозвиток учнів, формування класного колективу, розвиток творчих здібностей вихованців, взаємини з іншими учасниками виховного процесу.

Рис. 11.2. Вимоги до особистості класного керівника.

Посадові обов'язки класного керівника

Посадові обов'язки класного керівника розроблені відповідно до «Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти».

Класний керівник виконує такі обов'язки:

- Працює з учнями закріпленого за ним класу;
- Здійснює вивчення особистості кожного учня в класі;
- Здійснює облік відвідування учнями його класу школи, встановлює причину їх відсутності;
- Створює сприятливе мікросередовище і морально-психологічний клімат для кожного учня в класі;
- Сприяє розвитку в учнів навичок спілкування, допомагає учням вирішувати проблеми, які виникають у спілкуванні з товаришами, вчителями, батьками;
- Спрямовує самовиховання і саморозвиток особистості учня, вносить необхідні корективи в систему його виховання;
- Надає допомогу учням у навчальній діяльності, виявляє причини низької успішності, організовує їх усунення;
- Сприяє одержанню додаткової освіти учнями через систему гуртків, клубів, секцій, об'єднань, які організуються в школі, закладах позашкільної освіти за місцем проживання;
- Організовує життя колективу класу у відповідності з віковими особливостями та інтересами учня і вимогами суспільства;
- Пропагує здоровий спосіб життя;
- Забезпечує участь класу в заходах;
- Веде у встановленому порядку документацію класу, контролює заповнення учнями щоденників і виставлення в них оцінок;
- Підтримує постійний контакт з батьками учнів;

Професіограма сучасного класного керівника

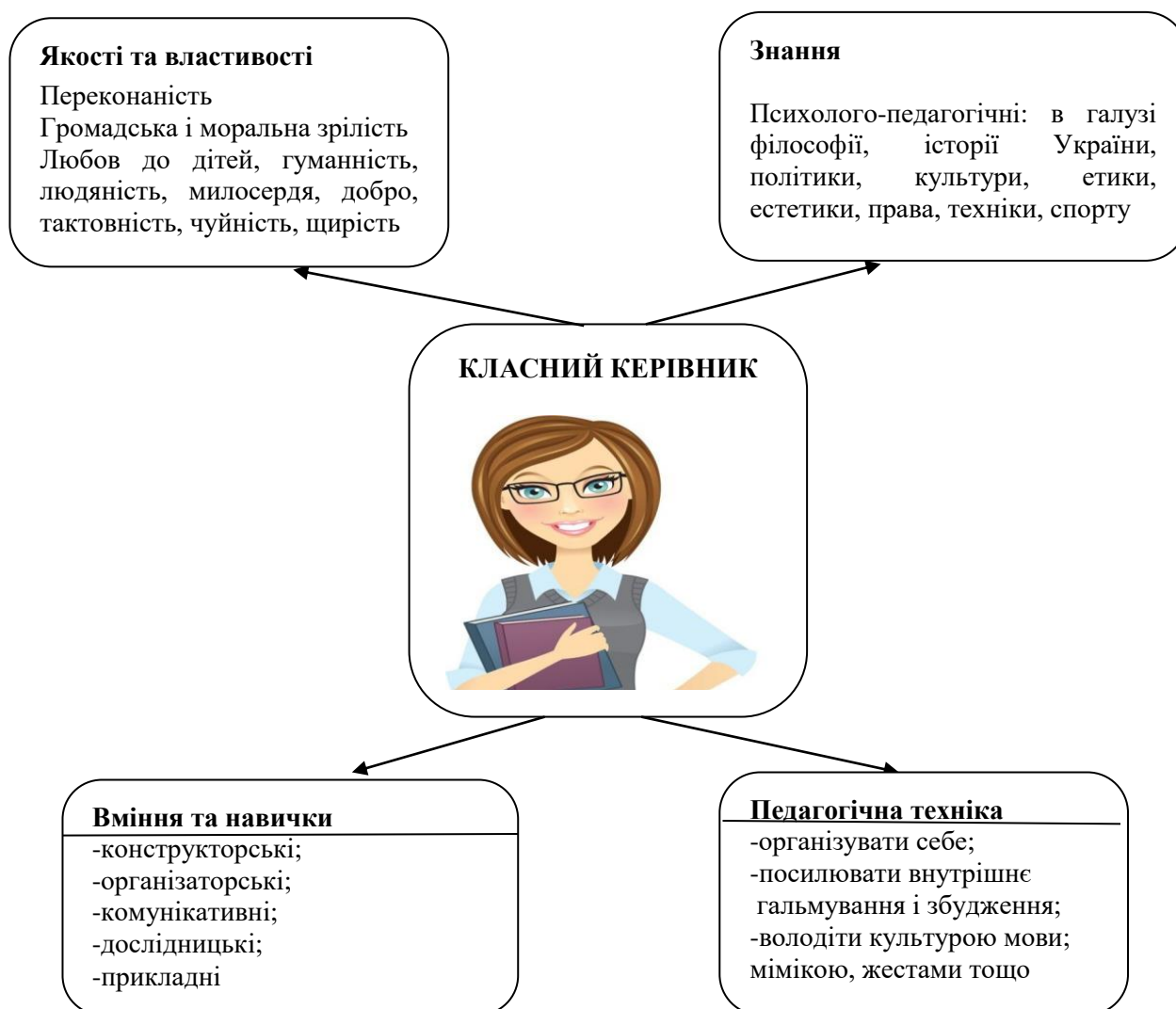

Рис. 11.3. Професіограма сучасного класного керівника.

- Будує відносини з вихованцями на основі взаємоповаги, толерантності, демократизму, гуманізму;
- Планує виховну роботу в класі;
- Забезпечує дотримання правил безпеки життєдіяльності;
- Вносить пропозиції з питань покращення і оздоровлення умов проведення навчального процесу;
- Проводить інструктаж учнів з безпеки життєдіяльності;

- Організовує вивчення учнями правил охорони праці, правил вуличного руху, поведінки в побуту, на воді тощо;
- Проводить раз на тиждень тематичну годину спілкування;
- Дотримується етичних норм поведінки в школі, побуті, в громадських місцях, які відповідають соціальному статусу педагога;
- У своїй роботі використовує традиційні та інтерактивні технології, методи, форми роботи;
- Постійно підвищує свою професійну майстерність, виявляє свою професійну педагогічну, психологічну, комунікативну мобільність у роботі з учнями, батьками, колегами.

Співпраця класного керівника з батьками

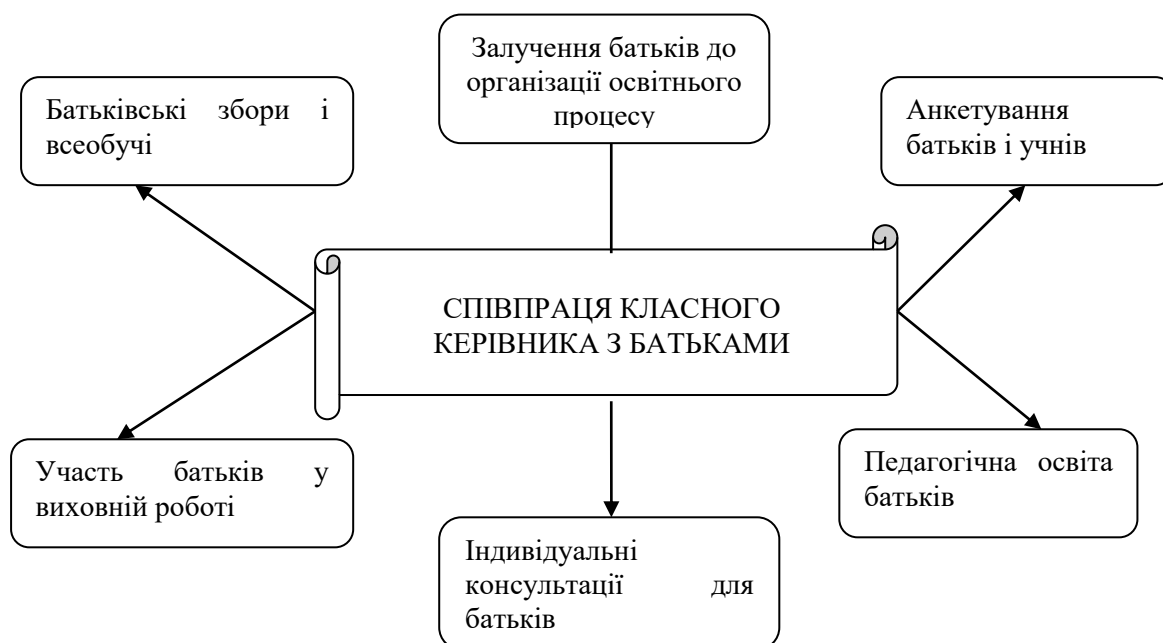

Рис. 11.4. Співпраця класного керівника з батьками.

Список використаної літератури:

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюн. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004.
2. Положення про класного керівника. URL: zakon.rada.gov.ua.

Тест до теми «Класний керівник та його професійна майстерність».

1. Класний керівник – це

1. Керівник класного колективу
2. Посередник між класом і адміністрацією школи
3. Педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу
4. Вчитель, який читає більшість предметів в класі

2. Офіційне введення посади класного керівника у школах УРСР відбулося

1. 1931;
2. 1933;
3. 1934;
4. 1935.

3. Класне керівництво було давньою традицією західноукраїнського шкільництва. Педагога, на якого у той час було покладено функції класного керівника, називали:

5. Груповод;
6. Господар;
7. Класний опікун;
8. Наставник.

4. У якому документі зазначено обов'язки класного керівника:

- 1 Положення про середню загальноосвітню школу України;
2. Статут середньої загальноосвітньої школи;
3. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти;
4. Концепцією НУШ.

5. До головних умінь та навичок класного керівника належать...

1. Конструктивні, організаторські, комунікативні, дослідницькі, прикладні;
2. Діагностичні, комунікативні, пізнавальні, ораторські, креативні;
3. Проектувальні, комунікативні, дослідницькі, оцінні, прикладні
4. Практичні, оцінні, рефлексивні, світоглядні, діагностичні

6. У чому суть діагностичної функції класного керівника?

1. Передбачає вивчення класним керівником учнів свого класу;
2. В умінні залучати колектив класу до різних видів виховної діяльності
3. В спрямуванні класним керівником виховних зусиль усіх педагогів, батьків і представників громадськості на позитивні результати у вихованні учнів;
4. У своєчасному виявленні позитивних змін у розвитку кожного учня класу.

7. У чому суть виховної функції класного керівника?

1. В умінні залучати колектив класу до різних видів виховної діяльності
2. Передбачає підготовку й проведення запланованих виховних заходів, які є дієвим засобом формування в учнів соціально цінних мотивів поведінки, здорових інтересів, духовних потреб, почуттів, позитивних моральних, правових, трудових, естетичних та інших якостей;

3. Передбачає вивчення класним керівником учнів свого класу;
4. В спрямуванні класним керівником виховних зусиль усіх педагогів, батьків і представників громадськості на позитивні результати у вихованні учнів;

8. У чому суть координаційної функції класного керівника?

1. Передбачає вивчення класним керівником учнів свого класу;

2. У своєчасному виявленні позитивних змін у розвитку кожного учня класу;

3. В спрямуванні класним керівником виховних зусиль усіх педагогів, батьків і представників громадськості на позитивні результати у вихованні учнів;

4. В умінні залучати колектив класу до різних видів виховної діяльності.

9. Чим визначається успіх діяльності класного керівника:

1. Рівнем знань, майстерності та творчості вчителя;

2. Рівнем його професійної майстерності, володінням технікою виховних впливів, знанням основних напрямів виховання;

3. Впевненістю у своїх силах та вміннях навчати та виховувати;

4. Вміння правильно застосовувати методи та прийоми навчання та виховання.

Завдання для самостійної роботи

*«Учитель – це перший і головний
світоч в інтелектуальному житті школяра,
і він продовжує в дитині жадобу до знань,
повагу до науки, культури, освіти.
Але для цього він сам має навчатися постійно...»
В.Сухомлинський*

1. До кожної з теми підберіть та занотуйте цитати, прислів'я та приказки.

Тема «Педагогічна майстерність та її значення у професійній діяльності вчителя».

1. Заповніть таблицю «Професія учителя з різних позицій»:

№ з/п	Глобальне значення професії	З позиції учня	З позиції вчителя
1			
2			

2. Заповніть таблицю «Рівні педагогічної майстерності вчителя»

№ з/п	Рівень педагогічної майстерності	Основні характеристики
1	Елементарний	
2	Базовий	
3	Досконалий	
4	Творчий	

3. Заповніть таблицю «Порівняння діяльності педагога-майстра та педагога-початківця»

Діяльність педагога-майстра	Діяльність педагога-початківця

Тема «Педагогічна культура сучасного вчителя».

1. Створіть портрет «Вчитель - інтелігент» (есе, таблиця, малюнок).
2. Підготуйте виступ-презентацію на тему «Толерантність як компонент професійної культури педагога».
3. Використовуючи журнали, підготувати фотоматеріали та розробити моделі зовнішнього вигляду вчителя (презентація).

Тема «Культура саморегуляції вчителя».

1. Заповніть таблицю «Шляхи досягнення емоційної саморегуляції»

Шляхи досягнення емоційної саморегуляції	Приклад

2. Розробіть пам'ятку «Як уникнути синдрому згорання».
3. Використовуючи джерела мережі Інтернет підготувати основні вимоги до зовнішнього вигляду педагога та техніки саморегуляції.

Тема «Культура невербального спілкування сучасного вчителя».

1. Підшукайте фотографії (репродукцію картини, малюнок) людини (дитини) з чітко вираженими емоціями. Охарактеризуйте їх. Свої думки (спостереження) обґрунтуйте.

2. Підшукайте фотографію (репродукцію картини) людини (дитини), уважно розгляньте та проаналізуйте її внутрішній світ (стан), переживання, можливий рід занять. Свої думки (спостереження) обґрунтуйте.

3. Виконайте вправу, мімічно-пантомімічно презентуйте основні персонажі у запропонованих ситуаціях:

- 1) лікарі та близькі родичі біля ліжка безнадійно хворого;
- 2) спілкування іноземців, які не володіють відповідними мовами;
- 3) мисливці на полюванні на хижого звіра;
- 4) крадіжка фруктів із чужого саду;
- 5) злодій у квартирі;
- 6) спілкування через зачинене вікно вагона, коли рушає потяг.

Запропонуйте власні ситуації та передайте невербальними засобами.

Тема «Культура педагогічного спілкування. Культура та техніка мовлення вчителя».

1. Заповніть таблицю «Механізм спілкування»

№ з/п	Механізм спілкування	Мета, призначення, суть
1	Навіювання	
2	Переконання	
3	Ідентифікація	
4	зараження	

2. Заповніть таблицю «Стилі спілкування»

№ з/п	Стилі спілкування	Їх особливості
1	Демократичний	
2	Авторитарний	
3	Ліберальний	
4	Захоплення творчою діяльністю	
5	Спілкування, в основі якого	

	лежать дружні відносини	
6	Спілкування-дистанція	
7	Спілкування - залякування	
8	Спілкування-загравання	

3. Заповніть таблицю «Особливості стилів спілкування»

	ліберальний	авторитарний	демократичний
Форма звернення			
Тон звернення			
Вимоги до учня			
Ставлення до учня			
Виховний вплив на учнів			

Тема «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності вчителя».

1. Укладіть Пам'ятку для вчителя «Проведення індивідуальної бесіди з батьками»
2. Укладіть Пам'ятку для вчителя «Проведення індивідуальної бесіди з учнями»
3. Підготуйте виступ-презентацію на тему «Основні ідеї педагогіки партнерства».
4. Розробіть рекомендації для вчителів щодо застосування методів педагогічного впливу (групу методів чи метод вибрати самостійно).

Тема «Конфлікти у педагогічній діяльності та способи їхнього вирішення».

1. Розробити поради вчителю щодо врегулювання педагогічних конфліктів: з дітьми, батьками, колегами.
2. Опрацювати тему «Драбина булінгу» (повідомлення).

3. Дібрати матеріал про кібербулінг: причини, різновиди, ознаки, боротьбу з ним (повідомлення).

Тема «Елементи акторської та режисерської майстерності вчителя».

1. Заповніть таблицю «Спільні та відмінні риси діяльності актора та вчителя»

№ з/п	Спільні риси акторської та педагогічної діяльності	Відмінні риси акторської та педагогічної діяльності

2. Заповніть таблицю «Етапи педагогічної режисури уроку»

Етапи педагогічної режисури уроку	Формулювання «над завдань» уроку	Структура уроку	Учитель-актор
Дії педагога			

3. Підготуйте доповідь на тему «Урок – театр одного актора».

Тема «Педагогічна діяльність як творчий процес».

1. Зобразіть схематично історію становлення та розвитку поняття «творчість». Визначте її суть на різних етапах становлення.

2. Заповніть таблицю «Приклади практичної діяльності педагога»

Приклад практичної діяльності, у якому буде	Оригінальність педагога	Образна гнучкість вчителя	Креативність вчителя

відображено			
1			
2			
3			

3. Заповніть таблицю «Риси та якості педагогів»

№ з/п	Риси та якості творчого педагога	Риси та якості педагога

4. Вправи на розвиток уяви:

4. Складіть власну емблему чи герб
5. Намалюйте своє ім'я
6. Зробіть опис свого товариша, яким він буде через 10 років.
7. Складіть міні-оповідання від імені: банки кави, жуйки старих капців.

Тема «Класний керівник та його професійна майстерність».

1. Розробити алгоритм дій щодо роботи з батьками (неповна, неблагополучна, неадекватна сім'я, сім'я з дітьми, що мають особливі потреби) та ін.
2. Створіть модель ідеального класного керівника.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕСТИ З САМОАНАЛІЗУ.

Список використаної літератури:

1. Збірник психологічних тестів / Укладачі: Л.А.Богатова, В.В.Герасимова, Л.А.Кудряшова, И.А.Радчук. Казань: КНПО ВТИ, 2007.
2. Настільна книга практичного психолога. URL: tud.com.ua/17564/psihologiya/nastilna_kniga_praktichnogo_psihologa_robota_psihologa_z_doroslimi.
3. Психологические тесты для профессионалов/ авт. сост Н. Ф. Гребень. Минск: Соврем. шк., 2007. 496с.
4. Тести soft skills. URL: http://inin.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=945:test-uminnia-slukhaty-z-kliuchem&catid=41&Itemid=893.

Висновки тестів – це результати використання певних методик на момент тестування. Тобто – це не догма і не вирок. Слід пам'ятати, що навички можна розвивати працюючи над собою.

Тест на схильність до педагогічної професії.

Інструкція: Нижче пропонується ряд якостей. «Приміряйте» їх на себе і оцініть ступінь їх виразності, виходячи з такої системи оцінок: 5 - так; 4 - в основному так; 3 - важко сказати; 2 - швидше за все - ні; 1 - ні.

1. Чи вважають інші, що ви людина образлива, вразлива у спілкуванні (у відповідь на критику, зауваження)?

2. Чи у вас довго зберігається у душі осадок від різного роду переживань, що виникають при спілкуванні (досада, радість, смуток)?

3. Чи часто у вас буває піднесення і спад настрою?

4. Чи важко і довго ви переживаєте Критику на свою адресу?

5. Чи сильно вас стомлює галаслива весела компанія?

6. Ви помітно відчуваєте утруднення, соромитесь, коли доводиться знайомитися з людьми?

7. Вам легше і приємніше дізнаватися про щось із книжки, ніж спитати про це в інших?

8. Чи часто ви відчуваєте бажання відпочити, побути наодинці?

9. Ви довго добираєте потрібні слова, коли вам доводиться розмовляти?

10. Ви віддаєте перевагу вузькому колу постійних знайомих перед широким колом нових?

Залежно від набраної кількості балів можна зробити висновок: 40-50 балів - вам не дуже підійдуть професії з частими і напруженими міжособовими контактами; 30-40 балів - ви будете відчувати певний постійний дискомфорт, який доведеться переборювати зусиллям волі; 20-30 балів - робота завдаватиме певних незручностей, але в цілому задовольнятиме вас; 10-20 балів - вам підходить робота, пов'язана із спілкуванням.

Тест Форверга на контактність.

Опитувальний листок Форверга на контактність

Інструкція: пропонується оцінити себе за 9-бальною шкалою і визначити, якою мірою ви наділені кожною із таких шести якостей у взаєминах з людьми. Бал 5 означає, що людина має цю властивість і більше дає, ніж отримує. Менше ніж 5 - наділена меншою мірою, більше ніж 5 - відбувається зростання такої властивості.

1. Емпатія. Я бачу світ очима інших. Я розумію іншого і можу відчувати себе «в його шкурі». Я розумію всі настрої, які йдуть від співрозмовника, і відповідаю на них.

123456789

2. Тепло, повага. Я всіма різними засобами виявляю (хоча й не завжди обов'язково відчуваю), що я сприймаю іншого; я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди і не в усьому згоден з ними. Я людина, яка активно підтримує інших.

123456789

3. Відвертість, щирість. Я більш відвертий, ніж фальшивий, у своїй взаємодії з іншими. Я не ховаюсь за ролями і «фасадами», інші знають, «на чому я стою». Я залишаюся сам собою у спілкуванні з іншими. 123456789

4. Конкретність. Не можу сказати, що я невизначений, коли говорю з іншими. Я не промовляю загальних фраз, не ходжу навколо, керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли говорю. Я намагаюся говорити ясно, чітко, точно.

123456789

5. Ініціативність. У взаєминах з іншими я скоріше дію, ніж реаую. Я вступаю в контакт, не чекаючи, коли вступлять у контакт зі мною. Я спонтанний. Я виявляю ініціативу завжди щодо інших людей.

123456789

6. Безпосередність. Я дію відкрито і прямо у стосунках з людьми, що мене оточують, не роздумуючи про те, як буду виглядати.

123456789

Тест «Визначення рівня сформованості гуманістичних педагогічних цінностей».

Уважно прочитайте запропоновані положення, які розшифровані в трьох варіантах. Виберіть той варіант, який найбільше відповідає Вашим педагогічним поглядам.

1. Природа дитини така ж, як і природа дорослого. Різниця між ними не в самій природі, а лише в ступені розвиненості:

- А) так
- Б) якоюсь мірою
- В) ні

2. Поведінка дитини в школі залежить від її психологічних особливостей і стану здоров'я:

- А) так
- Б) якоюсь мірою
- В) ні

3. Ваше ставлення до методів виховання:

- А) Ви вирішили відмовитися від авторитарних методів;
- Б) Ви вважаєте за краще діяти авторитарно за будь-яких умов;
- В) Ви шукаєте більш м'які, ліберальні методи, але у вас ще не зжиті замашки авторитарності.

4. Який варіант поведінки здається Вам найбільш прийнятним:

А) відмовитися від авторитарних вимог, від суворої дисципліни в школі і перейти до дисципліни трудового співробітництва;

Б) спробувати добитися дисципліни з мінімумом зовнішнього примушування;

В) притримуватися лише авторитарних методів муштри.

5. Ваше ставлення до вибору роботи дітьми:

А) так організувати розподіл робіт, щоб у дітей завжди створювалось враження, що вони самі вибирають собі завдання;

Б) вільний вибір завдань можна допустити на уроках мови і математики;

В) краще вчителю самому давати завдання, не погоджуючи їх з дітьми.

6. Ваше ставлення до успіхів і невдач учнів у навчанні:

А) навчання неможливе без масових невдач;

Б) необхідно прагнути, щоб діти менше зазнавали невдач;

В) навчання повинно сприяти успіхам дітей.

7. Вибір методів навчання:

А) Ви за навчання, засноване на досліді й експерименті;

Б) Ви за поєднання вербальних методів і експерименту;

В) Ви залишили б незмінною пояснювально-ілюстративну методичку навчання.

8. Місце запам'ятовування у навчальному процесі:

А) пам'ять має відігравати допоміжну роль у процесі навчання;

Б) навчання засноване головним чином на пам'яті;

В) пам'яті приділяється значна роль у процесі навчання.

9. Ваше ставлення до заучування правил і законів:

А) Ви за організацію живої експериментальної роботи по самостійному виведенню дітьми правил і законів;

Б) Ви за поєднання такої роботи із заучуванням правил і законів в надії, що вони можуть згодитися;

В) Ви за навчання, що на перше місце ставить заучування напам'ять правил і законів.

10. Ваше ставлення до оцінки:

А) Ви за виставлення оцінного балу;

Б) Ви по-іншому назвали б оцінку;

В) Ви за новаторську організацію роботи без виставлення оцінного балу.

11. Ваше ставлення до покарань:

А) необхідно повністю відмовитися від усіляких каральних заходів;

Б) слід уникати покарань, але це не завжди вдається;

В) покарання необхідні, не варто відмовлятися від їх застосування.

Для визначення рівня сформованості у Вас гуманістичних педагогічних цінностей використайте ключ-дешифратор:

1			2			3			4			5			6			7			8			9			10			11		
а	б	в	а	б	в	а	б	в	а	б	в	а	б	в	А	б	в	а	б	В	а	б	в	а	б	в	а	б	в	а	б	в
2	1	0	2	1	0	2	0	1	2	1	0	2	1	0	0	1	2	2	1	0	2	0	1	2	1	0	0	1	2	2	1	0

В залежності від набраної Вами кількості балів Ваш рівень сформованості системи гуманістичних педагогічних цінностей може бути:

0 – 7 – низький

8 – 15 – середній

16 – 22 – високий

Федорчук В.В Ф Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. С. 15-16.

Тест «Діагностика уміння слухати».

Дайте відповіді на запитання.

Варіанти відповідей оцінюються так: «Майже завжди» – 2 бали «У більшості випадків» – 4 бали «Інколи» – 6 балів «Рідко» – 8 балів «Майже ніколи» – 10 балів

1. Чи намагаєтесь ви згорнути бесіду в тих випадках, коли тема (або співбесідник) нецікаві вам?

2. Чи дратують вас манери вашого партнера по спілкуванню?

3. Чи можете ви змінити тему розмови, якщо вона торкається неприємних для вас речей?

4. Чи може невдалий вислів вашого партнера по спілкуванню спровокувати вас на різкість чи грубість?

5. Чи уникаєте ви вступати у розмову з невідомою або малознайомою вам людиною?

6. Ви маєте звичку перебивати співбесідника?

7. Чи робите ви вигляд, що уважно слухаєте, а насправді думаєте зовсім про інше?

8. Чи змінюєте ви тон голосу, вираз обличчя в залежності від того, хто ваш співбесідник?

9. Чи виправляєте ви людину, якщо в її мовленні зустрічаються невірно вимовлені слова, назви, вульгаризми?

10. Чи буває у вас поблажливо-менторський тон з відтінком зневаги та іронії по відношенню до того, з ким ви говорите?

Результат визначити дуже просто: чим більше балів, тим більшою мірою розвинене уміння слухати. Середній рівень – біля 55 балів. Якщо ж ви набрали більше 62 балів, то ви слухач «вище середнього рівня».

Тест «Емоційна стабільність і здатність до керування психологічним самопочуттям» (методика Айзенка).

Для виявлення рівня емоційної стабільності студентів рекомендуємо використовувати систему запитань Айзенка.

1. Чи часто ви відчуваєте потребу мати друзів, які вас розуміють, можуть підбадьорити чи втішити?
2. Чи не вважаєте ви, що вам важко відповідати «ні»?
3. Чи часто у вас бувають спади та піднесення настрою?
4. Чи часто ви відчуваєте себе нещасним(ою) без достатніх на те причин?
5. Чи виникає у вас почуття ніяковості й хвилювання, коли ви хочете розпочати розмову із симпатичною (им) незнайомкою (цем) ?
6. Чи часто ви тривожитеся з приводу того, що зробили або сказали щось таке, чого не слід було робити або говорити?
7. Чи легко вас образити?
8. Чи правильно, що ви іноді сповнені енергії так, що все горить в руках, а іноді зовсім мляві?
9. Чи часто ви мрієте?
10. Чи часто вас непокоїть почуття вини?
11. Чи вважаєте ви себе людиною збудливою й чутливою?
12. Чи часто, виконавши якусь важливу справу, ви відчуваєте, що могли б виконати її краще?
13. Чи буває, що вам не спиться через те, що різні думки лізуть у голову?
14. Чи буває у вас серцебиття?
15. Чи бувають у вас напади тремтіння?
16. Чи хвилюєтесь ви з приводу якихось неприємних подій, які могли б відбутися?
17. Чи часто вам сняться кошмари?
18. Чи турбує вас який-небудь біль?
19. Чи можете ви назвати себе нервовою людиною?

20. Чи легко ви ображаєтесь, коли люди вказують на ваші помилки в роботі або на ваші особисті недоліки?

21. Чи непокоїть вас почуття, що ви чимось гірші за інших?

22. Чи дбаєте ви про своє здоров'я?

23. Чи страждаєте ви через безсоння?

Підрахуйте кількість позитивних відповідей. За кожен позитивну відповідь присвоюється 1 бал. Для особи, яка набрала 12 і більше балів, характерна низька емоційна стабільність. Менше 12 балів свідчать про те, що емоційна стабільність людини сформована на достатньому рівні.

Тест «Про що говорять жести».

До кожного запитання виберіть лише один варіант відповіді.

1. Ви вважаєте, що міміка і жести – це:

А – вираз душевного стану людини в конкретний момент;

Б – доповнення до мовлення;

В – вияви нашої підсвідомості.

2. Чи вважаєте ви, що у жінок невербальне мовлення (міміка і жести) більш виразне, ніж у чоловіків?

А – так;

Б – ні;

В – не знаю.

3. Як ви вітаєтеся з близькими друзями?

А – радісно кричите «Привіт!»;

Б – сердечним рукостисканням;

В – цілуєте один одного в щоку.

4. Яка міміка і які жести, на ваш погляд, у всьому світі означають одне й те саме (виберіть 3 відповіді)?

А – коли кивають головою;

Б – коли похитують головою;

В – коли морщать ніс;

Г – коли морщать чоло;

Д – коли підморгують;

Е – коли посміхаються.

5. Яка частина тіла найвиразніша?

А – ступні;

Б – ноги;

В – руки;

Г – кисті рук;

Д – плечі.

6. Яка частина вашого власного обличчя найвиразніша?

А – чоло;

Б – брови;

В – очі;

Г – ніс;

Д – губи;

Е – куточки рота.

7. Коли ви проходите повз вітрину магазину, в якій видно ваше відображення, на що в собі ви звертаєте увагу в першу чергу?

А – на те, як на вас сидить одяг;

Б – на зачіску;

В – на ходу;

Г – на поставу;

Д – ні на що.

8. Якщо хтось, розмовляючи чи сміючись, часто прикриває рот рукою, на ваш погляд, це означає, що:

А – йому є що приховувати;

Б – у нього негарні зуби;

В – він чогось соромиться.

9. На що ви насамперед звертаєте увагу у вашого співрозмовника?

А – на очі;

Б – на рот; В – на руки;

Г – на позу.

10. Якщо ваш співрозмовник, розмовляючи з вами, відводить очі, це для вас ознака:

А – нечесності;

Б – невпевненості в собі;

В – зібраності. 11.

Чи можна за зовнішнім виглядом розпізнати типового злочинця?

А – так;

Б – ні;

В – не знаю.

12. Чоловік починає розмову з жінкою. Він це робить першим, тому що:

А – перший крок роблять саме чоловіки;

Б – жінка підсвідомо дає зрозуміти, що хотіла би, щоб з нею заговорили;

В – він досить мужній для того, щоб отримати відсіч.

13. У вас склалося враження, що слова людини не відповідають її міміці та жестам. Чому ви більше повірите?

А – словам;

Б – міміці та жестам;

В – він взагалі викликає підозру.

14. Іноді зірки естради спрямовують до публіки сигнали, що мають однозначно еротичний характер. Що, по-вашому, за цим стоїть?

А – звичайне фіглярство;

Б – вони «заводять» публіку;

В – це вираз їхнього власного настрою.

15. Ви на самоті дивитесь страшну детективну кінострічку. Що з вами відбувається?

А – дивитесь абсолютно спокійно;

Б – реагую на те, що відбувається, кожною клітинкою своєї істоти;

В – закриваю очі на особливо страшних сценах.

16. Чи можна контролювати міміку?

А – так;

Б – ні;

В – тільки окремі її елементи.

17. Під час інтенсивного флірту ви висловлюєтесь переважно:

А – очима;

Б – руками;

В – словами.

18. Ви вважаєте, що більшість наших жестів:

А – «підглянуті» у когось і завчені;

Б – передаються від покоління до покоління;

В – закладені в нас від природи.

19. Якщо у людини борода, то це ознака:

А – мужності;

Б – того, що людина хоче приховати риси свого обличчя;

В – того, що людина занадто лінива, щоб голитися.

20. Багато людей стверджують, що права і ліва сторони обличчя у них відрізняються одна від одної. Ви згодні з цим?

А – так;

Б – ні;

В – тільки у людей похилого віку.

Підсумуйте бали, скориставшись табличним дешифратором:

Номер питання	Варіант відповіді					
	А	Б	В	Г	Д	Е
1	2	4	3	-	-	-
2	1	3	0	-	-	-
3	4	4	3	3	4	-
4	0	0	1	1	0	1
5	1	2	3	4	2	-
6	2	1	3	2	3	2
7	1	3	3	2	0	-
8	3	1	1	-	-	-
9	3	2	1	1	-	-
10	3		1	-	-	-
11	0	3	1	-	-	-
12	1	4	2	-	-	-
13	0	4	3	-	-	-
14	4	2	0	-	-	-
15	4	0	0	-	-	-
16	0	2	1	-	-	-
17	3	4	0	-	-	-
18	2	4	0	-	-	-
19	3	2	1	-	-	-
20	4	0	0	-	-	-

Ключ: 11-33 бали. Мова міміки і жестів для вас – китайська грамота, і це заважає вам правильно оцінювати людей. Тренуйте свою спостережливість. 34-55 балів. Ви з задоволенням спостерігаєте і непогано інтерпретуєте міміку і жести. Більше покладайтесь на відчуття. 56-77 балів. Ви розумієте інших людей, у вас є спостережливість і чуття, а слова мають для вас другорядне значення. Ваші висновки щодо міміки бувають занадто поспішними.

Тест «Рівень комунікабельності» (методика В.Ф. Ряховського).

Загальний рівень комунікабельності допоможе визначити тест В. Ф. Ряховського. Для визначення рівня комунікабельності слід відповісти на запропоновані нижче запитання. Варіанти відповідей: «так», «ні», «іноді».

1. Вас чекає ординарна чи ділова зустріч, Чи вибиває вас з колії її очікування?

2. Чи не відкладаєте ви візиту до лікаря до останнього моменту?

3. Чи викликає у вас ніяковість і невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якій нараді, зборах чи іншому подібному заході?

4. Вам пропонують поїхати у відрядження туди, де ви ніколи не були. Чи докладете ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?

5. Чи любляете ви ділитися своїми переживаннями з кимось?

6. Чи дратує вас, якщо незнайома людина на вулиці звертається до вас із проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь запитання)?

7. Чи вірите ви, що існує проблема батьків і дітей, що людям різних поколінь важко розуміти одне одного?

8. Чи посоромитесь ви нагадати знайомому, що він забув вам повернути невелику суму грошей, яку позичив кілька місяців тому?

9. У ресторані чи в їдальні вам подали недоброякісну страву. Чи промовчите ви, лише сердито відсунувши тарілку?

10. Залишившись наодинці з незнайомою людиною, ви не вступите з нею в бесіду і відчуєте себе обтяже-ним(ою), якщо першою заговорить вона. Чи так це?

11. Чи жахаєтеся ви будь-якої великої черги, хоч би де вона була (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру)? Віддасте перевагу відмові від свого наміру чи станете у хвіст і будете знемагати в очікуванні?

12. Чи боїтеся ви брати участь у будь-якій комісії з розгляду конфліктної ситуації?

13. У вас є власні індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури, і ні з чікими міркуваннями ви не рахуетесь. Чи так це?

14. Почувши будь-де в кулуарах висловлювання явно помилкової точки зору з добре відомого вам питання, чи віддасте ви перевагу мовчанню і не вступите в суперечку?

15. Чи викликає у вас неприємне почуття будь-яке прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні або навчальній темі?

16. Вам краще викласти свою точку зору (міркування, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?

Слід дати відповіді й підрахувати суму набраних балів. За кожне «так»- 2 бали, «іноді» - 1, «ні» - 0.

За класифікатором визначте, до якої категорії людей ви належите.

30-32 бали - ви явно некоммунікбельні.

25-29 балів - ви замкнені, мовчазні, віддаєте перевагу самотності.

19-24 бали - ви певною мірою коммунікбельні й у незнайомих обставинах відчуваєте себе цілком упевнено.

14-18 балів - нормальна коммунікбельність.

9-13 балів - ви досить коммунікбельні (іноді навіть занадто).

4-8 балів - коммунікбельність ваша дуже висока; скрізь відчуваєте себе прекрасно; беретесь за будь-яку справу, хоча далеко не завжди можете її довести до кінця.

3 бали - ваша коммунікбельність має хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь у справи, в яких зовсім не компетентні, запальні й образливі.

Федорчук В.В. Ф 33 Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. С. 85-86

Тест «Чи конфліктна ви особистість?»

На кожне запитання вибирайте одну відповідь.

1. У громадському транспорті розгорілася суперечка. Що ви робите?

А – не втручаюся;

Б – можу втрутитися, зайнявши позицію потерпілого;

В – завжди втручаюся.

2. На зборах і конференціях ви критикуєте керівництво за помилки?

А – ні;

Б – в залежності від особистого ставлення до нього;

В – завжди.

3. Ваш керівник пропонує свій план роботи, який здається вам невдалим.

Чи запропонуєте ви власний план?

А – якщо інші вас підтримають, то так;

Б – звичайно;

В – ні. 4.

4. Чи любите ви сперечатися зі своїми колегами, друзями?

А – тільки з тими, хто не ображається;

Б – так, але лише з принципових питань;

В – так, зі всіма і з будь-якого приводу.

5. Хтось намагається стати перед вами в черзі за стипендією чи зарплатою.

А – вважаючи, що ви не гірші за нього, ви намагаєтесь обійти чергу;

Б – обурюєтесь, але про себе;

В – відкрито висловлюєте своє обурення.

6. Уявіть собі, що розглядається раціоналізаторська пропозиція вашого колеги, в якому є смілива ідея, але присутні й помилки. Ви знаєте, що ваша думка буде вирішальною. Ваші дії?

А – висловитесь про плюси і мінуси цієї пропозиції;

Б – скажете про плюси цієї пропозиції і порадите дати можливість випробувати ідею;

В – будете лише критикувати.

7. Уявіть: свекруха (або теща) постійно говорить вам про необхідність заощаджувати, про вашу марнотратність, а сама раз за разом купує дорогі речі. Вона хоче знати вашу думку про свою останню покупку. Що ви їй скажете?

А – що схвалюєте покупку;

Б – що ця річ зроблена без смаку;

В – посваритеся з нею через покупку.

8. Ви зустріли підлітків, які вживають нецензурні слова і палять. Як ви відреагуєте?

А – не будете втручатися;

Б – зробите їм зауваження;

В – якщо це відбуватиметься у громадському місці, то відчитаєте їх.

9. У ресторані чи магазині ви помітили, що вас обраховують. Що ви зробите?

А – не дасте офіціанту чайових, а у продавця будете вимагати здачу, навіть дрібну;

Б – попросите, щоб він ще раз порахував;

В – влаштуєте скандал.

10. Ви в будинку відпочинку. Адміністрація займається сторонніми справами, не виконуючи своїх функціональних обов'язків. Чи вас це обурює?

А – так, але ви не висловлюєтесь;

Б – скаржитесь на них;

В – випліскуєте своє невдоволення на молодший персонал.

11. Ви сперечаєтесь зі своїм молодшим братом чи сестрою-підлітком і переконуєтесь, що вони мають рацію. Чи признаєте ви свою помилку?

А – так;

Б – ні;

В – який же у вас авторитет, якщо ви признаєтеся у своїй помилці?
Дешифратор: За кожну відповідь «А» – 4 бали, «Б» – 2 бали, «В» – 0 балів.

Ключ:

До 14 балів. Ви шукаєте привід для суперечок, більшість з яких просто дріб'язкові. Любите критикувати, лише коли вигідно вам. Подумайте, чи не приховується за вашою поведінкою комплекс неповноцінності?

15-29 балів. Про вас кажуть, що ви – конфліктна особистість. Ви наполегливо відстоюєте свою думку, не дивлячись на те, як це вплине на ваші особисті та службові стосунки.

30-44 бали. Ви тактовні, легко уникаєте конфліктних ситуацій, намагаєтесь бути приємним для оточуючих, але коли вони потребують допомоги, не завжди наважуєтесь її надати. Можливо, ви всього вимагаєте тільки від інших.

Тест «Який ваш творчий потенціал?»

Оберіть один з варіантів відповіді.

1. Чи вважаєте ви, що світ, який вас оточує, може бути поліпшений:
  - а) так;
  - б) ні, він і так досить гарний;
  - в) так, але лише де в чому.
2. Чи гадаєте ви, що самі можете брати участь у значних змінах довколишнього світу:
  - а) так, у більшості випадків;
  - б) ні;
  - в) так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей зумовили б значний прогрес у тій сфері діяльності, в якій ви працюєте:
  - а) так;
  - б) так, за сприятливих обставин;
  - в) лише деякою мірою.
4. Чи вважаєте ви, що в майбутньому будете відігравати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити:
  - а) так, напевно;
  - б) це малоймовірно;
  - в) можливо.
5. Коли ви вирішуєте розпочати якусь справу, чи думаєте, що здійснисте своє починання:
  - а) так;
  - б) часто думаєте, що не зумієте;
  - в) так, часто.
6. Чи відчуваєте ви бажання зайнятися справою, яку абсолютно не знаєте:
  - а) так, невідоме вас приваблює;
  - б) невідоме вас не цікавить;

в) усе залежить від характеру цієї справи.

7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте ви бажання досягти в ній досконалості:

а) так;

б) будете вдоволені тим, чого встигли досягти;

в) так, але тільки якщо вам це подобається.

8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи хочете ви знати про неї все:

а) так;

б) ні, ви хочете навчитися лише найголовнішого;

в) ні, ви бажаєте лише задовольнити свою допитливість.

9. Коли вас спіткає невдача, то:

а) певний час наполягаєте на своєму, всупереч здоровому глузду;

б) облишите цю справу (розумієте, що вона не реальна);

в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли стає очевидним, що перешкоди нездоланні.

10. На вашу думку, професію слід обирати, виходячи з:

а) своїх можливостей, подальших перспектив для себе;

б) стабільності, значущості, важливості професії, потреби в ній;

в) переваг, які вона забезпечує.

11. Чи могли б ви, мандруючи, легко орієнтуватися в маршруті, яким ви вже пройшли:

а) так;

б) ні, боїтеся збитися з дороги;

в) так, але тільки там, де місцевість вам сподобалася і запам'яталася.

12. Чи зможете ви зразу після якоїсь бесіди пригадати все, про що говорилося:

а) так, з легкістю;

б) усе пригадати не зможете;

в) запам'ятовується лише те, що вас цікавить.

13. Коли ви чуєте слово незнайомою вам мовою, то можете повторити його за складами, без помилок, навіть не знаючи його значення:

- а) так, без утруднень;
- б) так, якщо слово це легко запам'ятати;
- в) повторите, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви волієте:

- а) залишитися наодинці, поміркувати;
- б) перебувати в компанії;
- в) вам байдуже, чи будете ви самі чи в компанії.

15. Ви виконуєте якусь справу. Вирішуєте припинити це заняття лише тоді, коли:

- а) справу завершено - вона здається відмінно виконаною;
- б) ви більш-менш задоволені;
- в) вам ще не все вдалося зробити.

16. Коли ви сам(а):

- а) любите мріяти про якісь, навіть, можливо, абстрактні речі;
- б) будь-якою ціною прагнете знайти собі конкретне завдання;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, пов'язані з вашою роботою.

17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви починаєте думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким ви знаходитесь;
- б) ви не можете робити цього лише наодинці;
- в) лише там, де буде не дуже галасно.

18. Коли ви обстоюєте якусь ідею:

а) можете відмовитися від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів;

- б) залишитеся при своїй думці, хоч би які аргументи вислухали;
- в) зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Після запису відповідей підрахуйте бали, які ви набрали: за відповідь «а» - 3 бали, за відповідь «б» - 1, за відповідь «в» - 2 бали.

Питання 1, 6, 7, 8 визначають межі вашої допитливості;
питання 2, 3, 4, 5 - віру в себе;
питання 9, 15 - стабільність;
питання 10 - амбіційність; питання 12, 13 - слухову пам'ять;
питання 14 - ваше прагнення бути незалежним; питання 16, 17 - здатність абстрагуватися;
питання 11, 18 - міру зосередженості.

Саме ці здібності і становлять головні якості творчого потенціалу. Загальна сума набраних балів покаже рівень вашого творчого потенціалу - 49 і більше балів - ви маєте значний творчий потенціал, який надає вам великий вибір творчих можливостей. Якщо ви зможете застосувати ваші здібності, вам доступні різноманітні форми творчості. 20 - 48 балів - у вас нормальний творчий потенціал. Ви наділені тими якостями, які дають змогу вам творити, але у вас є і проблеми, котрі гальмують процес творчості. Принаймні ваш потенціал дозволить вам творчо виявити себе, якщо ви, звичайно, цього побажаєте. 23 і менше балів. Ваш творчий потенціал, на жаль, невеликий. Але, можливо, ви просто недооцінюєте себе, свої здібності? Брак віри в свої сили може викликати у вас думки, що ви взагалі не здатні до творчості. Позбудьтеся цього і таким чином розв'яжіть проблему. Результати самообстеження дають змогу побачити, якою мірою студенти психологічно готові до сприйняття передового досвіду, їхні установки на професійне самовдосконалення.

Тест «Діагностика уміння контролювати себе під час спілкування».

Успішність спілкування, дотримання педагогічного такту вчителем великою мірою залежить від його здатності контролювати себе під час спілкування. Ступінь комунікативного контролю можна визначити за допомогою нескладного тесту. Підкресліть «так», якщо ви згодні з твердженням, або «ні», якщо не згодні.

1. Мені здається складним наслідувати інших людей	Так Ні
2. Я міг би, можливо, інколи поблазнювати, щоб привернути увагу оточуючих	Так Ні
3. З мене міг би вийти непоганий актор	Так Ні
4. Іншим людям інколи здається, що я переживаю глибше, ніж це є насправді	Так Ні
5. В компанії я рідко виявляюсь у центрі уваги	Так Ні
6. У різних ситуаціях і в спілкуванні з різними людьми часто поведжуся зовсім по-різному	Так Ні
7. Можу відстоювати тільки те, у чому щиро переконаний	Так Ні
8. Щоб досягати успіху у справах і стосунках з людьми, намагаюся поводитися у відповідності з їхніми очікуваннями	Так Ні
9. Я можу бути дружнім з тими, кого не переносю	Так Ні
10. Я завжди такий, яким здаюся	Так Ні

Нарахуйте собі по одному балу за відповіді «ні» на 1, 5, 7 питання і за відповіді «так» на всі інші питання.

Підрахуйте суму балів. Якщо ви відповідали щиро, то про вас, очевидно, можна сказати таке:

0-3 бали – у вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка стійка і ви не вважаєте необхідним її змінювати в залежності від ситуації. Ви здатні до щирого саморозкриття у діалозі. Дехто вважає вас не дуже зручним у спілкуванні через прямолінійність.

4-6 балів – у вас середній комунікативний контроль. Ви щирі, але стримані у своїх емоційних проявах. Слід більше рахуватися з тими, з ким контактуєте.

7-10 балів – у вас високий комунікативний контроль. Ви легко входите у будь-яку роль, гнучко реагуєте на зміни ситуації і навіть здатні передбачити враження, яке справляєте на оточуючих вас людей.

Питання для самоконтролю.

1. Як Ви розумієте поняття «педагогічна майстерність»?
2. Назвіть основні компоненти педагогічної майстерності.
3. Як Ви розумієте поняття «гуманістична спрямованість»?
4. Назвіть та обґрунтуйте основні компоненти майстерності вчителя.
5. Назвіть нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя.
6. Які навички сучасного вчителя називають soft skills?
7. Охарактеризуйте основні педагогічні здібності вчителя.
8. Яке значення має педагогічна техніка для вчителя?
9. Дайте визначення педагогічної техніки та її основних компонентів.
10. Розкрийте значення внутрішньої техніки в роботі вчителя.
11. Назвіть риси інтелігентного вчителя.
12. Назвіть способи оволодіння навичками внутрішньої техніки.
13. Наявність яких особистісних рис педагога забезпечує ефективне використання звернень до почуття власного обов'язку в зв'язку з усвідомленням соціальної ролі професії вчителя?
14. Проаналізуйте поняття «імідж педагога».
15. Сформулюйте правила поведінки вчителя в соціальних мережах.
16. Назвіть умови ефективного самонавіювання.
17. Назвіть елементи зовнішньої техніки вчителя.
18. Яке значення має невербальна комунікація у встановленні продуктивної взаємодії між людьми?
19. Дайте визначення поняття «саморегуляція».
20. Яке значення має невербальної комунікації в роботі вчителя?
21. Які складові невербального спілкування Ви знаєте?
22. Назвіть основні риси негативних жестів.
23. Якого значення надавав зовнішній техніці педагога А.С.Макаренка?
24. Що таке «візуальний контакт» та його значення в роботі вчителя.

25. Що таке «тактильна комунікація», особливості її застосування з учнями різного віку.
26. Визначте функції кожного з видів дистанції у роботі педагога.
27. Обґрунтуйте роль мовлення в роботі вчителя.
28. У чому різниця між професіональним та непрофесіональним спілкуванням?
29. Яка роль кожного з етапів педагогічного спілкування для встановлення ефективної взаємодії вчителя з учнями в освітньому процесі?
30. Що повинен робити вчитель, щоб не допускати виникнення або бар'єрів у спілкуванні?
31. Що визначає стиль спілкування вчителя з учнями?
32. проаналізуйте стилі педагогічного спілкування за В. А. Кан-Каликом.
33. Щоє причиною непродуктивних стилів спілкування вчителя з учнями?
34. Чи відрізняється педагогічне спілкування від спілкування вчителя з людьми поза професійною діяльністю?
35. Назвіть стилі керівництва учнівським колективом.
36. Що таке педагогічний вплив?
37. У чому ви бачите роль педагогічного впливу у професійній діяльності вчителя?
38. Назвіть основні причини «професійного згорання»
39. Як ви розумієте поняття прийомів педагогічного впливу?
40. Що таке педагогічна вимога?
41. Які види вимог ви знаєте?
42. Яка роль невербальних вимог у педагогічному спілкуванні?
43. Яку людину можна назвати тактовною?
44. Яких вимог повинен дотримуватися вчитель, щоб бути тактовним?
45. Чим педагогічний такт відрізняється від загального?

46. У яких значеннях вживається поняття педагогічного такту?
47. Чим відрізняються поняття «педагогічний такт» і «педагогічна тактика»?
48. Наведіть приклади поєднання педагогічного такту і тактики вчителя.
49. Що таке конфлікт?
50. Назвіть основні види конфліктів.
51. Чому виникають конфлікти у педагогічній діяльності вчителя?
52. Охарактеризуйте основні типи потенційних конфліктних ситуацій у школі.
53. Які негативні функції конфліктів Ви знаєте?
54. Чи може конфлікт відігравати позитивну роль у стосунках між людьми? Якщо так, то як саме?
55. Дайте характеристику можливим стратегіям педагогічної взаємодії у конфлікті.
56. За якої стратегії взаємодії у конфлікті максимально реалізуються власні інтереси? Інтереси іншої сторони?
57. Яка із запропонованих стратегій взаємодії у конфлікті є, на Ваш погляд, найефективнішою?
58. Чи може педагог спеціально створювати конфлікти? Якщо так, то з якою метою?

Анотована вебліографія

Бондаренко Є.А., Бойко М.М., Бабин І.І. Основи педагогічної майстерності в творчих завданнях, вправах, педагогічних задачах. Тернопіль. 2002 р	https://studfile.net/preview/7832059/
У навчальному посібнику відтворені педагогічні задачі, творчі завдання та вправи, які розвивають талант майбутнього педагога, спонукають його до постійних роздумів над собою, допомагають виробити індивідуальний стиль у майбутній педагогічній діяльності.	
Закон України «Про освіту».	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.	
Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2009.140 с.	https://is.gd/ioqv7Z
У посібнику розкрито сутність та складові педагогічної майстерності: професійна компетентність, педагогічна техніка, культура, педагогічний такт та імідж викладача. Висвітлено специфіку й особливості спілкування в педагогічній діяльності, приділено увагу лекціям майстер-класу та акторським здібностям викладача, самовдосконаленню педагога.	
Кіреєва І. В. основи педагогічної майстерності: навчально-методичний комплекс для студентів педагогічних університетів / кіреєва І.В. Бердянськ, 2013. 175 с.	http://surl.li/apupe
У посібнику зібрані й систематизовані теоретичні та практичні матеріали для самостійної роботи студентів педагогічних університетів з курсу «Основи педагогічної майстерності». Ознайомлення з поданими теоретичними відомостями та виконання відповідних вправ і завдань сприятиме зростанню педагогічної майстерності майбутніх педагогів, визначенню напрямів їхнього подальшого самовдосконалення.	
Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник. Львів: Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 608 с.	http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/resources/kim4maj.pdf

В навчально-методичному посібнику зібрані й систематизовані теоретичні та практичні матеріали для семінарських і практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи, організації контролю навчальної діяльності зів освітисубувач	
Марченко О.Г. Основи педагогічної майстерності. Харків. : Вид. група «Основа». 2009. 112 с.	https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/523072/mod_resource/content/1/osnovi_pedagogichno_maysternosti.pdf
У книзі представлена розробка «Основи педагогічної майстерності» для вчителів навчальних закладів. Матеріали курсу можуть бути використані для організації психолого- педагогічного семінару, підготовки методичних нарад і засідань педагогічної ради, самоосвіти педагогів.	
Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи	http://surl.li/hoha
Цей документ простою мовою пояснює ідеологію змін в освіті, що закладаються в проекті нового базового закону «Про освіту» (№ 3491-д від 04.04.2016). Цей законопроект з'явився в результаті громадсько-політичного діалогу тривалістю понад 3 роки. «Концептуальні засади» отримали багато відгуків у засобах масової інформації та соціальних мережах. Реакція - переважно позитивна, хоча траплялися і критичні зауваги. Понад 60 листів із коментарями та пропозиціями надіслали активні громадяни і громадські організації, окремі освітяни і колективи навчальних закладів, департаменти освіти місцевих органів влади.	
Основи педагогічної майстерності: практикум / Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.	http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf
У посібнику стисло викладено зміст курсу «Основи педагогічної майстерності» згідно з чинною навчальною програмою та з урахуванням досягнень сучасної педагогічної науки. Теоретичний матеріал і практичні завдання посібника можуть використовуватися під час вивчення основ педагогічної майстерності. Виконання поданих в посібнику вправ і завдань сприятиме зростанню педагогічної майстерності майбутніх вчителів	
Основи педагогічної майстерності (для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта) : навч.-метод. посібник / упоряд. Наталія Мачинська, Анна Федорович, Наталія Яремчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с	https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Osnovy-ped-maysternosti-Navch.-posibnyk.pdf2020.pdf

Видання зорієнтоване на допомогу студентам у підготовці до практичних занять та самостійної роботи щодо оволодіння знань про сутність професійної діяльності дошкільного педагога, формування готовності до взаємодії з учасниками освітнього процесу в ЗДО. У ньому вміщено теми практичних занять, теоретичні відомості до кожного заняття, завдання для самостійної роботи, тематику індивідуальних завдань, питання для підсумкового контролю, список літератури, додатки з порадами, вказівками щодо організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку	
Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / Автор-упорядник О. І. Кіліченко. – ІваноФранківськ, 2012. – 206 с.	http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/library/kilichenko.pdf
В посібнику поданий теоретичний матеріал, який можна використовувати студентам у підготовці до практичних та семінарських занять	
Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості : методичні рекомендації до практичних занять : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» /уклад.: О. О. Вашак, О. Г. Вільхова. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – 66 с.	http://surl.li/arorp
Основи педагогічної майстерності : робочий зошит / уклад. : Л. О. Петриченко, О. О. Бабакіна, О. М. Акімова, О. В. Кузнецова та ін.; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2020. 65 с.	http://surl.li/arorm
Робочий зошит «Основи педагогічної майстерності» автори розглядають як збірник допоміжних матеріалів для аудиторної й позааудиторної, навчальної та самостійної роботи, що сприяє розумінню студентами теоретико-методологічних і нормативно-правових засад, принципів, методів формування педагогічної майстерності. Зміст робочого зошита відповідає навчальному плану та робочій програмі курсу «Основи педагогічної майстерності». Робочий зошит рекомендований для студентів закла	
Отіч О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник / О. М. Отіч. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.	https://lib.iitta.gov.ua/26548/1/2652_OTICH_KIEB-2.pdf
У підручнику викладено основні положення базового навчального курсу «Основи педагогічної майстерності» для студентів професійно-педагогічних навчальних закладів (освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»). Зміст підручника спрямовані на виявлення сутнісних ознак професійно-педагогічної діяльності та педагогічної дії викладача ПТНЗ; ознайомлення з технологіями розвитку та саморозвитку його особистісних і професійних якостей;	

визначення структури, критеріїв і рівнів його педагогічної майстерності; характеристику особливостей педагогічного спілкування, педагогічної естетики, педагогічної етики та педагогічної культури викладача професійної школи, аналіз педагогічних ситуацій, розв'язання педагогічних задач.	
Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с.	https://is.gd/a0KD8y
Підручник орієнтований не тільки на теоретичну підготовку майбутніх учителів, а й на розвиток творчого потенціалу особистості педагога, формування практичної готовності до керівництва навчально-виховним процесом. Крім теоретичного матеріалу, подано розробку лабораторно-практичних занять, які допоможуть студентам ґрунтовно опанувати курс «Педагогічна майстерність».	
Педагогічна майстерність: опорні конспекти / Укладач Т.І.Молнар. Мукачево: МДУ, 2016. 69	https://is.gd/0Od7Z2
У методичному посібнику стисло викладено основний зміст курсу «Педагогічна майстерність» з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки. Теоретичний і практичний матеріали посібника можуть використовуватися під час аудиторного опрацювання курсу, а також для організації самостійної роботи студентів.	
Педагогічна майстерність: опорні конспекти / Укладач Т.І.Молнар. Мукачево: МДУ, 2016. – 69 с.	http://surl.li/arort
У методичному посібнику стисло викладено основний зміст курсу «Педагогічна майстерність» згідно з чинною робочою програмою та з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки. Теоретичний і практичний матеріали посібника можуть використовуватися під час аудиторного опрацювання курсу, а також для організації самостійної роботи студентів.	
«Про схвалення Концепції реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.16 року	https://is.gd/Q8nhXt
Уряд схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування.	
Сходинки до педагогічної майстерності : словник з курсу «Основи педагогічної майстерності» / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г.	http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7123/1/Slovnuk%20Osnovu%20ped%2

Ігнатович. Старобільськ, 2015. 136 с.	0masterstva.pdf
У словнику з курсу «Основи педагогічної майстерності» представлено основні поняття з різних питань педагогічної майстерності сучасного вчителя, робота над якими спрямована на розширення тезаурусу майбутніх учителів, становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності, формування навичок самоосвіти та самовиховання. Посібник призначено для майбутніх учителів і включає термінологію з розділів «Педагогічна культура» й «Педагогічне мистецтво», «Основи педагогічної творчості».	
Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун Л.М. Основи педагогічної майстерності. Навчальний посібник	http://surl.li/arohe
У навчальному посібнику висвітлено зміст професійнопедагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, сутнісні складові його педагогічної майстерності, умови та засоби формування педагогічної техніки, розвитку педагогічних здібностей, умінь та навичок.	
Філатова Л. С. Педагогічна майстерність : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти педагогічних університетів за спеціальностями 013 Початкова освіта; 016 Спеціальна освіта. Харків : ХНПУ, 2021. 90 с.	http://surl.li/aroex
У навчальному посібнику розкрито загальні засади педагогічної майстерності вчителя. Головна увага зосереджена на сутності, елементах педагогічної майстерності, головних шляхах її формування. Схарактеризовано специфіку й особливості спілкування в педагогічній діяльності. Висвітлено майстерність вирішення конфліктів та профілактики булінгу в закладах освіти. Посібник буде корисним студентам педагогічних університетів	
Федорчук В. В Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д., 2008. 140 с.	METODYCHKA-OPM.pdf
У навчально-методичному посібнику стисло і систематизовано викладено основний зміст курсу «Основи педагогічної майстерності» згідно з чинною навчальною програмою та з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки. Теоретичний і практичний матеріали посібника можуть використовуватися під час аудиторного опрацювання курсу «Основи педагогічної майстерності», а також для організації самостійної роботи студентів. Ознайомлення з поданими теоретичними відомостями та виконання відповідних вправ і завдань сприятиме зростанню педагогічної майстерності майбутніх педагогів, визначенню напрямів їхнього подальшого самовдосконалення.	

Список рекомендованої літератури

1. Бобир О. В. Етикет учителя. Київ, 2004.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навч. посібник. Київ. 2005. 336 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ. 2004. 383с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посібник. Київ : Академія, 2006. 256с.
5. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм. Київ, 2004. 54 с.
6. Дичківська І. М. Іноваційні педагогічні технології. Київ, 2004р. 364 с.
7. Збірник психологічних тестів / Богатова Л. А., Герасимова В. В., Кудряшова Л. А., Радчук И. А.. Казань: КНПО ВТИ, 2007. 267 с.
8. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача : навчальний посібник. Харків : НФаУ, 2009. 140 с.
9. Кан-Калик В. А., Никандров Н. Д. Педагогическое творчество. Москва, 1990. 144 с.
10. Ковальчук В. Педагогічна майстерність : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2016. 45с.
11. Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. Львів : Центр ЛНУ, 2007. 608 с.
12. Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності. Львів, 2007. 608 с.
13. Ковальчук О., Когут С. Основи психології та педагогіки : навч. посіб. Львів : Центр ЛНУ, 2009. 624 с.
14. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий. Санкт-Петербург, 2002. 345 с.
15. Кузьмінський А. І, Вовк Л. П., Омеляненко В. Л. Педагогіка. Київ, 2003. 418 с.

16. Макаренко А. С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду : в 7 т. Київ, 1954. Т. 5.
17. Мудрик А.В. Учитель: Майстерність і натхнення. Київ, 2002.
18. Настільна книга практичного психолога. URL: tud.com.ua/17564/psihologiya/nastilna_kniga_praktichnogo_psihologa_robota_psihologa_z_doroslimi.
19. Огієнко І. Українська культура. Київ, 1991. 272 с.
20. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / Пехоти О.М. Київ, 2001. 255 с.
21. Педагогічна майстерність : підручник / Зязюна І. А., Крамущенко Л. В. , Кривонос І. Ф. Київ : Вища школа. 2008. 376 с.
22. Педагогічна майстерність : підручник / Зязюн І. А. , Крамущенко Л. В. , Кривонос І. Ф. Київ : Вища школа. 1997. 349 с.
23. Педагогічна майстерність : хрестоматія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2006. 464 с.
24. Положення про класного керівника. URL: zakon.rada.gov.ua.
25. Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2003. 192 с.
26. Професійне вигорання педагога. URL: <https://sites.google.com/site/psihologprofteh/metodicna-skarbnicka/profesijne-vigoranna>.
27. Психологические тесты для профессионалов / за заг. ред. Н. Ф. Гребень. Минск : Современ. шк., 2007. 496с.
28. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності. Київ, 2004. 335 с.
29. Синдром професійного вигорання у педагогів як наслідок надмірного емоційного виснаження. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/>.
30. Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність учителя. К., 1981. 319 с.

31. Станиславский К. С. Моя жизнь в искусстве. Работа актера над собой : в 8 т. Москва : Искусство. 1953-1955. Т. 1–3.
32. Сутність педагогічної творчості, характеристика її основних компонентів. URL. Studfile.net.
33. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ, 1976. 304 с.
34. Творчість вчителя як невід’ємна складова розвитку творчості учнів. URL. <https://pischanska.dnepredu.com/uk/site/tvorchist-vchitelya-yak-n.html>.
35. Тести soft skills. URL: http://ininv.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=945:test-uminnia-slukhaty-z-kliuchem&catid=41&Itemid=893.
36. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам’янець-Подільський, 2008. 140 с.

